Слободан Несторовић

ТРИ ДОБРА СЕЛА

ХРОНИКА

Прекадина,

Гојиновца

и

Шишмановца

Слободан Несторовић

ТРИ ДОБРА СЕЛА

Хроника Прекадина, Гојиновца и Шишмановца

Прокупље, 1961.

Штампа „ГРАФИКА“ — Прокупље

ДРАГИ ЧИТАОЧЕ,

можда си и ти рођен у једном од она три суседна села што леже крај самих обала вијугасте реке Топлице и од давнина носе три необична назива : Прекадин, Гојиновац и Шишмановац . . .

Или је неко од твојих старих родом из ових села . . .

А можда ниси ни ти нити ико твој овде рођен, већ ће те само некада у животу пут овамо довести. Омркнућеш на сеоском путу, или ће те на њему невреме сустићи. Скрени са друма и слободно отвори вратнице на дворишту прве сеоске куће. Обрадоваће ти се укућани, као што су се некада радовали доласку партизана. Са поносом ће ти тамо сељаци причати дугу причу о свом животу из давних, партизанских дана. Одеш ли раније — слушаћеш је од живих сведока, савременика тог великог и тешког доба, не одеш ли за њиховог живота — слушаћеш причу потомства о тешком страдању и патњи својих предака . . .

И ја одавно носим у срцу жељу да ти ту исту причу испричам. Ја сам је од других слушао, а и сам сам понешто из ње доживео.

Рођен сам у једној од оних последњих сеоских кућа на врху Шишмановца. Отац ми је тамо био сеоски учитељ. Отуда је сишао у град и мене са собом повео, школу да изучим. У граду сам туговао и са чежњом дочекивао лета, када сам радосно одлазио у своје родно село, где сам у безбрижној игри са својим вршњацима хватао птице по сеоској шуми и јурио за лептирима по травнатим ливадама крај Топлице.

У двадесетим годинама свога живота често сам пролазио кроз ова села, са партизанском пушком о рамену. Једном сам био тешко рањен. Другови су ме немоћног скривали у Прекадину. Село ме је чувало. Нико ме није издао. Људи су ме на рукама носили испред непријатељских офанзива. Ради тих добрих људи опрости, драги читаоче, што се на страницама ове књиге и моје име помиње.

Кад књигу будеш прочитао, дађеш ми за право што сам је крстио насловом: „Три добра села“. Само, немој мислити да у партизанском рату Топлица није имала још много других добрих села.

Још нешто сам дужан да ти на почетку кажем.

Ја ову књигу не бих могао написати да ми многобројни одани сарадници народноослободилачког покрета из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца нису евоцирали успомене на своје доживљаје и друге догађаје у овим селима од 1941. до 1945. године, као и њихова знања о догађајима из ранијих времена. Никаквом се литературом нисам служио, јер, на жалост, неке значајније литературе, или било какве писмене заоставштине из прошлости ових села скоро и нема.

На овом послу помогли су ми својим изјавама о појединим догађајима:

Из Прекадина: Богољуб Аранђеловић, Светислав Аранђеловић, Милен Грујић, Милинко Максимовић, Љубомир Ранчић, Михаило Игњатовић, Милутин Стојановић, Мика Цветковић, Јордан Милошевић, Вукоје Капетановић, Вукашин Ранчић, Стаменко Стаменковић и други;

Из Гојиновца: Драгољуб Коковић, Добросав Коковић, Миодраг Коковић, Влајко и Јулка Јововић, Тадија Коковић, Милоје Коковић, Радован Нешовић, Вукоје Тодоровић и други;

Из Шишмановца: Стојан Стојиљковић, Димитрије Митровић, Милутин Станковић, Влајко Саковић, Владимир Вељковић, Стојан Вељковић, Љубисав Ђорђевић, Петар Капетановић и други.

Посебну помоћ пружили су ми учитељи Прекадинске основне школе Драгослав и Наталија Поповић.

Свима овим својим пријатељима дугујем захвалност на помоћи коју су ми пружили да овим скромним делом остварим једну своју велику жељу.

ПИСАЦ

Лето 1961.
Прокупље

I ДЕО

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ПРЕКАДИНА, ГОЈИНОВЦА И ШИШМАНОВЦА ДО ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Географски положај Прекадина, Гојиновца и Шишмановца

Када се пође друмом који средином долине Топлице води од Прокупља ка Куршумлији и даље преко Преполца избија на Косово, или се путује возом у истом правцу, па се са пута, на делу између Мале Плане и Белољина, упери поглед улево, одприлике на даљину до три километра, кроз густо уплетене гране врба и витка тополова стабла угледа се дуги низ ниских сеоских кућа, нанизаних по самој ивици вијугастих обала Топлице, а на брду изнад њих назиру се бели зидови старе сеоске цркве.

У том делу Топлице леже три међусобно суседна села: Прекадин, Гојиновац и Шишмановац, чије се куће на тромеђи код сеоске школе скоро додирују, те путник који овуда првипут пролази и не примети када из Прекадина уђе у Гојиновац и Шишмановац, или када из ових села сиђе у Прекадин. Да се до ових села дође, треба код Мале Плане, на даљини од око десет километара од Прокупља, скренути са главног друма ка мосту на Топлици код села Доње Топонице, одакле се преко села Смрдана улази у Прекадин, или од железничке станице у Малој Плани или Бресничићу поћи равницом између њива и ливада и стићи до моста у средњем делу Прекадина. У ова села може се доћи и када се од Белољина пође ка селу Доњој Коњуши и опет преко моста на Топлици уђе у Гојиновац. Најзад, овамо се може путовати и старим сеоским путем који од Прокупља преко села Беле Воде, Ћуковца, Губетина, Доње Топонице и Смрдана улази у Прекадин, а из њега у Гојиновац и Шишмановац, одакле преко села Горње Коњуше одлази у правцу планине Соколовице. Било којим путем да се пође, села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац нису удаљена више од петнаестак километара од Прокупља, средишта Топлице.

Историска прошлост и насељавање после ослобођења од Турака

Тешко је дочарати далеку прошлост ових села. Поникла у плодној равници крај реке, она су, свакако, настала у време најстаријих сеоских насеобина у Топлици, али се не зна тачно доба њиховог зачетка, као што се не зна ни то по чему ова села носе баш такве називе, јер о томе, осим народног предања, није ништа вредније из далеке прошлости ових села остало записано. Уосталом, нису ово једина села у Топлици чију далеку прошлост скрива тама заборава. Под њом лежи скривена и далека прошлост читаве Топлице. На пет година пре коначног пада српске државе под власт турске отоманске империје, Топлицом су 1454. године

завладали Турци. О овом трагичном историском догађају остао је сачуван само кратак запис српских летописаца: „Улето 1454 узе Мехмед Топлицу и пороби Србе".

Бежећи испред турског зулума, српски живаљ масовно се исељавао из Топлице у још непокорене крајеве Србије, или се одавао хајдучији по непроходним шумама. Опустела српска огњишта насељавали су Турци и Арнаути, уништавајући сва српска обележја и дајући сеоским насељима своје називе.

После више од 420 година ропства под Турцима Топлица је доживела своје национално ослобођење тек у српско-турском рату, 1878. године. „Законом о насељавању новоослобођених крајева", од 3. I 1880. године, у Топлицу су се са разних страна насељавали нови становници, који су крчењем шуме стварали нова насеља, или су куповали земљу од Турака и Арнаута, чије су се породице тада масовно исељавале из Топлице.

Овакав историјски процес одигравао се и у топличким селима Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу. Преци њихових данашњих становника воде порекло са разних страна, највећим делом из пограничних српских крајева према Бугарској, који су одредбама Берлинског конгреса (1878.) припојени Србији, а мање са Косова, из Санџака и Западне Србије. Како све то историски није било давно, сасвим се тачно зна одакле су се које породице населиле у овим селима. Из припојених крајева према Бугарској у Прекадин су се доселили преци данашњих породица које носе презимена: Николићи, Златковићи, Стојчићи, Стојановићи, Лазаревићи, Јанковићи, Стаменковићи, Милошевићи, Цветковићи, Аранђеловићи, Спасковићи, Тасићи, Јоцићи, Грујићи, Ристићи, Ранчићи, Игњатовићи и Китановићи. Из Санџака су се овде доселиле породице са презименом Миљковићи, из околине Сјенице Максимовићи, са Косова Алексићи и Филиповићи, из околине Пећи породице Никићи, а само две породице, са презименима Илићи и Здравковићи, воде староседелачко порекло у овом селу.

Са истих страна долазили су и насељеници у Гојиновац и Шишмановац. Данашње породице у Гојиновцу које воде порекло из пограничних крајева према Бугарској носе презимена: Тодоровићи, Ђокићи, Ђорђевићи и Велимировићи, а у Шишмановцу: Станковићи, Митровићи, Стојиљковићи, Јанићијевићи, Младеновићи, Ђорђевићи (Божанићи) и Вељковићи. Из Санџака су у Гојиновац насељене породице

са презименима: Коковићи, Комадине, Нешовићи, Станковићи и Јововићи; са Косова воде порекло породице у Шишмановцу: Мирковићи, Трајковићи, Јовановићи, Петровићи, Стевићи, Вучковићи, Денићи, Милићевићи и Крстићи, две породице, Ђокићи и Богдановићи, насељене су из околине Ивањице, а породица Саковића из Сјенице.

Порекло назива села Гоњени овамо сиромаштвом и у бризи за подизањем својих нових домова, досељеници нису знали ништа о прошлости ових села, а у њиховом примитивном животу сигурно их та прошлост и није много интересовала. Иако непоуздано, ипак је занимљиво испричати како су нови становници Прекадина, Гојиновца и Шишмановца у својој машти тумачили суштину имена својих села, која су овакве називе носила и пре њиховог досељења.

По народном веровању, Прекадин је добио такав назив због тога што су се у неко старо доба, које се није запамтило, ту населили Срби, па су село „прекадили" од „нечисте вере" неких његових ранијих становника, али се не зна који су и какве су вере били ти њихови претходници. Има у оваквом народном веровању доста оправдања, јер како суседно село носи назив Смрдан, а у недалеком селу преко Топлице, Малој Плани, су до недавно постојали трагови једне турске џамије, коју је народ називао „Крња џамија", није искључено да је у овом селу, које је, обрасло шумом, било скривено од погледа Турака, потајно вршена каква прекада и да је по томе и село касније овакво име добило. Можда је од овога поузданије друго народно предање, по коме је Прекадин овако назван због тога што се налази преко реке Топлице, па су га због тога „преко" путници са друма и становници из села са друге стране реке, испод Јастрепца, тако крстили.

Није, такође, поуздано ни народно веровање о постанку назива села Гојиновца и Шишмановца. Прича се да је прво добило такво име због тога што је некада на брду изнад села постојала густа шума, коју је народ називао гај, па да је по томе насеље добило име Гајиновац, које се током времена претворило у Гојиновац.

За Шишмановац постоји народно предање да је тако назван по неком цару Шишману, који је овде имао неко своје седиште, а коњушнице су му биле на местима данашњих села Доње и Горње Коњуше, те су, наводно, и ова села због тих царских коњушница овако прозвана. Но, чији је то био цар и ко је село крстио његовим именом,

остало је непознато. Село је, свакако, добило име по неком Шишману, али да ли је он био баш цар, или, можда, пре овчар, јер пошто се зна да су у предкосовско време по планинским пределима Топлице напасали своја стада Власи и Цинцари из Јегејске Македоније, звани „Црновунци", који су зими силазили у равничарске катуне, постоји и такво народно веровање да је на месту данашњег Шишмановца био зимски катун неког богатог овчара Шишмана, коме се овако по називу села име овековечило.

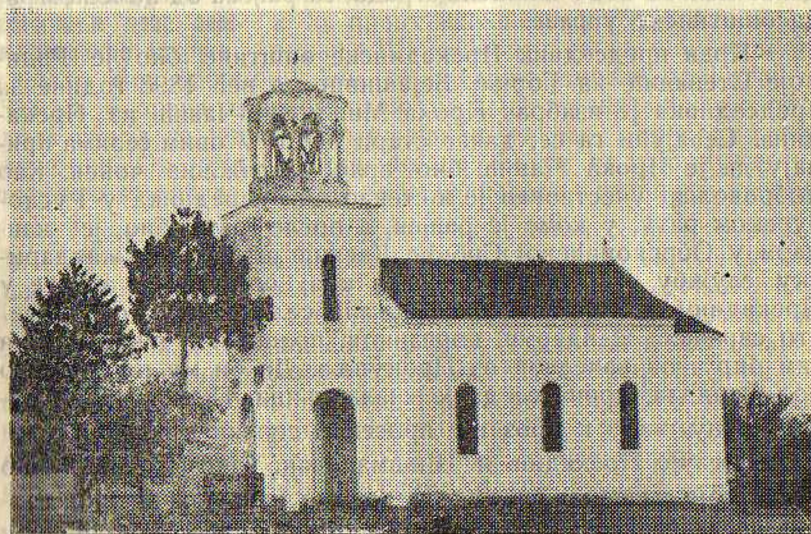
Вешти грађевинари У време досељавања нових насељеника Прекадина, Гојиновца и Шишмановца около ових села није било много обрадиве земље. Осим плодног земљишта и ливада у равници крај Топлице, на брдима изнад села затечене су густе шуме и непроходни трњаци, по којима су чобани често губили стоку, па се због тога доњи део Шишмановца до недавно називао „Трњаре".

Временом су крчењем шуме стваране оранице, подизани виногради и сађени воћњаци, тако да су данас ова села врло сиромашна шумом. Поред бављења примитивном пољопривредом, нови становници Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, а нарочито они који су се доселили из пограничних крајева према Бугарској, били су врло вешти грађевинари, па је скоро из сваке куће било таквих „дунђера" који су с пролећа одлазили у печалбу по Прокупљу, Нишу, Крагујевцу, Београду и разним другим градовима и селима Србије, а с јесени се враћали кућама и тешко зарађеним новцем куповали нову земљу. Овај занат преносио се с колена на колено, тако да и данас у овим селима има добрих мајстора зидара.

Са оваквом вештином својих нових становника села су се брзо ширила и мењала свој лик из турског времена. Нове куће прављене су махом од кованица и облепљиване блатом, а покриване каменим плочама, сламом или турском ћерамидом. То су биле једноставне грађевине, обично са по два одељења, од којих се улазно називало „кућа" и у коме се крај отвореног огњишта ручавало за ниским софрама, а друга просторија служила је за преноћиште, где су на разастртој слами ноћивали сви укућани.

У животу тадашњих становника ових села била је значајна 1894. година, када је на брду између Гојиновца и Шишмановца, крај сеоског гробља, започета изградња православне цркве, која је и до данас добро очувана. У оно

време цркве су подизане обично добровољним прилозима верника, па су и најпобожнији Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани на овај начин, са иконом св. Петра и Павла, чијим су именима крстили своју цркву, ишли од села до села, од града до града и прикупљали добровољне прилоге, али су овакви прилози били мали, тако да је црква потпуно завршена и освећена тек 1901. године. Том приликом изнад улазних црквених врата узидана је камена плоча, на којој су уклесане речи: „Овај храм св. апостола Петра и Павла подигнут је под владом Њег. Величанства Краља Александра I Обреновића трудом сељана села Гојиновца, Прекадина и Шишмановца и прилозима родољуба из разних крајева, са заузимањем председника општине прекадинске Проке Миљковића, свештеника Павла П. Каличанина, тутора Јована Станковића и Гаврила Коковића. Почет 1894. год. а свршен 1899. године".

Гојиновачка црква

Поред ове, узидана је и друга камена плоча на којој пише: „Овај храм осветио је Њ. Пр. епископ Нишки Г. Никанор, 20. августа 1901 године." У црквеним аналима остао је до данас сачуван запис да је црквено звоно, са којим се црква и данас служи, поклонио неки Јосиф Куртовић из

Шапца, али се не зна ко је био тај човек и из каквих је побуда учинио овај поклон.

Оснивање прве Прекадинске општине

Већ у последњим годинама 19. века Прекадин, Гојиновац и Шишмановац претстављали су значајан административно-политички центар у тадашњој подели Топличког округа. Године 1897. образована је прва Прекадинска општина, у чији су састав, поред Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, спадала и околна села: Смрдан, Доња и Горња Топоница, Губетин, Доња и Горња Бејашница, Прекашница, Пискаљ, Ђушница, Горња Коњуша, па, чак, и села с друге стране Топлице: Мала Плана, Поточић, Дреновац и Бресничић.

Општинска управа била је најпре смештена у кући Јосифа Аранђеловића у Прекадину, а касније је на тромеђи Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, на самом месту где се данас налази нова школска зграда, саграђена од камена зграда општинске управе.

Први председник Прекадинске општине био је Радивоје Стеванић из Горње Бејашнице, а већ 1898 године за председника је изабран Прока Миљковић-Чавић из Прекадина. Сећајући га се, данас стари људи у овим селима причају да је Прока Чавић био врло сналажљив човек. Као добровољац учествовао је и стекао чин наредника у Руско-турском рату, у коме је рањен, а после рата био је жандарм у Обреновићевој Србији. Касније је напустио жандармску службу и отворио кафану крај општинске зграде у Прекадину, у којој су се окупљали сељаци и у коју су често свраћали жандарми, порезници, полицијски писари, па и сам окружни начелник из Прокупља. Да би му кафана што боље радила, прича се да је сналажљиви Прока Чавић купио једну њиву и кроз њу просекао сеоски пут, који и данас повезује Прекадин и Шишмановац, како би примамио људе који из планинских села терају дрва или каквим другим послом силазе у Прокупље да овуда пролазе и свраћају на пиће и преноћиште у његову кафану. Ту је било стециште политичких размирица међу сељацима, које су користиле њеном промућурном власнику да као бистроуман човек стекне углед у народу и да доспе не само до председничког положаја у општини, већ и до народног посланика за време владе Александра Обреновића.

Убиство председника Петра Станковића и кмета Јосифа Стојановића

Временом су се поједина села издвајала из састава Прекадинске општине и груписала у посебна општинска седишта. Најпре је 1905 године образована општина са седиштем у Доњој Топоници, а касније и у Горњој Коњуши, тако да су од 1910. године Прекадинску општину сачињавала само села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац.

После Проке Чавића, који је био присталица обреновићевске напредњачке странке, 1905 године за председника Прекадинске општине изабран је Петар Станковић из Гојиновца. Међутим, он је још исте године убијен ноћу из заседе. Његов убица никада није откривен. Три године касније, 1908 године, убијен је из заседе у топољаку крај Топлице и прекадински кмет Јосиф Стојановић.

„Сотирков дућан“ и оснивање прве земљорадничке задруге

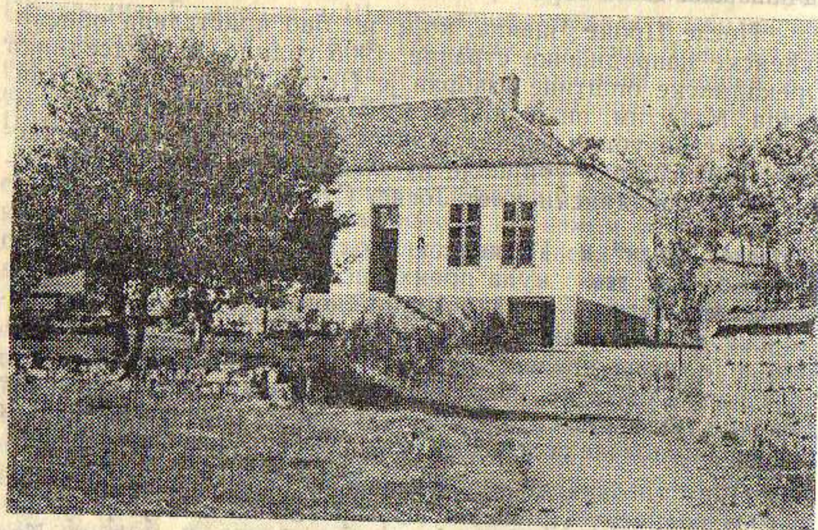
Године су пролазиле. Од по неколико кућа првих насељеника Прекадин, Гојиновац и Шишмановац су се ширили и постајали све бројнији. Али се и даље живело примитивно. Земља је орана дрвеном ралицом и од њених мршавих плодова народ се једва исхрањивао и плаћао разне државне дажбине. Од уста се одвајало да би се код прокупачких трговаца куповала со, гас и по мало шећера о славским данима.

Прву трговинску продавницу у овим селима отворио је 1908 године у Прекадину Сотир Николић, која је у широј околини била позната по имену „Сотирков дућан“. Код њега се народ у замену за пољопривредне производе, на „вересију“ или одужењем у радној снази снабдевао најпотребнијим индустриским артиклима. Мада у народу није био сматран као трговац-зеленаш, јер је по души био добар човек и помагао сиротињу, газда Сотирко је у свом малом и неугледном дућану, дуго година без конкуренције у широј околини, стекао и оставио своме потомству лепу имовину.

По сећању старијих људи, 1906 године основана је са седиштем у Прекадину прва земљорадничко-кредитна задруга, која је обухватала дванаест околних села. Међутим, нико од данашњих живих људи не памти ко је основао ову задругу и како је она пословала, нити је о њеном постојању сачуван икакав докуменат. Код појединаца је остало само памћење да је задруга својим повериоцима, којима је давала новчане позајмице, наплаћивала по 2 одсто камате годишње.

Изградња сеоске школе

За дуго година после насељавања међу становницима Прекадина, Гојиновца и Шишмановца било је врло мало писмених људи. Тек из по неке имућније куће деца су преко прекадинске и шишмановачке шуме одлазила чак у Горњу Топоницу, где је постојала једина основна школа за многа села у овом крају.

Стара основна школа у Прекадину

Прва иницијатива за изградњу основне школе у овим селима покренута је 1907 године. Најпре се замишљало да се школа подигне на путу између Шишмановца и Горње Коњуше, на земљишту које је за ову сврху добровољно понудио Никола Бојовић из Горње Коњуше, како би на овом месту школа била подједнако удаљена за децу из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, као и за децу из Горње Коњуше и околних села: Ђушнице, Пискаља и Прекашнице. У том циљу био је образован заједнички одбор од претставника свих ових села. Међутим, до изградње школске зграде на овом месту није дошло, јер су Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани, добивши на „вересију“ циглу и цреп од неког прокупачког циглара, одустали од договора са Горњоконушанцима и 1909 године сами изградили школску зграду у подножју брда испод цркве, у којој су се за неколико

година касније, све док није саграђена школа у Горњој Коњуши, школовала и деца из овога и суседних села.

У току изградње школске зграде Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани су се договорили да школа носи назив по селу Шишмановцу, у чијем је атару подигнута школска зграда, пошто је општинско подручје ових села носило назив по селу Прекадину, а црква је названа као „гојиновачка“, по имену села Гојиновца. Међутим, овакав договор сељака није прихваћен од окружних просветних власти у Прокупљу, па је школа добила званичан назив—Основна школа у Прекадину.

Први учитељ прекадинске основне школе био је месни свештеник Павле Каличанин, а од 1914 године Василије Несторовић, који је као свршени ученик гимназије у Сремским Карловцима пребегао из Аустроугарске у Србију, где је исте године постављен за учитеља у Прекадину и где се убрзо оженио ћерком Драгутина Ђокића из Шишмановца.

Основана у примитивној и за културни развитак неповерљивој и незаинтересованој средини, прекадинска школа је за дуго година радила под врло тешким условима. Њени први учитељи тешко су успевали да приволе сељаке на школовање своје деце, коју су родитељи задржавали од школе ради чувања стоке и других кућних послова, или су се задовољавали да им деца заврше само основну школу, тако да за дуго година после оснивања нико од свршених ученика прекадинске школе није отишао на неко даље и веће школовање.

Патње под окупацијом у првом светском рату

Вест о објави рата

Године су се једна за другом ређале. Прошло је већ више од три деценије од доласка првих насељеника Прекадина, Гојиновца и Шишмановца после ослобођења од Турака. Дошло је лето 1914. године. Стари људи причају да је та година била роднија од многих предходних. Са плодних њива крај Топлице и околних брежуљака, од ране зоре до мрклог мрака вредним рукама сељака сакупљана је богата летина. С вечери, над ниским сеоским кућама, утонулим међу крошњама шљивака и јабукара, разастирале су се тихе и светле летње ноћи, чију су тишину нарушавали само језиви крици ноћних птица, лавеж паса и цврчање зрикаваца. У радости сељака над обилним даровима природе злу се нико није надао.

јашећи на коњу, у трку гонио пред собом кроз село и бичем шибао старицу Спасену Станковић из Шишмановца, која је пред бугарским насилницима заштићавала част младих сеоских жена и девојака. А много сличних патњи и понижења претрпеле су од непријатељских војника и многе друге жене у овим селима.

Још увек се у овим селима прича о грозној смрти Јована Саковића из Шишмановца и Радуна Јелића из Доње Коњуше. Њих двојица су на Дебелом брду између Прокупља и Ниша разоружали једног бугарског војника, који их је спроводио у ропство и оставили га везаног уз једну бандеру крај пута. Пошто су овако успели да се ослободе ропства, скривали су се дуже време по шумама, али су их Бугари пронашли скривене у једној земуници недалеко од села Доње Бејашнице, везали их њиховим тканицама уз два шљивова стабла недалеко од места где су их ухватили и ножевима их изболи.

Слична смрт задесила је и Мицка Станковића из Шишмановца. Његовог петнаестогодишњег сина Јанићија Бугари су пронашли скривеног у пшеници изнад села и, мислећи да су ухватили четника, потерали га са собом. Успут уплашени дечак поче бежати испред педесетак бугарских војника, који га у бекству раније у руку, али им дечак ипак утече. Озлојеђени Бугари тада ухвате његовог оца и стрељају га у њиви крај његове куће.

После крвавог угушења Топличког устанка Бугари су строго наредили да сви мушкарци и жене изнад 15 година морају увек носити са собом за појасом „Окрит лист“ (бугарску легитимацију), без чега се није смело изићи нигде из куће. Ако би на путу, у њиви или било где Бугари нашли некога без овакве њихове исправе немилосрдно су батинали и премлаћивали непослушне. Исто тако мушкарцима је било забрањено ношење српске шајкаче, уместо које се на глави морала носити шубара или качкет, као бугарско национално обележје.

У зору 15. фебруара 1917. године борци Топличког устанка напали су и ослободили Куршумлију, а 17. фебруара Прокупље. У вези стим, значајно је додати да су устаници спровели у Прекадин неколико стотина бугарских војника, заробљених у Куршумлији и на успутним караулама. Док су устаници држали заробљенике у селу, у Прекадин је наишао четнички командант Коста Пећанац, који се са Костом

Војиновићем и већином других устаничких вођа није слагао са вођењем оружане борбе против окупатора и није одобравао нападе устаника на Куршумлију и Прокупље, који су изведени без његовог знања. Дознавши да у Прекадину устаници држе велики број заробљених Бугара, он је 16. фебруара дошао у ово село и пред заробљеницима одржао говор, у коме им је говорио о крвном сродству Срба и Бугара, позивао их да окрену оружје против Аустроугарске, на чему су му, до тог тренутка престрављени бугарски официри и војници, клицали и аплаудирали, а затим је наредио устаницима да са заробљеницима лепо поступају и да их спроведу до Прокупља, па да их на улазу пусте да слободно уђу у град. Због оваквог Пећанчевог опортунистичког држања и страха од репресалија окупатора дошло је до још већег неслагања између њега и Косте Војиновића, као и већине других устаничких вођа и истинских бораца за народну слободу.

Радост и разочарење у жељно дочеканој слободи

Најзад, после многих страдања и патњи, становници Прекадина, Гојиновца и Шишмановца дочекали су завршетак Првог светског рата, у коме су и ова села поднела тешке жртве. Само из малог Шишмановца, који у то време није бројао више од тридесетак кућа, погинуло је на фронту или у позадини од зверстава бугарске окупаторске војске 27 људи и жена.

Народ се радовао жељно очекиваној слободи. Није више било страха од окупаторског терора. Али, у рату опљачкана, села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац дочекала су слободу у беди и сиромаштву. Земља је у рату запуштена. Окупатор је много радне стоке опљачкао. Није се имало чиме орати.

Притиснути сиромаштвом, многи људи из ових села отишли су у разне служитељске службе далеко од својих кућа. Новом државном режиму били су потребни жандарми, полицајци, граничари, шумари и разни пандури за чување државног поретка. То су биле једине службе које је владајући режим поверавао полуписменим Топличанима и на тај начин им се одуживао за храброст у рату. У оваквим службама, растурени по разним странама, многи Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани трпели су и своје скромне уштеђевине слали својим породицама, бројећи

Те године, у ноћи 28. јула, неочекивано и неуобичајено, са брда изнад села зазвонише потмуло црквена звона, а из правца општинске куће чули су се тупи удари клептала. Сеоски кметови ишли су од куће до куће и будили сељаке, позивајући све војне обвезнике на збор код општине. Те ноћи дознало се да је Аустроугарска објавила рат Србији. Објављена је општа мобилизација свих војних обвезника. Већ сутрадан сви млади и здрави људи из ових села, испраћени са песмом и окићени цвећем, отишли су да бране отаџбину, а у селима су остали само изнемогли старци, жене и деца, живећи у страху и неизвесности. Стари људи излазили су на брдо код цркве и прислоњени по земљи слушали далеку и потмулу грмљавину топова.

Вешала крај општинске зграде После отступања српске војске преко Албаније највећи део Топлице окупирала је бугарска војска. Дошавши као окупаторска војска, Бугари су за четири године окупације починили многе злочине по топличким селима, па и у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу. Стари људи, савременици тога времена, и данас се са грозотом сећају њихових зверстава и злочина над народом.

Крај општинске зграде на раскршћу Прекадина, Гојиновца и Шишмановца Бугари су подигли вешала, која су стравично опомињала народ на покорност и послушност окупатору. На њима су Бугари обесили више родољуба из разних топличких села, или су крај вешала обесни бугарски војници за најмању ситницу и непослушност свакодневно премлаћивали људе, жене, па, чак, и децу, истерујући народ из кућа да гледа њихове злочине.

Зверства бугарске војске постала су обеснија и дивљачнија нарочито после избијања познатог Топличког устанка 1917. године. Огорчен окупаторским терором, народ ових села потајно је помагао устанак. Многи млади људи из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, које приликом избијања рата није обухватила војна обавеза, придружили су се устаницима, а старији људи и жене кришом су односили храну устаницима када би се појавили у шумама изнад Прекадина и Шишмановца.

Имајући у овим селима своје верне јатаке, устаници су у њихове куће често ноћу долазили, нарочито у куће на врху Шишмановца, које су биле близу шуме и најудаљеније од бугарске жандармериске станице, која се налазила крај општинске зграде. Међутим, кадгод би ноћу по лавежу паса посумњали да су устаници долазили у село, Бугари су сутрадан немилосрдно батинали људе и жене да им одају у које су куће долазили устаници.

Злочин на Мађерском брду Настојећи свим снагама да угуше Топлички устанак и да унесу што већи страх у народу, Бугари су с пролећа 1917 године похватали девет младића из Шишмановца и Гојиновца, осумњичених да су учествовали у борбама на страни устаника, отерали их и на једном брду изнад села Мађера преко Топлице побили моткама и изболи бајонетима. Испред овог бугарског злочина успели су да утекну само Добросав Коковић и Милоје Коковић из Гојиновца, који су и данас у животу.

Убрзо се прочуло да је ове младиће проказала Бугарима Струма Стојиљковић из Шишмановца, надајући се да ће јој овим издајством Бугари пустити сина из затвора. Устаници су једне ноћи извели ову жену из куће и страховито је мучили да призна своје издајство, присилили је да босонога игра и пева по трњу, а онда је убили. Међутим, ни тада није било сигурно, нити се икада касније утврдило да је ова жена оптужила ове младиће код Бугара и да је због те издаје овакву грозну смрт заслужила.

После злочина на Мађерском брду Бугари су дозволили родбини поубијаних младића да се њихова тела сахране на гојиновачко-шишмановачком гробљу, али да њиховој сахрани не сме присуствовати нико осим ближе родбине, нити да се сахрана сме извршити уз верски обред. Неколико дана касније рођаци погинулих су једне ноћи са свештеником Павлом Каличанином извршили опело над њиховим гробовима, али када су за ово сутрадан дознали Бугари батинањем су казнили све оне који су се усудили да прекрше њихову наредбу.

Несигурни у покорност ових села, Бугари су велики број младих и здравих људи из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца интернирали на принудан рад у разним местима по Бугарској и Аустроугарској, тако да су у селима остали само изнемогли старци, жене и деца. Па ни према њима немоћнима Бугари нису имали милости. У свом дивљачком бесу са уживањем су тукли изнемогле старце и жене на очиглед свих укућана, насртали на сеоске девојке и у тежњи за уништење српства батинали и изазивали насилне побачаје код бremенитих жена. И дан-данас се са стравом прича како је неки злогласни бугарски војвода Тане,

нестрпљиво године да дослуже до пензије и да се врате својим кућама. Најштедљивији су куповали земљу. А жудња за њом није никада била утољива.

Председник општине Ђорђе Станковић заклан на сеоском путу

Деобом потомстава њиве су распарчаване у све ситније поседе. Око њихових међа људи су се похлепно гложили и отимали. Због земље су се међусобно и убијали. Из рата је остало доста скривеног оружја, па су за најмању увреду и неслогу људи један другога ноћу из заседа сачекивали. У Шишмановцу се то најчешће догађало.

Једнога јутра у фебруару 1923 године нађен је са отсеченом главом на сеоском путу испред своје куће Ђорђе Станковић из Шишмановца, председник Прекадинске општине, који је у народу уживао добар углед као поштен и честит човек. По селу се потајно причало да га је заклао зет, муж његове рођене сестре, Ђока Мирковић из истога села, зато што му овај као председник општине није дозволио да крчи сеоску шуму. Међутим, нико није имао смелости да прокаже убицу.

Због земље је Јарго Ристић из Шишмановца 1929 године убио свога оца, зато што га није праведно оделио. Мајка га је тужила суду за овај злочин, због кога је осуђен на 20 година робије, а он се на суђењу није кајао, већ се, чак, и чудио зашто му се суди, питајући судије: „Зашто ме судите, па ја сам убио свога оца а не вашега".

У јесен 1930 године нађен је заклан у шишмановачкој шуми Душан Маринковић из Шишмановца, за кога се прича да је био велика пијаница, па када је све из куће продао за ракију, почео је да краде по селу. Као такав ухваћен је једне ноћи у крађи снопова са туђих њива. На суду је признао да му је украђено жито превозио кући Вукоје Мирковић из истога села, па се у селу веровало да му се овај због ове издаје овако осветио, али се никада није тачно утврдило да га је заиста он убио.

Два покушаја атентата на председника Јосифа Аранђеловића

После убиства председника Петра Станковића, на положај председника Прекадинске општине, једном или више пута, за дуго година касније, све до почетка Другог светског рата, бирани су: Милинко Коковић из Гојиновца, Јевстратије Аранђеловић из Прекадина, Ђорђе Станковић из Шишмановца, Јосиф Аранђеловић из Прекадина, Мијалко Стаменковић-Капетановић из Прекадина, Јордан Николић из Прекадина, Милован Милићевић из Шишмановца, Јосиф Стаменковић из Прекадина и Сима Милошевић из Прекадина.

Сви они били су у овој средини најписменији, најотреситији и политички највештији људи, али нико од њих није уживао опште поверење и поштовање код народа, већ су на председнички положај долазили служећи се демагошким предизборним обећањима и подмићивањем бирача, обећавајући им службу, смањење порезе, протекцију код суда и разне друге услуге. Не испуњавајући оваква обећања и спроводећи послушно наређења виших власти о наметању разних дажбина, они су брзо губили углед код народа, замерали су се са људима и зато није било ништа необично ако се чуло да је на некога од председника Прекадинске општине неко ноћу пуцао из заседе.

Тако је на председника Јосифа Аранђеловића неко два пута са неуспехом покушавао атентат ноћу, првипут 1926. године, када је непознати атентатор сачекао ноћу председника на излазу из куће Милована Милићевића и скривен иза једног грма крај пута пуцао на њега, али није успео да га убије. Вероватно да је овај исти атентатор, или неки други, сачекао у заседи и ранио из пушке овог истог председника 1929. године, када је овај, јашећи на коњу, једне ноћи пролазио кроз прекадинску шуму.

Погибија шумара Алексе Станковића и жандарма Новице Вељковића

Служећи по разним стражарским службама, људи из ових села су се, штитећи владајући режим, излагали многим животним опасностима. На таквој служби погинуо је јуна 1937 године на планини Беласици у Струмичком срезу шумар Алекса Станковић из Шишмановца, отац каснијег партизанског првоборца из овога села Драгише Станковића, кога су убице секирама убили у шуми и спалили његов леш. Тек после 18 месеци убице су откривени и изведени пред суд.

Годину дана касније, 28 јуна 1938 године, у потери за хајдуцима Докићем и Бабејићем у Хомољским планинама погинуо је жандарм Новица Вељковић из Шишмановца.

Шишмановчанин — убица председника Блачке општине

У оно време у читавој Топлици убиства су се често догађала. Једнога дана, 1937 године, чула се вест да је убијен Лазар Ћенадић, тадашњи председник општине варошице Блаца. Његово убиство би остало нерасветљено да се једном лекару у Нишу није обратио за помоћ Љубомир

Стаменковић из Шишмановца, жалећи се лекару да је берући дрва у шуми повредио око. Међутим, лекару није било тешко да утврди да је Љубомиру око повређено од пушчаног барута и посумњавши пријавио га је полицији. Сумња се брзо обистинила. У кући Љубомира Стаменковића у Шишмановцу пронађен је револвер и џепни сат убијеног председника. Љубомир је на суду признао да је ово убиство извршио заједно са познатим разбојником Данилом Арсићем —„Далдишем“ из суседног села Доње Коњуше. Обојица су осуђени на дугогодишњу робију и у казненом заводу у Нишу стрељани приликом наиласка Немаца 1941 године.

Због честих убистава Шишмановац је био на злом гласу као разбојничко село у Топлици. А нису сви Шишмановчани били убице. Напротив, били су то у већини поштени и вредни људи, који су и сами страховали од неколицине кавгаџија у селу, презирали их и склањали им се са пута. Њима, као ни њиховим суседима Прекадинчанима и Гојиновчанима, нов државни поредак није донео ништа бољи живот од онога којим се живело у предратној Србији. Па ипак, ослободивши се ратних страхота и патњи, народ ових села био је одан и захвалан новом државном режиму. Скоро у свакој кући, а нарочито у онима које су имале некога у каквој служитељској служби, или, како се то обично говорило, „на државним јаслима“, крај икона светаца висиле су на кућним зидовима вашарски обојене слике краљевске породице, у које је народ из своје примитивне свести са страхопоштовањем гледао као у светачке ликове.

Живот без одмора Земља је и даље примитивно обрађивана. Већина домаћинстава поседовала је по два — три хектара обрадиве земље, а многе породице, због недостатка радне снаге и сточне запреге, давале су земљу под наполицу. Народ се молио богу за родне године, а њих је мало када било. Често су и зле ћуди природе уништавале данонoћни труд сељака. У сушним летима људи су се радовали свакој капи кише и са страхом гледали у тмурне, градоносне облаке. Поплаве су често наилазиле и са поља подизале и односиле здењуте крстине жита, пластове сена, стоку, па и људе.

Од раног пролећа до касне јесени одмора никад није било. На њивама и ливадама сачекивали су први и испраћани последњи зраци сунца. Само зими, када престану сви пољски радови, људи су се одмарали крај топлих огњишта. Тада су се међусобно посећивали о славским данима и свадбама, чашћавали се вином и ракијом и пијани се тетурали

по сеоским путевима. Младеж није имала никакву већу разоноду осим о верском сабору на Петровдан, када се на брду крај цркве, уз свирку и игру окупљало мноштво света из ових и оближњих села.

У празничним данима старији Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани најчешће су се окупљали крај општинске зграде, или у сеоској кафани, где су, поред свакодневних животних брига, водили и разговоре о тадашњим политичким приликама. Учествујући у политичком животу, људи из ових села били су подељени углавном на радикале и демократе, гложили су се међу собом на општинским и посланичким изборима, иако многи од њих нису ни познавали разлику између појединих тадашњих грађанских партија, већ су своју политичку припадност одређивали по пријатељству са виђенијим људима у селу и истакнутијим политичарима, а често су и из нужде, ради добијања службе или какве друге користи, мењали своја политичка схватања.

Користећи се таквом политичком колебљивошћу сељака, поједини писменији и политички највичнији људи из ове средине отимали су се међу собом за положај председника општине, који им је доносио још већи политички и „домаћински“ углед не само у овим селима, већ и у широкој околини, а у првом реду код среске власти у Прокупљу. Да би стекли што веће поверење код те власти, они су са својим општинским апаратом, кметовима, деловођама и писарима, највећу бригу бринули за скупљање пореза и разних других дажбина од народа, продавали су сељацима стоку и покућанство за неизмирену порезу, кажњавали их за бесправну горосечу, присиљавали народ на кулук за оправку путева и глобили га за многе и најситније преступе. За обезбеђење извршавања својих наређења општинска власт имала је заштиту у жандармериској станици, која је у Прекадину била дуго година смештена крај општинске зграде, у некадашњој кафани Проке Миљковића-Чавића.

Осим општине, школе и жандармериске станице, других јавних установа у овим селима није било. За лекарску помоћ није се знало, нити се у њу имало поверења. Народ се од болести лечио разним врачаријама и молитвама у цркви. Зато је смртност била велика, нарочито код деце.

Обнављање земљорадничке задруге Најважније потребе домаћинстава израђиване су домаћом радиношћу. Од овчије вуне израђивана је сукнена одећа, од конопље рубље, а од свињске коже опанци. Од занатских радњи постојале су

само по једна или две поткивачнице за стоку, абацинице за шивење сукненог одела и ковачнице за клепање раоника, оштрење секира и оправку колских точкова.

Једину трговачку продавницу у овим селима држао је Сотир Николић са сином, све до 1928 године, када се у Прекадин населио и отворио трговачки дућан, најпре у кући удовице Станке Аранђеловић, а касније саградио кућу са дућаном, Драгутин Николић, трговац из Прокупља.

На иницијативу неколико писменијих људи из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца поново је 1938 године основана земљорадничка задруга. Оснивање ове задруге није претстављало неки напредан задружни покрет у овим селима, већ удружење сељака са искључивим циљем за јефтиније снабдевање индустриском робом. Убрзо после оснивања у задругу је било учлањено око 300 домаћинстава из ових и неколико околних села. За председника задруге био је изабран Спира Стефановић из Шишмановца, а задружна продавница била је смештена крај општине, у згради Саве Станковића, ковача. За учлањење у задругу плаћао се улог од 100 динара по домаћинству. Задругари су имали ту корист што су у задружној продавници куповали индустриску робу по нешто нижим ценама него у приватним трговинама и што су били сигурнији да им се приликом куповине шећера, соли, гаса и других артикала неће закидати на мери као у приватним дућанима.

Осим снабдевања својих чланова најосновнијом индустриском робом, задруга није имала никакву другу делатност. Било је извесних покушаја да се преко задруге организује откуп и продаја пољопривредних производа, али се то свело углавном на откуп јаја и мањих количина других производа, најчешће ради размене за индустриску робу.

Правилима задруге било је предвиђено да се крајем сваке године међу задругарима дели новчана добит, остварена у раду задружне продавнице. Међутим, због малих удела и ситничарског пословања задруга није остваривала већи обрт робе и већу добит, тако да члановима није никада дељена никаква добит. Највећу корист имали су људи који су постављени за магационере у продавници, од којих је већина подкрадала задругу, па је задруга 1940. године банкротирала.

Зачеци развоја напредног покрета

Времена су се мењала и постепено потискивала стара схватања и навике код људи. Све мање се чезнуло као некада да се стекне и потомству

остави што више земље у наследство, већ се све више бринуло како млађима омогућити бољи и лакши живот од напорног сељачког живота.

Људи из ових села често су о пазарним данима или о каквим светковинама одлазили у Прокупље и друге удаљеније градове. Очарани варошким шаренилом, њима се чинило да се у граду живи лакшим и удобнијим, господским животом. Завидило се онима који живе у граду и из такве зависти имућнији сељаци удавали су уз богате миразе своје кћери за градске занатлије, трговце и ситне чиновнике, а своје синове слали су после завршене основне школе на даље школовање, обично у гимназију у Прокупљу или у учитељску школу.

Већина њих била је немоћна да своју децу до краја издржи на школовању, па су се многи родитељи задовољавали да им синови заврше бар по четири разреда гимназије, јер се у оно време и са таквим непотпуним образовањем могла добити каква нижа чиновничка служба у граду. За дуго година из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца није било људи са завршеним средњим, а још мање са факултетским образовањем. Једини факултетски образован човек у овим селима после Првог светског рата био је Стојан Лазаревић из Прекадина, који је после рата завршио медицински факултет у Француској и касније дуго година службовао као лекар у Прокупљу.

Тек у годинама уочи Другог светског рата међу ученицима виших разреда гимназије у Прокупљу било је по неколико ученика из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца. У већини сиромашног стања, они су изнајмљивали скромне собице у трошним кућама на периферији града и хранили се сувом храном, коју су једном недељно доносили од својих кућа, или су својим станодавцима доносили у замену животне намирнице и дрва. Само најимућнији међу њима хранили су се по прљавим и јевтиним чаршијским кухињама. Летње и зимске распусте проводили су код својих кућа на селу, где су их родитељи запошљавали да чувају стоку по ливадама крај Топлице и у шумамама изнад села, или су од њих тражили да раде све пољске послове, да би се надокнадило њихово одсуство док су у школи.

За време боравка на селу, прекадински, гојиновачки и шишмановачки средњошколци и студенти дружили су се међу собом и са осталом сеоском омладином, организовали

су са омладином околних села игранке и спортска такмичења, приређивали су за своје сељаке у сеоској школи позоришне и друге приредбе, доносили су из града и међу собом позајмљивали на читање књижевна дела и на разне друге начине стварали себи разоноду и уносили живост међу својим сељацима.

Већина средњошколаца и студената из ових села припадала је напредном омладинском покрету, који је у годинама уочи Другог светског рата био снажно развијен међу средњошколском и студентском омладином у читавој Топлици.

На окупљању омладине и напредних сељака нарочито се истицао Љубинко Коковић, студент права из Гојиновца, који је био политички најобразованији међу школском омладином ових села и најприснији са сељацима. Осим њега као напредни омладинци уживали су углед међу сељацима и Јован Коковић, радник железничке радионице у Нишу, родом из Гојиновца, студенти из Шишмановца Ратомир Станковић, Стојан Митровић, Мирослав Станковић, ученик гимназије Драгиша Станковић, студенткиња медицине Даринка Несторовић, агроном Љубинко Несторовић и други, а у ова села често су долазили и напредни студенти из околних села, као што су били Милка Протић из Горње Коњуше, Светислав Мирковић из Горње Топонице и други.

Уствари, у тим годинама напредни покрет у овим селима није био систематски развијен и још није био захватио дубље корене међу њиховим становништвом. Носиоци слободоумних идеја у овој средини били су млади људи, пуни младалачког заноса, али без икаквог револуционарног искуства. Они су себе сматрали комунистима, мада међу њима није било ни једног члана Комунистичке партије, па ни чланова СКОЈ-а. Рођени и одрасли на селу, они су саосећали тежак живот својих сељака и желели су да им буду на помоћи. Још невешти у политичком раду са народом, они су боравећи на селу објашњавали својим сељацима узроке тешког сељачког живота, одвраћали их од заблуде и патријархалне оданости краљевском режиму и уверавали их у бољу и срећнију будућност. Долазећи у додир са искуснијим револуционарима, они су преносили народу упозорење Комунистичке партије о трулости владајућег режима и на све већу опасност од новог рата, која је из дана у дан бивала све очигледнија. Захваљујући њима, Комунистичка партија Југославије стицала је у овој средини своје прве присталице, да би ускоро, после априлског слома земље 1941. године њен позив поробљеним народима Југославије на оружани устанак против хитлеровске фашистичке окупације и у овим селима наишао на снажну подршку родољубивих Прекадинаца, Гојиновчана и Шишмановчана.

II ДЕО

УЧЕШЋЕ ПРЕКАДИНА, ГОЈИНОВЦА И ШИШМАНОВЦА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОЈ БОРБИ

1941.

Прилике у време избијања II светског рата

На почетку судбоносне 1941. године Прекадин је имао 92 куће, Шишмановац 76 и Гојиновац 42 куће, а у сва ова три села живело је тада око хиљаду становника, не рачунајући више од стотину људи родом из ових села по разним службама на страни, који су повремено, обично о каквим већим празницима, долазили својим кућама.

У то време из дана у дан била је све више на помолу опасност од напада хитлеровске фашистичке Немачке на Југославију. Народ ових села није желео рат, али је још више страховао од ропства, јер су још увек била у живом сећању страдања и патње ових села у Првом светском рату.

Скоро сви војни обвезници из ових села били су крајем 1940. или почетком 1941. године позвани на војну вежбу. У селима су остали само изнемогли старци, жене и деца.

У оваквим тмурним данима чуло се да је 25. марта 1941. југословенска влада Цветковић-Мачек потписала уговор о приступању фашистичком Тројном пакту. Оваква срамна капитулација државног руководства пред фашистичком најездом примљена је у читавој Топлици, па и у овим селима, са незадовољством и дубоком увредом националне части и поноса.

На дан историског 27. марта 1941. општенародно одушевљење због свргавања издајничке владе и поништења уговора о прикључењу Тројном пакту захватило је и становнике Прекадина, Гојиновца и Шишмановца. Тих дана у овим селима није било напредних омладинаца-ђака и студената, а и највећи број осталих људи био је на војним вежбама, тако да после вести о прикључењу Југославије Тројном пакту и два дана касније, на вест о обарању владе, у овим селима није дошло ни до каквог организованог револта и манифестација њиховог становништва. На дан 27. марта старији људи су се окупили крај сеоске школе и спонтаним одушевљењем радовали се што је поништен издајнички акт којим је влада Цветковић-Мачек настојала да упрегне Југославију у фашистички јарам. Само су појединци, застрашени пропагандом о непобедивој фашистичкој сили, сумњиво вртели главом и забринуто говорили: „Ама, људи, ово не води на добро. Биће рата. Осветиће нам се Шваба за ову нашу непокорност. Треба се покорити његовој сили, јер од гроба икад, а из гроба никад". Оваквим малодушницима остали сељаци су се ругали, уверавајући их да је боље часно се борити и погинути за отаџбину, а не кукавички дочекати туђина и покорити му се.

Одступање разбијене југословенске војске

Дани су пролазили у великом ишчекивању и неизвесности. Људи су забринуто и без сна проводили ноћи, устајали пре зоре из постеља и сакупљали се по сеоским путевима.

У таквој неизвесности освануо је 6. април 1941. Била је недеља. И тек што је сунце одскочило из ноћи, а одоздо из правца Прокупља, чуло се у даљини зујање авиона и потмуле експлозије. Никаквој сумњи више није било места. Истога дана дознало се да је хитлеровска Немачка без објаве рата напала Југославију.

Рат није дуго трајао. Слабо наоружана и издата од врховног војног и политичког руководства земље југословенска војска је за свега неколико дана положила оружје пред далеко јачим и модерно наоружаним непријатељем. У земљи је настало опште расуло и безглавље. Са свих фронтова бесциљно су одступале разбијене војне јединице, које су немачке трупе сустизале, разоружавале их и одводиле у ропство.

У оваквом ратном метежу на хиљаде изнурених и гладних војника разбијене југословенске војске прошло је на одступању кроз Прекадин, Гојиновац и Шишмановац. Овуда су највећим делом одступали разбијени делови Дринске пешадиске дивизије. Војници су бежали овамо са главног друма Прокупље—Куршумлија, куда су већ тутњале немачке моторизоване јединице, повлачећи се без одређеног циља и у нади да ће се негде сконцентрисати главнина југословенске војске и пружити отпор нападачу.

Гостољубиви Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани са сажаљењем су прихватали своју бедну војску, износили из својих кућа и делили изгладнелим војницима и последње залогаје хлеба, давали им сукнена одела и опанке, да би се без војничке одеће овако прерушени у сељачку одећу лакше домогли до својих далеких кућа и избегли заробљавање. Разочарани војници бацали су са себе пушке, фишеклије са муницијом и друго оружје, или су све то за парче хлеба или за старе и изанђале сељачке гуњеве поклањали сељацима.

Тих дана у овим селима је остало много баченог оружја, а по ливадама крај Топлице вриштало је на стотине коња, оседланих и натоварених митраљезима, сандуцима муниције и коморџиским казанима, које су војници у отступању остављали за собом. Сељаци су сакупљали крај путева побацане пушке и сакривали их у оближње шуме, у обалама Топлице, или по скровиштима около својих кућа. Највише оружја посакривали су овако сеоски омладинци, а и међу старијим сељацима постојало је уверење да ће ово оружје некада бити потребно и да га треба скривати.

Савременици тога доба сасвим тачно памте да су Немци први пут дошли у Прекадин, Гојиновац и Шишмановац 12. априла 1941. године. Била је то нека њихова моторизована јединица, која је продирала друмом од Прокупља ка Куршумлији, па је скренула овамо са главног пута, ваљда да провери да ли с ове стране Топлице има остатака разбијене југословенске војске. Приликом овог првог наиласка у ова села окупаторски војници нису чинили никакве злочине, већ су само залазили у сеоске куће и распитивали се да ли у њима има војника, па када су тако дошли до врха Шишмановца, не заробивши у овим селима ни једног војника, вратили су се назад и наставили пут ка Куршумлији.

Први дани под окупацијом Читаво пролеће 1941. године протекло је у немиру и у некој потајној нади да се окупатор неће дуго задржати, већ да ће га нека јача сила брзо протнати. Сељацима се није милио никакав посао. Поља су остала необрађена, стока омршавила, а сеоски домови запуштени. За дуго после слома земље из околних шума прикрадали су се ноћу својим кућама војници, који су се, исцрпљени и изгладнели, преко планина враћали са фронтова, избегавајући да буду заробљени. Око њих су се окупљали рођаци и пријатељи, распитујући се за судбину оних који се још нису вратили својим кућама. Од око 70 мобилисаних обвезника бивше југословенске војске, из сва три села 18 обвезника, скоро искључиво обичних војника, било је заробљено и интернирано у заробљеничке логоре у Немачкој.

Окупатор је постепено учвршћивао своју власт. Обновљена је општинска управа и по селима постављени кметови за извршавање наређења окупаторске команде. За председника прекадинске општине постављен је предратни председник Сима Милошевић из Прекадина. На зидовима општинске зграде и по кућним зидовима крај сеоских путева излепљени су плакати, којима је немачка команда упозоравала народ на ред и мир, претећи смртном казном за сваку непослушност. Неколико дана после првог доласка у Прекадин је дошло педесетак немачких војника на камионима, са покретном разгласном станицом у једном затвореном аутомобилу, који је лагано прошао кроз ова села, а преко звучника на српском језику саопштено је наређење да се немачкој команди мора предати свако оружје и друга војна опрема, под претњом смртном казном за неизвршење овог наређења. Сељаци су тога дана доносили код општинске зграде и предавали Немцима старе и зарђале пушке из ранијих ратова, ловачке пушке, или пушке без затварача и кундака, поломљене и разбацане приликом отступања југословенске војске. Немцима је предато само десетак здравих пушака, док је по кућним скровиштима, у пољу и по оближњим шумама лежало посакривано више од стотину пушака и на десетине хиљада пушчаних метака.

После пропасти земље скоро сви средњошколци и студенти Прекадина, Гојиновца и Шишмановца напуштају школовање и враћају се својим кућама. У своје родно село Гојиновац долази студент Љубинко Коковић и десетину ученика гимназије и других средњих школа. У Шишмановцу се окупљају напредни студенти и ђаци: Ратомир Станковић, студент шумарства, Стојан Митровић, студент агрономије, Мирослав Станковић, ученик гимназије Драгиша Станковић и више других напредних средњошколаца, овамо често долазе из Прокупља Даринка Несторовић и Љубинко Несторовић и на десетине других напредних средњошколаца и студената из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца враћају се после капитулације земље својим кућама, не желећи да се школују под окупаторским, фашистичким режимом. Заједно са њима враћају се са разних страна и многи Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани који напуштају своје службе, одбијајући да служе окупатору. Чинећи ово из родољубиве свести, многи од њих узели су касније видно учешће у развитку устаничке борбе у овим селима, као, на пример, Радован Манић жандарм, Ратко Јаћимовић полицајац, Милутин Станковић, Тихомир Вељковић и Владимир Вељковић граничари из Шишмановца и други.

Окупљени у својим родним селима, напредни ђаци и студенти отпочели су под новим условима интензиван политички рад са народом, мада за такав рад у првим данима окупације још није било никаквих директива, јер је у то

време постојала само партиска организација у Прокупљу, која је тек од половине јула 1941. године почела да шири свој утицај у овим селима. До тада се радило самоиницијативно и из родољубиве свести. Код народа се уливала вера и нада да ће окупаторској сили брзо доћи крај. Такво уверење постало је још јаче после напада фашистичке Немачке на Совјетски савез, 22. јуна 1941. године.

Оснивање напредне земљорадничке задруге

Заузимањем напредних ђака и студената, августа 1941. године поново је у овим селима основана земљорадничка задруга, у чију су управу били изабрани већином млади и напредни људи. За председника је изабран Мирослав Станковић из Шишмановца, а за чланове управног и надзорног одбора напредни сељаци Тихомир и Владимир Вељковић из Шишмановца, Драгољуб Коковић и Вукоје Тодоровић из Гојиновца, Светислав Аранђеловић и Вукашин Ранчић из Прекадина, студент Ратомир Станковић из Шишмановца и још неколико других напредних сељака и интелектуалаца.

Задруга је основана само за ова три села и бројала је око 200 чланова. Поред тежње да се путем задружне трговине сеоском становништву обезбеди снабдевање индустриском робом, оснивање задруге имало је за циљ и окупљање свих напредних снага у овој средини за борбу против окупатора. То је, у ствари, било оживљавање покрета „Задружне омладине“, који је Комунистичка партија развијала уочи рата међу омладином Топлице и на чијем су ширењу били ангажовани најистакнутији партиски активисти из тога времена у овом крају.

Задружна продавница била је стециште мештана Прекадина, Гојиновца и Шишмановца. Ту су се сељаци свакодневно окупљали и препричавали новости које би неко донео из Прокупља, ту се читао лист квислиншке Недићеве владе „Ново време“, из кога се нагађала ситуација на источном фронту. Са окупљеним сељацима вођени су политички разговори и одржавана су им стручна предавања из пољопривреде, која је најчешће одржавао агроном Љубинко Несторовић. Као ранији службеник Српског пољопривредног друштва, он је често одлазио у Београд где је за задругу набављао ситније пољопривредне машине и алатке, плави камен и разне друге потребе, које су преко задружне продавнице дељене сељацима.

Почетак организованог партиског рада

Средином лета 1941. године почиње организованији партиско-политички рад у овим селима. Наиме, јула исте године у Прокупљу је образовано Партиско поверенство Окружног комитета КПЈ Ниша, које је имало надлежност за читаву Топлицу. Убрзо после формирања, ово поверенство је почело да успоставља везе са политичким активистима и да ствара партиска упоришта по топличким селима. Таква веза успостављена је и са групом напредних омладинаца-ђака и студената у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу, најпре преко студента Љубинка Коковића, који је крајем јула 1941 године учлањен у Партију. Партијско поверенство у Прокупљу ангажовало је једну групу најоданијих чланова СКОЈ-а у граду, махом ученика гимназије, за разношење летака и другог пропагандног материјала Централног комитета Комунистичке партије Југославије по селима Топлице. Такав материјал доносио је у Гојиновац и предавао га Љубинку Коковићу најчешће познати прокупачки скојевац, свршени ученик гимназије Драгојло Драгојловић. На такав начин донет је у ова села и читан пред симпатизерима Партије проглас ЦК КПЈ са позивом народима Југославије на оружани устанак против окупатора, као и други пропагандни материјал који је Партија у то време издавала и растурала широм земље. Кадгод би такав материјал био донет из Прокупља Љубинко Коковић је илегално окупљао најнапредније омладинце и старије сељаке, ради прорађивања партиских директива и коришћења пропагандног материјала за политички рад са осталим сељацима.

Први партизани

Када је 3. августа 1941. године код манастира Ајдановца на Јастрепцу формиран Топлички партизански одред, Окружно партиско поверенство упутило је позив свим истакнутијим партиским активистима на терену да се прихвате оружја и ступе у одред. Такав позив упућен је и студенту Љубинку Коковићу, који је у одред отишао на неколико дана после његовог формирања. Убрзо после њега у партизански одред на Пасјачи ступили су Радован Манић и Мирослав Станковић из Шишмановца. Да окупатор не би злостављао њихове породице, по селима се пронео глас да се Љубинко Коковић вратио на студије у Београд, да је Мирослав Станковић, као председник земљорадничке задруге отишао да набавља робу за задружну продавницу, а да се Радован Манић поново вратио у жандарме. Међутим, њихов

одлазак у партизане није се могао дуго прикривати, а и није било од користи да се крије где се они стварно налазе.

Неуспео покушај за оснивање четничке организације У лето 1941. године, ступивши у отворену сарадњу са окупатором, Коста Пећанац са својим самозваним војводама предузима оснивање четничких организација за службу окупатору и сузбијање Народноослободилачког покрета по селима Топлице. Са таквим циљем Пећанац је са десетину својих војвода и око 200 четника једнога дана почетком септембра 1941. лично дошао у Прекадин. Четници су сазвали збор сељака из сва три села код верског записа у Прекадину, на коме је говорио Пећанац, позивајући сељаке да ступају у четничке редове и на послушност окупатору. Сељаци су се у великом броју окупили на овај збор, али су хладно и неповерљиво слушали Пећанчев говор и на његов позив нико се није одазвао да пође са четницима.

На сличан начин пропао је и покушај четничког војводе Драга Куштримовића из Доње Коњуше, који је 15. септембра 1941. дошао у Прекадин да привoли сељаке за ступање у његов одред. Тога дана велики број сељака био је окупљен на слави код Косте Киковића. Као непозван гост Драго Куштримовић је упао међу славаре и позивао их да му се придруже. На овакав његов позив у име сељака устао је Драгољуб Коковић из Гојиновца, отац Љубинка Коковића, који је одговорио војводи да народ из ових села неће да служи окупатора, па су, поздрављајући његове речи, сви присутни сељаци енергично одбили да се придруже четницима.

Месец дана касније, када су четници после напада партизана и ослобођења Прокупља, 9 октобра 1941, предузели велику офанзиву против партизана на Пасјачи, Драго Куштримовић је опет једнога дана дошао у Прекадин и опет позивао сељаке да пођу са њим у поход на партизане. Прекадинчани су са презиром одбили да му се придруже и саветовали су његовим четницима: „Немојте лудо гинути! Ено их партизани на Видовачи, то су паметни и школовани људи, има их на хиљаде. Баците пушке и идите кућама!" На овакве савете Куштримовић је псовао сељацима „мајку комунистичку", али је овакав савет сељака међу његовим четницима изазвао страх од партизана, тако да су му се многи разбежали чим су мало зашли у шуме ка Пасјачи.

Први долазак партизана Окружно партијско повереество са седиштем у Прокупљу одржавало је непрекидну везу са симпатизерима Партије у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу, који су се из дана у дан све више афирмисали као села чије становништво свесрдно подржава устанички покрет. Из Прокупља су често долази и чланови поверенства, најчешће Радош Јовановић, секретар поверенства, и чланови Тихомир Станковић, студент технике из Старе Божурне и Радослав Ђорђевић, кројачки радник из Прокупља.

У сумрак дана, 23. октобра 1941. године, из правца Видоваче спустио се и први пут дошао у Прекадин један део Топличког партизанског одреда. Исте вечери у сеоској школи одржана је прва партизанска конференција, на коју су се окупили скоро сви старији људи, жене и омладина из сва три села. Том приликом окупљеном народу говорили су Елисије Поповски-Марко Шпанац, командант Топличког одреда, Ратко Павловић-Ћићко, заменик команданта, Рајко Јовановић и други руководиоци одреда. Они су говорили о узроцима пропасти земље, о издајству и бекству краљевске владе из земље, о потреби оружане борбе против окупатора, о снази и вери у победу савезника над фишистичким силама и одговарали су на многа питања која су сељаке интересовала.

Међу партизанима су се налазили и првоборци из ових села: Љубинко Коковић, Радован Манић и Мирослав Станковић. Народ је био одушевљен речима партизанских руководилаца и дисциплинованим понашањем бораца. Од тада су партизани, у мањим или већим групама, све чешће долазили у Прекадин, Гојиновац и Шишмановац, где су још од првих дана своје борбе стекли многе искрене и верне пријатеље.

Оснивање илегалне Прекадинске чете Већ рано с јесени 1941. године, нарочито после успешног напада и ослобођења Прокупља, 9 октобра 1941, скоро читаву Топлицу захватило је одушевљење народа за устанички покрет против фашистичког окупатора. Поред неколико стотина бораца Топличког партизанског одреда, озбиљну оружану снагу представљале су илегалне месне десетине, које су по директиви партијског руководства у одреду и на терену стваране по устаничким селима Топлице. Ове десетине су сачињавали сами сељаци, већином омладинци, који су преко дана обављали своје пољске и кућне послове, а ноћу су одржавали стражу по својим селима, изводили мање диверзантске акције и били увек спремни да се на позив штаба одреда придруже партизанским јединицама у извођењу већих оружаних акција.

Овакве месне десетине постојале су и у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу и по извођењу самосталних акција или акција у садејству са партизанским јединицама сматране су међу најбољим месним десетинама у Топлици. Месне десетине у овим селима формиране су на конференцији војних обвезника и омладинаца из сва три села, способних за ношење оружја, која је, у присуству Љубинка Коковића и још неколико других партизана са Пасјаче, одржана 1. новембра 1941. у поткивачкој радњи Богољуба Тасића у Прекадину. За десетаре месних десетина били су одређени: Богољуб Аранђеловић у Прекадину, Тадија Коковић у Гојиновцу и Тихомир Вељковић у Шишмановцу. Све три десетине сачињавале су Прекадинску илегалну чету, која је бројала око 120 бораца. За командира чете именован је Мирослав Станковић, студент из Шишмановца, који је као добар војник и утицајна личност у овим селима на ову дужност повучен из Одреда, док је за политичког комесара чете изабран студент Стојан Митровић из Шишмановца.

Прва партијска ћелија Окупљањем родољуба у месне десетине створени су још погоднији услови за организованији партиско-политички рад у овим селима. Под руководством окружног партиског поверенства, 25. новембра 1941. у кући шумара и симпатизера НОП-а Димитрија Митровића на врху Шишмановца, оца студента Стојана Митровића, образована је прва међусеоска партиска ћелија. Образовали су је чланови партиског поверенства Тихомир Станковић и Радослав Ђорђевић, а први чланови ћелије били су: Мирослав Станковић и Стојан Митровић из Шишмановца и Вукашин Ранчић, трговачки помоћник из Прекадина. Њих тројица су без кандидатског стажа учлањени у Партију, док је на истом састанку кандидован Ратомир Станковић, студент шумарства из Шишмановца.

Међутим, ова прва ћелија, због недовољног искуства њених чланова није показивала неке веће резултате у политичком раду са сељацима, нити је за време њеног постојања ико други од великог броја оданих симпатизера и активиста из ових села учлањен у Партију.

Освета злогласном четничком војводи Крај Гојиновца, с друге стране Топлице, налази се село Доња Коњуша, које је у овом рату у већини било на страни Народноослободилачког покрета, али у коме је живела и позната четничка фамилија Куштримовића, мада је и из ње било присталица партизана.

Најзлогласнији међу њима били су четничке војводе Драго, Ника и Мика Куштримовићи. Знајући да Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани сарађују са партизанима и да имају своју наоружану чету, они нису имали смелости да улазе у ова села, већ су упућивали претеће поруке најистакнутијим партизанским сарадницима.

За овакву претњу један од њих брзо је платио главом. Једнога дана крајем новембра 1941. године, једна партизанска десетина са Пасјаче, под руководством Љубинка Коковића, сачекала је у заседи код циглане у Доњој Коњуши војводу Драга Куштримовића и убила га на путу од Коњуше ка Белољину. У извођењу овог атентата учествовали су и борци месне десетине из Прекадина Богољуб Аранђеловић и Радован Максимовић-Рале.

Учешће у нападу на Блаце Поред одржавања сеоске страже и извођења мањих акција, углавном на рушењу железничке пруге и телефонских жица од Прокупља ка Куршумлији, сакупљању оружја, хране и одеће за партизане, Прекадинска месна чета имала је прву већу оружану акцију 5. децембра 1941. када је око стотину њених бораца учествовало са јединицама Топличког партизанског одреда у нападу на Блаце, које је у својим рукама држао злогласни Пећанчев војвода, поп Михаило Поповић, познат по злом гласу као „војвода Мика Јастреб“. Уочи овог напада Пасјачка и Косаничка чета Топличког одреда сишле су у Прекадин, одакле су, појачане Прекадинском четом, прешле преко Топлице и у току ноћи и сутрашњег дана, заједно са Великојастребачком и Малојастребачком четом, извршиле успешан напад на јако четничко утврђење у Блацу. Према плану извођења ове акције, Прекадинска чета била је распоређена на путу према Барбатовцу и Куршумлији, са задатком да спречи одступање четника, или долазак појачања опседнутом четничком гарнизону.

После повратка из борбе на Блацу већи део Топличког одреда поново се вратио преко Топлице и два-три дана логоровао у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу. Док су се борци одмарали у школској згради и по сеоским кућама, штаб Одреда, на челу са популарним командантима, бившим шпанским борцима, Елисијем Поповским и Ратком Павловићем, био је смештен у Гојиновцу, у кући Љубинка Коковића и његовог оца. У истом селу, у кући Вукоја Тодоровића, смештено је неколико рањених и болесних партизана,

међу којима су били и Никола Цуверовић-Академац и др. Радивој Увалић-Бата Шпанац, које су поп Микини четници заробили неколико дана раније код села Здравиња, а партизани их ослободили из затвора приликом напада на Блаце.

1942.

Избор првих органа народне власти У општем одушевљењу становника Прекадина, Гојиновца и Шишмановца за Народноослободилачки покрет и активним учешћем великог броја људи у њему, окупаторска општинска власт у овим селима само је формално постојала, а и људи који су је представљали, као, на пример, председник Сима Милошевић, сеоски кметови и већина службеника, били су симпатизери ослободилачког покрета.

Једне ноћи, пред крај децембра 1941. месни илегалци разбили су врата на општинској згради, изнели сву општинску архиву и запалили је на сеоском раскршћу. Тако је општинска окупаторска власт у овим селима и формално ликвидирана.

Убрзо затим, незапамћеног датума у првој половини јануара 1942. године, у кући Ђоке Лазаревића у Прекадину, одржан је сеоски збор, на коме је, под руководством „једног друга из Прокупља" (вероватно некога од чланова Окружног партијског поверенства), чијег се имена људи који су присуствовали овом збору не сећају, изабран први месни народноослободилачки одбор. У одбор су изабрани: Стојан Златковић из горње, Светислав Аранђеловић из средње и Панта Алексић из доње „мале" Прекадина. Већ сутрадан исти овакви одбори изабрани су и у Гојиновцу и Шишмановцу. У Гојиновцу су за прве одборнике изабрани: Драга Станковић, Милован Комадина и Љубисав Ђокић, а у Шишмановцу: Тихомир Вељковић, Владимир Вељковић, Сибин Јаћимовић и Милутин Станковић.

Ови месни одбори били су прве клице каснијих органа народне власти у овим устаничким селима. Њихов рад састојао се у прво време скоро искључиво на сакупљању жита, масти, обуће, одеће и друге помоћи за партизанске борце.

Осим формирања месних народноослободилачких одбора и раније образоване партиске ћелије, која није повећавала првобитни број свога чланства, у то време нису постојале никакве друге друштвене организације у овим селима. Иако је највећи део симпатизера и сарадника НОП-а сачињавала сеоска и средњошколска омладина, у овим селима тада још нису постојале организације СКОЈ-а, или какве друге омладинске организације. Такође нису постојале ни организације Антифашистичког фронта жена, иако су многе жене у овим селима несебично помагале устанички покрет, окупљањем на ноћна сеоска посела, на којима су преле вуну и израђивале чарапе и другу топлу одећу за партизане, прикупљањем животних намирница, примањем на исхрану и одмор партизанских бораца у својим кућама, прањем партизанског рубља и на разне друге начине помагале борбу против окупатора. Међу таквим женама нарочито су се истицале: у Гојиновцу — Ратомирка Ковић, мајка партизанског првоборца Љубинка Ковића, затим Роса Ковић, мајка такође једног од првих партизана из овога села Јована Ковића, Јулка Јововић, Мара Тодоровић, Лепосава Ђорђевић и друге; у Шишмановцу — Смиленка Станковић, мајка Драгише Станковића, напредног ученика гимназије, који је октобра 1941 напустио школу и отишао у партизане, Зорка Митровић, омладинке Љубинка и Вукана Ђорђевић, Вукосава Вељковић и већина других жена из фамилије Вељковића, као и више других жена у Шишмановцу, а у Прекадину — Милана и Стоја Максимовић, жене двојице истакнутих сарадника НОП-а у селу, браће Милинка и Радована Максимовића, Лепосава Аранђеловић, жена одборника Светислава Аранђеловића, Драгиња Милошевић, Живка Николић, жена сеоског трговца Драгутина Николића, као и на десетине других жена и омладинки у Прекадину.

Улога прекадинске чете у ослобођењу Куршумлије Наоружане месне десетине Прекадина, Гојиновца и Шишмановца даноноћно су одржавале стражу по селима, мотрећи нарочито у правцу Доње Коњуше и Белољина, јер је отуда претила највећа опасност од упада четника. Са те стране упутио се 8. јануара 1942. године ка овим селима четнички војвода Ника Куштримовић са око 200 четника, у намери да похвата и ликвидира најактивније сараднике НОП-а. Међутим, све три десетине Прекадинске чете сачекале су га на обали изнад Топлице испред Доње Коњуше и осуле пушчану ватру када су четници наишли преко моста на реци. На самом мосту убијен је четовођа Драгослав Дедић из Буко-

лорама, док су остали четници, верујући да су их напали партизани, у паничном страху побегли у Белољин.

Десет дана касније, 18. јануара, Прекадинска чета, уз помоћ једне десетине партизана са Пасјаче, извршила је изненадан напад ноћу на четнички одред капетана Ђурковића у Белољину и том приликом запленила већу количину шињела и друге војничке опреме. У току борбе рањен је и заробљен један четник, који је убрзо умро у капели крај гојиновачке цркве.

Највећу борбу водила је Прекадинска чета у ноћи 16. фебруара 1942. године, када је заједно са Косаничком партизанском четом напала и ослободила Куршумлију од четника Косте Пећанца. У овом нападу борци Прекадинске чете под командом Мирослава Станковића јуришали су на утврђену кућу Косте Пећанца, у којој су заробили Костиног сина Милана Пећанца, али који је успео да им утекне, док се стари издајник, Коста Пећанац, за своју срећу, те ноћи није затекао у Куршумлији. У овој борби прекадински, гојиновачки и шишмановачки илегалци запленили су неколико митраљеза, велики број пушака и заробили више четника.

У нападу на Пећанчеву кућу, пружајући отпор из опседнуте зграде, Милан Пећанац је из немачког машингевера тешко ранио борца шишмановачке десетине Ратка Јаћимовића, који је убрзо пошто је пренет својој кући подлегао ранама. Била је то прва жртва ових села у Народноослободилачкој борби.

После ослобођења Куршумлије Прекадинска чета је неколико дана остала на обезбеђењу града од четничког противнапада, а затим се по наређењу штаба Топличког одреда вратила у своја села. У овој великој борби борци месних десетина Прекадина, Гојиновца и Шишмановца пружили су велику помоћ партизанским снагама и још више подигли углед својих села, али су се многима од њих због учешћа у нападу на Куршумлију озлојеђени четници убрзо осветили.

Долазе тешки дани

Крајем 1941. и до првих дана 1942. године највећи део Топлице, изузев Косанице и околине Блаца, био је у партизанским рукама. После склапања споразума са Костом Пећанцем Немци су се још септембра 1941. године повукли из Топлице и сву власт предали Пећанчевим четницима и Недићевим жандармима. Међутим, увидевши да су они због служења окупатору омрзнути код на-

рода и да нису у стању да угуше устанички покрет у овом крају, немачка окупаторска команда доводи у Топлицу бугарску окупаторску војску. Неочекивано, 9. јануара 1942. године Прокупље је запосео 13. пук 17. бугарске дивизије.

Очекујући да ће Бугари предузети из Прокупља продор уз Топлицу и да ће дуж пута и пруге ка Куршумлији поставити своја утврђења, како би онемогућили партизанима прелазак са Јастрепца на Пасјачу и обратно, штаб Топличког партизанског одреда донео је одлуку о привременој подели одреда на два дела, од којих би један оперисао на терену Јастрепца, а други на Пасјачи. Оваква одлука донета је на састанку војног и партиског руководства одреда, половином фебруара 1942. године у Прекадину, коме су присуствовали и Драги Стаменковић, члан Поверенства Покрајинског комитета КПЈ за Србију и Радош Јовановић, секретар партиског поверенства Окружног комитета КПЈ Ниша за Топлицу.

Више од месец дана Бугари се нису кретали нигде изван Прокупља, припремајући план окупације и постављања својих утврђења на најважнијим раскршћима по Топлици.

Охрабрени доласком Бугара, четници су почели дизати главе. Из свог гнезда у Куршумлији и са читаве Косанице, као и са разних других страна, у Топлицу су почели да продиру четнички одреди многих самозваних војвода, пљачкајући и злостављајући народ по селима која су сарађивала са партизанима. У свом осветничком бесу они нису мимоишли ни села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац.

Погибија Љубинка Коковића

У зору 2. марта 1942. године, преко моста на Топлици код Доње Коњуше, наишао је изненада у Гојиновац а одатле у Прекадин злогласни четнички војвода, капетан Машан Ђуровић са око 300 четника и, не задржавајући се у овим селима, продужио пут ка селима Смрдану и Доњој Топоници. После дужег времена била је то прва непријатељска војска која се појавила у Гојиновцу и Прекадину.

Изненађени наиласком четника, Гојиновчани и Прекадинчани су преко симпатизера НОП-а у Смрдану и Доњој Топоници обавестили о наиласку непријатељске војске штаб Видовачке партизанске чете, која је те ноћи законачила у Губетину. И тек што се беше разданило, у том правцу запрашташе пушке и заштекташе митраљески рафали. Напад-

нути партизани пружили су отпор непријатељу, који је са далеко јачим снагама ударио на чету од тридесетак партизана.

У сутон истог дана, Машан Ђуровић се вратио истим путем кроз Прекадин и Гојиновац и опет не задржавајући се у овим селима наставио пут ка Белољину, спроводећи са својим четницима неколико заробљених и везаних партизана. Међу заробљеницима се налазио и партизански борац из Гојиновца Јован Коковић.

Тога дана, у борби код села Губетина, храбро је погинуо као политички комесар Видовачке партизанске чете истакнути револуционар из Гојиновца, студент права Љубинко Коковић, који је као један од организатора устаничког покрета у Топлици био омиљен и познат у народу као партизан „Вујадин". Његову смрт народ Гојиновца, Шишмановца и Прекадина дубоко је ожалио и у великом броју се окупио његовој сахрани на гојиновачком гробљу. Сутрадан, на истом гробљу сахрањен је и некадашњи учитељ прекадинске основне школе Василије Несторовић. Њега су 3. марта 1942. ухватили у Малој Плани четници и на оптужбу сеоског кафеџије и сарадника окупатора Весе Јанићијевића стрељали га истог дана код суседног села Дреновца, зато што је имао два сина и кћер у партизанима и што је и сам био сарадник НОП-а у Прокупљу, где је био члан првог Градског народноослободилачког одбора.

Четничка освета у Прекадину Почетком марта 1942. отпочела је удружена бугарско-четничко-недићевска офанзива за угушење Народноослободилачког покрета у Топлици. Планом непријатељске офанзиве, у којој је учествовало око 30.000 војника, била су обухваћена и села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац.

После пролаза Машана Ђуровића, 8. марта у Прекадин је продро четнички одред од око 300 четника под командом Вукоја Миловановића — Пећанца, братанца Косте Пећанца, и одред војводе Гаврила из Расине. Сместивши свој штаб у кућу партизанског симпатизера и имућног домаћина Радована Стојчића, четници су још истог дана позвали на збор пред трговинском радњом Драгутина Николића у средишту села све сељаке и по списку прозивали и одвајали на страну све оне за које су били обавештени да су на било који начин сарађивали са партизанима. Док је извесном броју таквих људи успело да пред наилазак четника утекну из села, или да се сакрију по скривницама око својих кућа, том приликом су пали четницима у руке: браћа Милинко и Радован Максимовић, сеоски обућар Тихомир Маринковић, Јордан Николић и његов син Љубомир, Стратимир Златковић, Сибин Златковић, Илија Поповић, Милан Поповић, абаџиски радник, који је као партизан побегао са стрељања у Куршумлији када су четници у противнападу 22. фебруара 1942. поново заузели град од партизана, Милан Маринковић, Милета Стаменковић, Мика Цветковић, Милен Грујић, Властимир Илић, Стојан Ристић, Љубомир Ранчић и његови синови Вукашин и Александар, Радоје Радојичић и Живојин Стојановић.

Четници су тада остали у Прекадину недељу дана. Све похватане сараднике НОП-а затворили су у кућу Михаила Лазаревића, коју су, пошто је била саграђена од тврдог материјала, претворили у затвор. У селу се тачно знало да су партизанске сараднике проказали четницима Радосав Стојльковић и његова жена Јагода, који су са читавим селом били у неслози. Заједно са њима у овој оптужби учествовао је и неки Милорад Лакетић из Дегрмена код Куршумлије, кога су партизани, као недићевског поднаредника, заробили јануара 1942. године у Белољину и неко време држали га затвореног у Прекадину. Пошто је као заробљеник показивао кајање за своје издајство и обећао да ће сарађивати са устаничким покретом, партизани су га пустили и он се са својом породицом настанио у Гојиновцу, у кући сеоског воденичара Влајка Јововића, где му је цело село помагало породицу житом и другим намирницама. Када су борци Прекадинске чете пошли у борбу за ослобођење Куршумлије њима се придружио и тај Лакетић, али је тамо побегао из борбе и пребегао четницима, којима је дао имена бораца из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца који су учествовали у нападу на Куршумлију, као и имена осталих симпатизера и сарадника НОП-а из ових села. Заједно са четницима и он је дошао у Прекадин, где су четници по његовом оптуживању издвајали на збору партизанске сараднике и пријатеље.

Четници су били тачно обавештени који су људи из Прекадина учествовали у борбама против њих у Блацу, Доњој Коњуши, Белољину и Куршумлији, у које су куће партизани најчешће долазили и из којих породица има бораца у партизанском одреду. Због тога су се припремали на душманску освету. У кући где су затворили ухваћене парти-

занске сараднике изводили су једног по једног пред свој преки суд, обарали их потрбушке на земљу и моткама, кундацима и корбачима бездушно батинали. Немоћне људе највише је тукао злогласни џелат у одреду Вукоја Пећанца, Ђура Перић, избеглица са Косова, који је неколико дана раније у селу Дреновцу лично стрељао учитеља Несторовића. Када би он посустао од умора, или ако би се војводи Вукоју чинило да он благо удара батином по опруженим људским телима, онда би он свом џелату истрзао батину из руку, говорећи му прекорно: „Зар се тако удара? Дај мени да видиш како се бију комунисти!"

Испребијане људе четници су поново бацали у затвор, или су их предавали родбини да их онесвешћене односи кућама. Неки су међу њима више, а неки мање тучени, према томе колико је ко био оптужен. Највише је тучен Љубомир Ранчић, средовечан човек и у селу угледан домаћин, због тога што су четници дознали да је у његовој кући био затворен неки четнички капетан из Ниша, кога су негде заробили партизани и стрељали га у јазу крај воденице Петра Павићевића у Гојиновцу. Двојица од људи које су четници тада батинали нису дуго живели од овог мучења. После неколико месеци умро је од последица батинања Радоје Радојичић, а од истих последица дуго је боловао и умро Илија Поповић. Сви остали прекадински родољуби који су тада премлаћени од четника дуго су од болова лежали у постељама.

Док су четници пребијали ове честите људе у кући Михаила Лазаревића, селом се разлегао плач њихове родбине. Стари људи и жене у селу молили су и преклињали четнике да им не муче синове. Шездесетогодишњи старац Јевстратије Аранђеловић, некадашњи председник прекадинске општине и резервни капетан из Првог светског рата, падао је на колена пред самозваним четничким војводом, бившим југословенским граничаром Вукојем Пећанцем, а старица Наталија Златковић љубила му је ноге и земљу пред њим, молећи га да се смилује и ослободи затворенике.

Четници су били неумољиви у својој освети. Тек када су се заситили злочина отишли су из Прекадина. Али не за дуго.

Успостављање четничке посаде Десетак дана после овог злочина одред Вукоја Пећанца поново је дошао у Прекадин, Гојиновац и Шишмановац и остао у овим селима све до јула 1942. године. Четничка посада од око 300 војника била је распоређена по четама. Једна чета, под командом четовође Николе Ристовића запосела је доњи део Прекадина и сместила се у кући Љубомира Ранчића; у средњем делу села, са штабом у кући најимућнијег домаћина у селу Тасе Тасића, сместио се са четом четовођа Вука Кујовић, док се један део одреда, под командом четовође Сталете Крстића, настанио на врху Шишмановца, у кући шумара Тасе Младеновића.

Долазак четника поново је унео немир и страх од нових злочина издајника над становништвом ових партизанских села.

Учврстивши се у овим селима, четници су одмах обновили стару општинску управу и за председника прекадинске општине поставили Драгу Станковића из Гојиновца, човека који је раније уживао добар углед у овим селима и у јануару 1942. године био изабран за одборника првог месног народноослободилачког одбора у Гојиновцу. Он је на председнички положај постављен по налогу среског начелства из Прокупља, јер је у то време имао у Београду рођеног брата, попа Сибина Станковића, познатог љотићевца и врло утицајну личност код квислиншке Недићеве владе, па је, свакако, и он утицао на свога брата да се прими председничке дужности.

Услед присуства великог броја четника била је онемогућена свака сарадња становника Прекадина, Гојиновца и Шишмановца са НОП-ом. Све организације које су у таквој сарадњи биле раније створене престале су да постоје. Још почетком марта 1942., приликом првог налета четника, месне десетине су расформиране, велики број њихових припадника ухваћен је и премлаћен од четника, за неке четници нису знали да су били у овим десетинама, а неки су им се са оружјем предали. У исто време распала се и партиска организација. Њени чланови — Мирослав Станковић, Стојан Митровић и Ратомир Станковић скривали су се извесно време по околним шумама, али се овако усамљени нису могли дуго одржати, па су убрзо пали четницима у руке. Како четници нису знали да су њих тројица били чланови Партије, а и захваљујући интервенцији попа Сибина Станковића из Београда, нису их злостављали, већ је Мирослав Станковић интерниран у Немачку, а Ратомир Станковић и Стојан Митровић, страхујући од четника да остану код својих кућа, прешли су у Београд, где су живели за све време окупа-

ције. Четврти члан партиске ћелије, Вукашин Ранчић, остао је код своје куће и касније поново наставио сарадњу са НОП-ом.

Доласком четника замро је и рад месних народноослободилачких одбора у овим селима. Како су они били образовани на кратко време пре доласка четника и још се нису били афирмисали као прави органи народне власти, нико од одборника није доживео неко теже малтретирање од четника и сви су се легализовали под четничком влашћу, мада су сви и даље били симпатизери НОП а.

Четнички одред Вукоја Пећанца остао је у Прекадину све до средине лета 1942. године. Осим њих нека друга непријатељска војска ретко када је овамо долазила. Немаца тада ни у самом Прокупљу није било у већем броју, те они скоро никада нису ни излазили из града. По некада су само Бугари, изненада, обично пред зору, упадали из својих караула дуж пруге у Малој Плани, Бресничићу и Белољину, пљачкајући по сеоским кућама и не задржавајући се дуго враћали се назад.

Под притиском велике бугарско-четничке офанзиве с пролећа 1942. године Топлички партизански одред претрпео је неколико тешких пораза. Најтеже поразе доживела је Косаничка чета у противнападу четника на Куршумлију, 22. фебруара 1942. и неколико дана касније, 23. фебруара, у борби са четницима код Сварче, затим Видовачка чета, која је 12. априла исте године десеткована у пробоју обруча од око 3.000 Бугара и четника на Ргајској планини, у честим борбама са Бугарима и четницима изгинуо је и већи број бораца Пасјачке чете, тако да су се од свих делова Топличког одреда одржале само Великојастребачка и Малојастребачка чета на Јастрепцу. Услед оваквог непријатељског притиска партизанске снаге су биле принуђене да се повуку у планинске пределе Топлице, а равничарским селима завладали су Бугари, четници и друге квислиншке формације.

У оваквој тешкој ситуацији и села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац су остала за дуже време изолована од Народноослободилачког покрета. Поред претње репресалијама, окупатор је преко штампе и другим пропагандним средствима проносио лажне вести о уништењу устаничког покрета у Топлици, што је у приличној мери уносило потиштеност и разочарење код народа. Већина ранијих сарадника НОП-а у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу остала је код својих кућа, верујући да ће опет ојачати Народноослободилачки покрет и са жељом да му се поново прикључи. Скоро нико међу њима није отишао у непријатељске редове. Као сарадници окупатора ухваћени су само Војислав Станковић, недићевски наредник, и Миодраг Стевић, четнички шпијун, оба из Шишмановца. Њих су партизани Видовачке чете почетком априла 1942. године ухватили једне ноћи у њиховим кућама на врху Шишмановца и стрељали их у оближњем селу Пискаљу.

Међу топличким партизанима било је у то време мало бораца из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца. После погибије Љубинка Коковића, 12. априла 1942. у борби са Бугарима и четницима на Ргајском вису, погинуо је као борац Видовачке партизанске чете омладинац Добрица Стојиљковић из Шишмановца, а у истој борби заробљен је Ранко Трајковић из Шишмановца, кога су четници после неколико дана стрељали крај моста на Топлици између Гојиновца и Доње Коњуше, заједно са још неколико заробљених партизана. После њихове погибије од партизанских првобораца из ових села остали су у животу: Радован Манић и Драгиша Станковић из Шишмановца, а као партизански борци родом из истога села били су и синови некадашњег прекадинског учитеља Василија Несторовића, Љубинко и Слободан Несторовић и њихова сестра Даринка, студенткиња медицине, која је погинула 13. августа 1942. године са групом партизана у земуници на Малом Јастрепцу, за време тзв. „Аћимовићеве офанзиве".

За дуже време, од пролећа до јесени 1942. године, партизани нису долазили у Прекадин, Гојиновац и Шишмановац. Само су повремено борци из ових села, браћа Несторовић и Радован Манић, који су добро познавали сеоске прилазе, ноћу кришом долазили у кућу Димитрија Митровића, Влајка Саковића, Милутина Станковића, Стеване Мирковић и друге забачене куће на врху Шишмановца, или су се у шишмановачкој и прекадинској шуми састајали са најоданијим партизанским пријатељима, који су их снабдевали храном и муницијом, обавештавали их о поступцима четника и држању појединих људи у овим селима под четничком влашћу.

Поред ове, повремену везу са партизанима одржавао је отац погинулог Љубинка Коковића, Драгољуб Коковић, који се у липару изнад Горње Топонице и у селу Миљковици састајао са једном групом рањених и болесних парти-

зана, коју су сачињавали: Срба Андрејевић, Љубиша Вукановић, Михаило Мушовић и још неколико бораца. Са својим братом Добросавом он је овој партизанској групи односио храну и пресвлаку, коју су им припремале њихове жене Ратомирка и Роса. Једном приликом Драгољубова жена Ратомирка послала је Милићу Ракићу, једном од бораца из ове групе, ново одело свога погинулог сина Љубинка.

Одлазак четника Немајући поверење у становнике Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, непријатељ је њихова села прозвао заједничким именом „Мала Москва", како је обично називао сва села у Топлици која су се нарочито истицала сарадњом са партизанима. Због оваквог имена мало ко се из ових села усуђивао да одлази у Прокупље, или на неки даљи пут, јер су на улазу у Прокупље Бугари и недићевци легитимисали и хапсили људе из ових села, сматрајући их партизанским шпијунима. Било је, чак, и случајева да су под оваквом сумњом неки Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани ухапшени у Нишу, Београду и другим местима.

Дошавши да одржавају ред у овим селима, четници су све њихове становнике сматрали комунистима, псовали их на сваком кораку најпогрднијим псовкама, ни у кога нису имали поверење и са народом су поступали као права окупаторска војска. Danoноћно су крстарили сеоским путевима, беспосличили и подозриво пратили свако кретање сељака. Хранили су се редом по сеоским кућама, где су им сеоске жене, из страха и проклињући их у себи, приносиле пите и погаче, печене кокошке и друга најбоља јела која су одвајале од уста својих укућана, само да их четници не би злостављали. Ако у некој кући не би били гостољубиво дочекани, четници су у бесу бацали принето јело, псовали домаћину „мајку комунистичку" и батинали га. Тако је, на пример, четовођа Никола Ристовић једном батинао честитог домаћина и симпатизера НОП-а Милутина Стојановића, чија се кућа налази у „доњој мали" Прекадина, зато што је четницима принео за ручак качамак.

У својој обести четници су за сваку и најмању непослушност злостављали народ. Четовођа Ристовић тукао је Михаила Игњатовића из Прекадина зато што је одбио да носи четничку пошту у село Ћуковац код Прокупља тамошњем војводи Бориши Драмнићанину. Омладинца Милена Грујића четници су претукли зато што им је, када су једне ноћи јастребачки партизани напали бугарску караулу у Бресничићу, у очи рекао: „Видите ли шта раде партизани, они се боре против окупатора, а ви сте његове слуге и тиранишете народ!"

— Коме ти то кажеш? — упитао га је увређени четовођа Вука Кујовић, оборио га на земљу и до бесвести га ударао кундаком.

Кад би на сеоском путу затекли групу сељака, четници би посумњали да су се они окупили на неки договор против њих и растеривали су их кућама. Једном су пред ковачницом Богољуба Тасића наишли на неколико сељака, који су се нечему смејали, па, мислећи да се ругају четницима, четовођа Кујовић приђе сељацима, упитавши их осорно: „Шта радите ту, каква је то комунистичка конференција? Ко вам је дозволио да се окупите"? — викну он бесно на сељаке и нареди својим четницима да их разјуре. Увређени оваквим дивљачким поступком, сељаци се разбежаше својим кућама, а Мика Цветковић, познати шаљивчина у селу, не могаде да претрпи ову увреду, већ гунђајући добаци четницима: „Ама, зато народ неће да иде са вама, него иде са партизанина". Чувши ове његове речи, четовођа Кујовић се још више разјари: „А, још ли ти мислиш на партизане, мајку ли ти комунистичку" — упита он Мику, па потрча за њим и стаде га шамарати, наредивши четницима да га вежу и спроведу у Белољин у штаб војводе Вукоја Пећанца. Када остали сељаци покушаше да заштите свога суграђанина, молећи четнике да га не туку, они и на њих насрнуше псовкама, кундацима и моткама, те се голоруки сељаци разбежаше својим кућама.

По читаве ноћи четници су проводили у оргијању и пијанчењу по прекадинским, шишмановачким и гојиновачким кућама. Њима су често долазили „у госте" четници из других села. У таквим приликама четници су наређивали сељацима да им се у бакрачима кува врућа ракија, или су сами силазили у кућне подруме и по својој вољи точили вино и ракију. Једном су се на оваквој незваној гозби, оних дана у марту 1942. године, када су четници премлаћивали партизанске сараднике у кући Михаила Лазаревића, у Прекадин окупили злогласни поп Мика из Блаца, Ника Куштримовић и расински војвода Гаврило, са око 500 својих четника, који су распоређени по сеоским кућама, а војводе изабраше за себе кућу угледног домаћина у Прекадину Димитрија Аранђеловића и његовог сина Светислава, сеоског одборника. „Када је овде могао да буде партизански штаб, може да

буде и наш“ — рече заједљиво простачина Ника Куштримовић домаћину, коме су тада четници само за једну ноћ источили из подрума и попили пуно буре од 100 литара вина.

У својој обести четници нису имали милости ни према незаштићеним сеоским женама и девојкама. Тако је, на пример, оних дана када су четници батинали партизанске симпатизере и сараднике затворене у кући Михаила Лазаревића, војвода Вукоје Пећанац бездушно шамарао и газио под ногама у кући Радована Стојчића омладинку Миланку Милошевић, коју је неко оптужио четницима да је окупљала девојке и жене у селу да плету чарапе, рукавице, џемпере и другу одећу за партизане. Од четничке обести чак су се и сеоска деца плашила и када би на сеоском путу угледала брадате четнике прибијала су се уз мајчине скутове, или су се скривала иза високих кућних капија.

Живот у страху од четничке самовоље убијао је код сељака вољу за сваки рад. Земља је обрађивана као под кулук, а да би несрећа била још већа 1942. година била је неродна, какву ни најстарији људи у Топлици нису запамтили. Народ је гладовао и одржавао живот хранећи се кукурузном пројом, пасуљем и куваним копривама.

Негде баш у време мршаве жетве те друге ратне године четници се изненада и претећи сељацима да ће се опет вратити покупише и одоше из Прекадина преко Топлице у правцу Велике Плане испод Јастрепца, где је одред Вукоја Пећанца упућен као појачање бугарском гарнизону, јер су се партизани са Јастрепца поново све чешће појављивали и нападали непријатеља у том крају.

Народ се обрадовао одласку четника, али опет не задуго. Неколико дана после њиховог одласка у Прекадин је дошао и разместио се по сеоским кућама један одред од стотину недићеваца, међу којима је било и десетак Немаца. Ова непријатељска војска дошла је са задатком да контролише вршидбу пшенице и обезбеди реквизицију жита за исхрану окупаторских војника. Када је вршидба била завршена недићевци и Немци су отишли у Прокупље. Од тада никада више до краја рата ни једна непријатељска војска није за дуже време логоровала у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу, осим што је после одласка одреда Вукоја Пећанца у Велику Плану у горњем делу Шишмановца остао четовођа Сталета Крстић са тридесетак четника, који махом беху избеглице са Косова и старији људи, те им је главна брига била само да се добро хране, због чега их је народ, као и све остале четнике, називао подругљивим називом „кокошкари“. Негде почетком јесени 1942. године и то мало четника отишло је из ових села.

Одласком четника становници Прекадина, Гојиновца и Шишмановца ослободили су се страха и патњи од њиховог терора. Сељаци су се од радости чашћавали ракијом, коју су скривали од четника у закопаним бурадима, по сточним шталама, испод амбара и другим скривеним местима крај својих кућа. Код народа се поново рађала вера и нада у нове и срећније дане . . .

Дошли су опет партизански дани После велике офанзиве удружених и далеко бројнијих немачких, бугарских, четничких, недићевских и љотићевских снага, која је скоро непрекидно трајала током пролећа и лета 1942. године, с јесени исте године Народноослободилачки покрет у Топлици поново је узео широке размере. Са Јастрепца, где се и у најтежим данима под притиском непријатељске офанзиве одржало жариште устанка, партизани су све чешће силазили у долину Топлице, нападали непријатељска упоришта и одржавали конференције са народом по селима.

Јула 1942. године из састава Топличког партизанског одреда, који је у то време имао као основну базу планину Јастребац, издвојена је једна група од двадесетак прекаљених бораца, на челу са Ратком Павловићем, којој је стављено у задатак да се пребаци на Пасјачу и да на терену с десне стране Топлице поново организује устанички покрет.

Једне ноћи, половином октобра исте године, у Прекадин је дошла новообновљена Пасјачка партизанска чета под командом Ратка Павловића, која је од преласка са Јастрепца нарасла на око стотину бораца. Те ноћи кроз Прекадин, Гојиновац и Шишмановац брзо се пронела вест о доласку партизана. Исте ноћи, на старом месту, у згради основне школе, одржан је народни збор, на који су се, као некада, окупили скоро сви људи, жене и омладина из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца. У препуној школској учионици окупљеном народу говорио је прослављени командант топличких партизана Ратко Павловић. После дужег времена био је то први сусрет старих познаника и пријате-

ља. Народ је од радости грлио и љубио партизанске борце, међу којима су била само два борца родом из ових села, Љубинко Несторовић и Радован Манић.

Сутрадан партизани су читавога дана остали по прекадинским, шишмановачким и гојиновачким кућама, истуривши своју стражу на торањ сеоске цркве и на сеоским прилазима, да их не би бугарска или каква друга непријатељска војска изненадила са главног друма од Прокупља. Партизански штаб био је смештен у Гојиновцу, у кући старог партизанског сарадника Драгољуба Коковића, оца погинулог првоборца из ових села Љубинка Коковића, где су се целога дана радознали сељаци окупљали на разговор са партизанским руководиоцима. У сумрак дана партизански одред наставио је пут у правцу села Горње Коњуше. На растанку партизани су обећавали народу да ће ускоро опет доћи у ова села.

Долазак партијских радника Мушовића и Несторовића

Новим оживљавањем устаничког покрета у Топлици, с јесени 1942. године, партиско руководство Топличког партизанског одреда издвајало је из одреда и упућивало на теренски партиски рад по селима поједине прекаљене борце, обично у она села где је свако од њих најбоље познавао терен, прилике и расположење њихових становника према Народноослободилачком покрету.

Пред крај октобра те године на теренски партиски рад у селима крај десне низводне обале Топлице од Прокупља до Куршумлије и у селима Косанице у околини Куршумлије упућени су Михаило Мушовић, предратни геометар у Куршумлији и Љубинко Несторовић, агроном, родом из Шишмановца. Дошавши као чланови Комунистичке партије, са задатком да поново организују народ у овом делу Топлице на сарадњу са Народноослободилачким покретом, Мушовић и Несторовић су се из опрезности коју су наметали тешки услови илегалног партиског рада на терену, због присуства четничких и других непријатељских снага, дању скривали по шумама около села, а ноћу кришом улазили у села и састајали се са најоданијим партизанским присталицама. А таквих присталица у овом крају Топлице било је највише у селима Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу.

Познавајући још из детињства људе у овим селима и имајући међу њима својих рођака и личних пријатеља, а међу

старијим људима пријатеља свога оца, Љубинко Несторовић је слободно одлазио у све сеоске куће, нарочито у Шишмановцу. У друштву са њим и Мушовић је упознао многе људе у овим селима и својим присним односом стекао међу њима своје пријатеље. У прво време по доласку на овај терен њих двојица су се најчешће појављивали у горњем и најзабаченијем делу Шишмановца, где је било више оданих партизанских кућа, међу којима су се нарочито истицале кућа старог шумара Димитрија Митровића и његових синова, као и куће бивших граничара Милутина Станковића и Влајка Саковића. У доњем делу Шишмановца, ка сеоској школи, Мушовић и Несторовић су најчешће долазили и преко дана боравили у кући Смиленке Станковић, мајке партизанског првоборца из овога села Драгише Станковића, у кући Радована Ђорђевића и кући Љубисава Ђорђевића, у кућама браће Тихомира, Владимира и Стојана Вељковића, или у кући Николе Стојиљковића и његових синова Стојана и Радована.

Успостављајући поново везе са ранијим симпатизерима и сарадницима НОП-а, који су због непријатељске превласти од пролећа до јесени 1942. године остали изоловани од покрета, партиски радници Михаило Мушовић и Љубинко Несторовић, познати код народа са партизанским именима „Милош“ и „Озрен“, одмах по свом доласку на овај терен повезали су се у селу Гојиновцу са Драгољубом Коковићем, Добросавом Коковићем и другим оданим партизанским пријатељима, које су најпре ангажовали као своје обавештајце да их обавештавају о кретању непријатеља и расположењу народа према устаничком покрету. Једно од њихових најчешћих и најсигурнијих свратишта била је и кућа сеоског опанчара Видосава Ђорђевића, која се налазила на самој обали крај Топлице између Гојиновца и Прекадина. Код њега су Милош и Озрен наручивали да израђује опанке и доносили му на оправку партизанску обућу.

Прву везу у Прекадину Милош и Озрен успоставили су са сеоским бакалином Миланом Грујићем, а убрзо после доласка у ова села створили су себи сигурна упоришта у многим прекадинским кућама. Једна од таквих најпоузданијих кућа била је кућа Лазара Максимовића и његових синова Милинка и Радована, а идући наниже селом Милош и Озрен најчешће су ноћу долазили код сеоског обућара Тихомира Маринковића, код трговца Јордана Николића, у средњем делу села код Радована Стојчића, Петронија Ми-

лошевића и његовог братанца Светозара, код Богољуба Аранђеловића, у кућу Јевстратија Аранђеловића и његовог сина Драгутина, у кућу Димитрија Аранђеловића и његовог сина Светислава, једног од првих сеоских одборника, у овом делу села једна од њихових првих веза била је са сеоским трговцем Драгутином Николићем, а у „доњој мали" са Симом Милошевићем, Љубомиром Ранчићем и његовим сином Вукашином, као и са више других симпатизера и партизанских сарадника из 1941. године.

Успостављањем и проширивањем оваквих веза, код становника Прекадина, Гојиновца и Шишмановца поново се рађала вера и одушевљење за сарадњу са Народноослободилачким покретом. Мушовић и Несторовић су доносили са собом најновије вести о стању на фронтовима и са њима упознавали симпатизере НОП-а, који су их ширили међу осталим сељацима. У међувремену док би се њих двојица налазили у другим селима од Прокупља до Куршумлије, њихови сарадници прикупљали су по селу и када би они дошли предавали им новчану помоћ, жито, маст, обућу, одећу и другу помоћ за партизане, која је колима преношена у партизанску базу на Пасјачи.

Организовање сеоске страже Осим Радосава Стојиљковића и његове жене Јагоде, у Прекадину није било других издајника и сарадника окупатора. Радосав је често одлазио у Прокупље, па су сељаци сумњали у њега као окупаторског шпијуна. Преко њега, или на који други начин, немачка, бугарска и недићевска команда у Прокупљу дознале су да у Прекадин, Гојиновац и Шишмановац поново долазе партизани и да народ у овим селима поново сарађује са њима. Немајући довољно снаге да читаву Топлицу држи под сталном контролом, окупатор је често, на препад, обично у првим поноћним часовима, упућивао у села своју или квислиншку војску да пљачка и хапси партизанске сараднике. Такве изненадне препаде непријатељ је често предузимао и на Прекадин, Гојиновац и Шишмановац. Народ је највише страховао од Бугара, који су се често ноћу лукаво прикрадали са друма и муњевитим налетом коњице преко ливада, да сељаци не би опазили њихов наилазак и избежали од својих кућа, блокирали села.

Из страха од таквих непријатељских казнених експедиција ноћи су са неспокојством дочекиване. У летњим данима сељаци су обично коначили по њивама, виноградима и

у шумама изнад села, да их непријатељ не би на препад похватао код кућа, али у хладним јесењим и зимским данима није се могло коначати под ведрим небом. Због тога су почетком зиме 1942. године, на иницијативу теренских партиских радника, организоване сеоске страже, које су ноћу крстариле сеоским путевима и на најопаснијим местима држале заседе и осматрале да се непријатељ не би неопажено привукао, тако да су у случају какве опасности сељаци благовремено могли да се склоне у прекадинске и шишмановачке шуме. За разлику од месних десетина из 1941. године, ова сеоска стража није била војнички организована, није било никаквог посебног руководства, већ су сви сељаци наизменично по домаћинствима одржавали ноћну стражу.

Преко општинских управа окупатор је наређивао да сва села у равници Топлице дају ноћне стражаре ради обезбеђења железничке пруге Прокупље — Куршумлија, коју су партизани често ноћу минирали и дизали у ваздух возове, или онеспособљавали телефонску линију дуж пруге. Овакво обезбеђење пруге било је организовано тако што су сељаци — стражари били распоређивани на сваких педесетак метара дуж пруге и морали су, чим би приметили наилазак партизана, да виком и лупањем у какве старе канте алармирају бугарске посаде, које су тада из својих бункера митраљеским рафалима засипале пругу. Сељаци су избегавали да за интересе окупатора обезбеђују пругу од партизана, па су Бугари често ноћу упадали у села и силом одводили људе да стражарче на прузи. Са оваким циљем они су долазили и у Прекадин, Гојиновац и Шишмановац, али им захваљујући сеоској стражи, овакве акције нису никада успевале и Прекадинчани, Гојиновчани и Шишмановчани нису никад одлазили да чувају пругу од напада партизана.

Четничка конференција у кући Саве Станковића Мада су Прекадин, Гојиновац и Шишмановац били познати као партизанска села, Пећанчеви четници, а касније и четници Драже Михајловића чинили су безуспешне покушаје да ова села одвоје од партизана и да их привуку на своју страну.

Једне ноћи пред крај новембра 1942. године, чији се тачан датум тешко може утврдити, из горњег дела Шишмановца, око куће предратног председника прекадинске општине Милована Милићевића, чуо се лавеж паса. Кроз мрклу ноћ низ село је журно и опрезно ишла група непознатих људи. Није потрајало дуго, а онамо крај „Чавићевих

кућа“ испод сеоских забрана, прикривених густим вoћњацима и издвојених од осталих сеоских кућа, које припадају Прекадину, а пре би се рекло да су у Шишмановцу, опет бесно залајаше пси, што изазва сумњу и радозналост код узнемирених сељака. Већ сутрадан се расчуло да су те ноћи код Милована Милићевића долазили неки официри Драже Михајловића и да је исте ноћи у кући ковача Саве Станковића, која се налази у засеоку „Чавићевих кућа“, одржана конференција, којој је присуствовало неколико старијих људи — солунаца из Прекадина и Шишмановца, за које су четници веровали да ће их као старе ратнике лако придобити за борбу против партизана. Причало се да је ове четничке агитаторе довео овамо зет Саве Станковића, кафеџија из Куршумлије и познати четнички сарадник Влаја Видојевић, као и да су на овој конференцији били, чак, и неки људи које су партизани сматрали својим добрим пријатељима.

За четничку конференцију код Саве Станковића убрзо зу дознали и теренски радници Милош и Озрен. Њих је о том догађају обавестио шездесетогодишњи старац из Прекадина Лазар Максимовић, отац партизанских сарадника Милинка и Радована Максимовића, чија се кућа налазила над самом обалом Топлице између Гојиновца и Прекадина, па су га зато у селу прозвали „Лазар са обале“. Када су Милош и Озрен дошли једне ноћи у његову кућу, старац им је признао да је и сам он био на тој конференцији, али да није знао да су ту конференцију сазвали четници, већ да га је Сава Станковић на превару довео у своју кућу.

Те ноћи Лазар Максимовић је рекао Милошу и Озрену да су, осим њега, овој конференцији присуствовали и Комњен Вуксановић, Милован Милићевић, Јевстратије Аранђеловић, Стојан Златковић, Панта Алексић и још неколико других старијих људи из Шишмановца и Прекадина, које су агенти Драже Михајловића позивали да по селима агитују против устаничког покрета и да буду „спремни“ за борбу против окупатора, са познатом четничком паролом „кад дође време“.

Уствари, четничка конференција у кући Саве Станковића и није била нека значајна конференција, већ више на превару окупљена група старијих људи, међу којима је већина још од првих дана устанка била на страни Народноослободилачког покрета. Тај догађај није имао никаквих других последица, осим што је Сава Станковић, који је по селу потајно агитовао против НОП-а и сарађивао са четницима, убијен од партизана. Касније, августа 1943. године, у борби партизана са четницима на планини Радану, у заплењеној четничкој архиви нађен је документ из кога се видело да су четници за свога команданта у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу именовали старог солунца и резервног капетана Јевстратија Аранђеловића, као и списак лица из ових села које су четници сматрали својим присталицама и наменили им разне чинове и положаје „кад дође“ њихово време, мада су скоро сви ти људи помагали Народноослободилачки покрет и не знајући да и четници у њих гаје поверење и наду.

Обнављање месних НОО Насупрот овом неуспелом и последњем покушају за оснивање четничке организације, међу становништвом Прекадина, Гојиновца и Шишмановца све више је расло одушевљење за сарадњу са Народноослободилачким покретом. Скоро није било куће у овим селима из које није било симпатизера и сарадника покрета, која није материјално помагала, или на било који начин пружала помоћ ослободилачком покрету. На раду у пољу, по сеоским путевима и на ноћним поселима највише се говорило о партизанима, препричавали су се њихови подвизи и певале се партизанске песме.

Оживљавањем и још ширим размахом устаничког покрета, крајем 1942. године по селима Топлице обнављани су месни народноослободилачки одбори, или оснивани нови у селима где оваквих органа народне власти није било још 1941. и почетком 1942. године. Носиоци рада на оснивању и јачању органа народне власти били су партиски радници, којих је већ крајем 1942. године било скоро у свим деловима Топлице.

Први месни народноослободилачки одбори у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу, изабрани јануара 1942. године, који су, уједно, били и први овакви одбори формирани у селима крај десне обале Топлице, престали су да функционишу под ударцем непријатељске офанзиве у марту 1942. године и за време вишемесечне непријатељске превласти практично нису постојали.

Крајем децембра 1942. године, под руководством теренског партиског радника Михаила Мушовића, на састанку у кући Милинка и Радована Максимовића, обновљен је месни народноослободилачки одбор Прекадина. Од старих одборника у одбор је изабран Светислав Аранђеловић, а за нове сеоске одборнике изабрани су: Богољуб Аранђеловић,

Радован Стојчић, Радован Максимовић, Вукашин Ранчић, Љубомир Ранчић, Алекса Стојчић, Сима Милошевић, Милутин Стојановић, Михаило Игњатовић и Стојан Ристић.

Неколико дана касније Мушовић и Несторовић обновили су месни народноослободилачки одбор и у Гојиновцу, у који су на састанку у кући опанчара Видосава Ђорђевића изабрани: Миодраг Коковић, Радован Нешовић, Љубисав Ђокић, Тадија Коковић, Јездимир Цветановић, Милован Комадина и Витко Станковић. Скоро истовремено, на састанку Мушовића и Несторовића са групом сеоских активиста у кући Драгише Станковића, обновљен је и месни народноослободилачки одбор Шишмановца, где су у одбор изабрани: Стојан Стојиљковић, Тихомир и Владимир Вељковић, Милутин Станковић, Сибин Јаћимовић и Ђорђе Денић.

Формирање новог партијског актива Под притиском велике бугарско четничке офанзиве, марта 1942. године распала се и прва међусеоска партиска ћелија Прекадина и Шишмановца, формирана новембра 1941. године. За дуже време касније, све до доласка теренских партиских радника Мушовића и Несторовића, у овим селима није било никаквог организованог партиског рада.

Према тврђењу Милинка Максимовића и Прекадина, децембра 1942. године у његовој кући, Михаило Мушовић и Радош Јовановић-Сеља, члан Окружног комитета КПЈ Ниша и један од руководећих партиских радника у Топлици, формирали су нову партиску ћелију, у коју су, поред њега, учлањени и Богољуб Аранђеловић и свршени ученик учитељске школе Александар Капетановић из Прекадина, као и омладинац Александар Јововић из Гојиновца. Међутим, неизвесно је да је то била партиска организација у правом смислу, већ је, по свој прилици, то био партиски актив од неколико оданих сарадника НОП-а, који су тек припремани да буду учлањени у Партију. Овај актив је, бесумње, имао извесна својства партиске ћелије, али је сигурнији други извор, по коме је права партиска ћелија у Прекадину образована знатно касније.

Упад агената специјалне полиције у Гојиновац Један значајан догађај одиграо се у овим селима 21. децембра 1942. године. Тога дана у Гојиновац је рано изјутра изненада наишла једна група од двадесетак недићеваца са неколико агената нишке специјалне полиције, одевених у обична грађанска одела, са циљем да ухвате партизанског сарадника Драгољуба Коковића, а у Шишмановцу Драгишу Станковића и Стојана Н. Стојиљковића. Међутим, Драгољуб Коковић се тога дана није налазио код своје куће, а Драгиша Станковић и Стојан Стојиљковић, обавештени о доласку непријатеља у Гојиновац, успели су да се сакрију по склоништима крај својих кућа када су недићевци и агенти дошли у Шишмановац да их ухапсе. Пошто им није пошло за руком да ухвате ову тројицу сарадника НОП-а, недићевци и агенти су се повукли у села преко Топлице, а већ следеће ноћи поново су се лукаво прикрали у Гојиновац и блокирали кућу Драгољуба Коковића, рачунајући да ће га оваквим лукавством ухватити на спавању. Како га ни тада нису затекли у кући, недићевци и агенти су га читаве ноћи чекали у заседи около куће, држећи босоногу по снежној ноћи у кућном дворишту његову жену Ратомирку, која им није хтела одати да се њен муж тада налазио неким приватним послом у недалеком селу Горњој Топоници. Исте ноћи агенти су у суседној кући тражили да ухвате Драгољубовог брата Добросава Коковића, али је овај, опазивши непријатеља у селу, успео да се искраде из куће и да се преко Топлице склони код неког свог пријатеља у селу Концељу. Пошто ни у повратку нису постигли свој циљ, недићевци и агенти су у Гојиновцу ухватили Петра Тодоровића, Миодрага Коковића и Бошка Каличанина и спровели их у Прокупље. Петар Тодоровић је после неколико дана пуштен из затвора, док су Миодраг Коковић и Бошко Каличанин спроведени у Ниш, одакле су пуштени из затвора тек после три месеца, пошто полиција није имала никакве доказе о њиховој сарадњи са партизанима.

Нешто раније пре овог догађаја, почетком децембра 1942. године, недићевци су приликом једног упада у Гојиновац ухапсили симпатизере НОП-а Тадију Коковића и Радована Нешовића, спровели их у Прокупље, где су месец дана држани у затвору.

1943.

Формирање општинског народноослободилачког одбора Наступила је 1943. година — трећа година живота у немиру, страху и борби. Окупатор је све чешће упућивао своју или квислиншку војску у Прекадин, Гојиновац и Шишмановац, ради пљачке и прогањања сарадника НОП-а. Упркос

непријатељском терору, те године становништво ових села још масовније је помагало устанички покрет. Партизани су се овде скоро свакодневно налазили по сеоским кућама или у шумама изнад Шишмановца и Прекадина, одакле су из заседа крај путева, из врбака крај Топлице или из кукуруза сачекивали и нападали непријатеља.

Под оваквим условима партијски радници на терену имали су повољне могућности за рад. Како су у то време у сва ова три села поново постојали месни народноослободилачки одбори, ради обједињавања њиховога рада указала се потреба за формирањем општинског народноослободилачког одбора. Први општински одбор изабран је у присуству теренског партијског радника Љубинка Несторовића и већег броја месних активиста, на састанку одржаном негде у првој половини јуна 1943. године у кући старог Лазара Максимовића. За прве општинске одборнике изабрани су: Стојан Н. Стојиљковић из Шишмановца, Вукашин Ранчић из Прекадина, опанчар Видосав Ђорђевић из Гојиновца и Драга Милићевић из суседног села Доње Коњуше, које је, немајући тада још посебан орган народне власти, било укључено у састав прекадинског општинског одбора.

Убрзо после оснивања општински одбор је проширен новим члановима, тако да су за одборнике из Прекадина изабрани и Светислав Аранђеловић, Богољуб Аранђеловић, Душан Стојановић и Сима Милошевић, из Гојиновца Јован Павићевић, Мија Коковић и Љубисав Ђокић, а из Шишмановца, поред Стојана Стојиљковића, и Тихомир и Владимир Вељковић.

Општински народноослободилачки одбор одржавао је састанке скоро редовно два пута недељно, обично четвртком по подне и недељом пре подне. Састанци су најчешће одржавани у кући Станке Аранђеловић у Прекадину. Поред организовања сакупљања хране и друге помоћи народа партизанима, набавке и расподеле индустријске робе становништву, организовања размене материјалних добара међу селима (јер већина сељака у овим селима није имала смелости да одлази и односи своје производе на пијацу у Прокупљу), као и решавања разних других питања око снабдевања становништва, општински народноослободилачки одбор све више је стицао углед као права народна власт и решавао ситне међусобне спорове међу сељацима, најчешће око међа и праведне деобе земљишта. Имајући поверење у народну власт, изабрану из своје средине, сељаци су се обраћали

својим одборницима разним молбама, подносили тужбе и жалбе општинском народноослободилачком одбору да им одбор донесе пресуду у њиховим међусобним неспоразумима. Ево, ради илустрације, неколико примера из овакве делатности првог општинског народноослободилачког одбора.

Прекадинчани су тужили одбору Богосава Стаменковића да је самовласно заузео сеоску утрину. Он се супротставио одлуци месног одбора да се повуче са сеоске утрине, па му је општински одбор поставио енергичан захтев да то учини. Сличан је и овај други пример.

Ђорђе Јанићијевић из Шишмановца поднео је тужбу општинском одбору против Сибина Манића из истог села, зато што су му Сибинове козе појеле већи број младих садница шљива. Одбор је пресудио да Сибин надокнади причињену штету своме суседу.

Мада су становници Прекадина, Гојиновца и Шишмановца за време рата у већини живели сложно, овакви и слични спорови често су разматрани и пресуђивани на седницама општинског одбора.

Долазак партизанске диверзантске групе Поред партијских теренских радника Мушовића и Несторовића, у овај крај често су ради одмора или каквих специјалних задатака долазили поједини други партизани, а најчешће борци родом из ових села Радован Манић из Шишмановца и Милета Стаменковић из Прекадина, поткивачки радник, који је крајем 1942. године отишао у партизане и брзо стекао углед као веома храбар борац.

После великих борби партизанских снага Топлице и Јабланице са четницима Драже Михајловића у Горњој Јабланици и на Радану, јула и августа 1943. године, из састава Првог јужноморавског одреда издвојена је једна група од неколико бораца и упућена у долину Топлице, са задатком да врши диверзије на непријатељска упоришта и комуникације дуж железничке пруге и по селима крај десне обале Топлице од Прокупља до Куршумлије. Овој групи прикључено је и десетак илегалаца из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, а у њеном саставу често су се налазили и учествовали у диверзантским акцијама и партијски радници са терена Косанице: Вукоје Недељковић, учитељ Богољуб Петровић, Дука Божовић и још неколико других илегалних партијских радника у Косаници, који су се често, због тешких услова за рад у томе крају где су преовлађивали четници, повлачили на полуслободну територију у реону Прекадина.

Читавога лета и јесени 1943. године ова мала партизанска јединица често се дању виђала по колибама у виноградима изнад Прекадина, одакле је ноћу полазила у диверзантске акције, или је силазила у села и одржавала конференције са народом. Акцијама ове групе руководио је партијски радник на овом терену Љубинко Несторовић — Озрен.

Ево неколико најзначајнијих акција које је ова група извела само у околини Прекадина, Гојиновца и Шишмановца.

„Ни зрна жита окупатору“ Када су јуна 1943. године партизани поново упалили општинску архиву и забранили рад општинској управи у Прекадину, у овим селима није било више никакве окупаторске власти, која би од народа одузимала жито и друге сеоске производе за исхрану окупаторске војске. Зато је у време вршидбе те исте године долазила непријатељска војска, обично одреди Недићеве пољске страже од по стотину и више војника, који су са вршалица одузимали сељацима пшеницу и односили је окупаторској команди у Прокупље. Кадгод би непријатељ са таквим циљем дошао, вршачи су сиреном са вршалица давали уговорени знак партизанима у околним шумама, који су се на такав знак сјуривали из шуме и уз помоћ сељака истеривали непријатеља из села. Тако је једнога дана почетком августа 1943. године за време вршидбе у Гојиновац дошло преко стотину недићеваца, истуривши своје страже и митраљеско гнездо крај цркве на брду изнад села. У шуми изнад Шишмановца затекло се тога дана само пет-шест партизанских бораца. Обавештени о доласку непријатеља у Гојиновац, они су заједно са већим бројем сељака, који су одоздо из села избегли пред наилазак непријатељске војске, заузели стрељачки строј венцем шишмановачке шуме и отуда из неколико својих пушака припуцали на непријатељску стражу код сеоске цркве, а затим уз учешће голоруких сељака, који су громогласно викали „Урааа. . . .“ појурили из шуме у правцу Гојиновца. Преплашени недићевци, мислећи да их гони мноштво партизана, нису имали смелости да прихвате борбу, већ су, оставивши тек започети ручак у воћњаку Тихомира Ђокића, у паничном бекству прегазили Топлицу и склонили се код бугарске посаде у Белољину, немајући куражи да икад више тога лета дођу у ова села за пљачку жита.

Под паролом „Ни зрна жита окупатору“, партизани су тога лета уништавали и онеспособљавали вршалице по топличким селима. Тако је и ова партизанска група запалила, или поскидала кајишеве и друге најважније делове са већег броја вршалица по селима са десне стране Топлице и тако заштитила народ од реквизиције жита за исхрану окупаторске војске.

Диверзије на прузи и друму За време лета 1943. године ова мала партизанска група имала је више сукоба и са Бугарима. Она се често ноћу прикрадала до њихових караула на прузи код Мале Плане, Бресничића и Белољина и отварала ватру на бугарске стражаре, који су се у таквим нападима повлачили у своје бункере и ровове око њих и из страха по читаву ноћ пуцали из тешких митраљеза, трошећи улудо на хиљаде зрна муниције. Једнога дана, негде пред жетву те године, једна тројка из ове групе убила је усред дана два бугарска војника, који су патролирали пругом.

Михаило Мушовић-Милош

Ова партизанска група често је уз помоћ с е љ а к а из Прекадина и других села у овом крају, или помажући веће партизанске јединице, изводила ноћу акције на минирању железничке пруге и рушењу телефонских стубова између Прокупља и Куршумлије. Највећи успех постигла је када је једне ноћи, јула 1943. године, дигла у ваздух гвоздени мост на прузи код Бресничића и за дуже време онемогућила окупатору коришћење пруге од Прокупља до Куршумлије. Онеспособљавање пруге вршено је обично одшрафљивањем шрафова на шинама, за шта су код ковача Милана Аранђеловића у Прекадину израђиване специјалне гвоздене полуге за одвртање шрафова. Наилазећи на тако олабављене шине, возови су се превртали и по више дана остајали онеспособљени крај пруге.

Поред рушења железничке пруге, ова диверзантска група на сличан начин често је онеспособљавала и моторна

возила окупаторске војске на друму од Прокупља до Куршумлије. Овакве акције група је изводила на тај начин што је друм препречаван дугачким даскама са густо изнабијаним ексерима по њима, од којих су експлодирале аутомобилске гуме када би на овако вешто камуфлиране замке наилазили камиони са непријатељским војницима.

Оваквим диверзантским акцијама отежаван је извоз жита и стоке за окупатора, успораване су акције против партизана и задржавани транспорти окупаторских трупа, који су често пролазили долином Топлице. Окупатор није знао да му, поред већих партизанских снага, овакве ударце често задаје и једна мала партизанска јединица, која је у своје диверзантске акције најчешће полазила из Прекадина.

Погибија Радована Манића У присуству делегата Врховног штаба НОВ и ПО Југославије, Светозара Вукмановића-Темпа, 7. фебруара 1943. године формиран је у Јабланици Први јужноморавски НОП одред, у чији су састав ушли дотадашњи Кукавички, Пасјачко-јабланички и Јастребачки партизански одред. Подељен на три батаљона — Кукавички, Јабланички и Јастребачки, Први јужноморавски одред је свакодневно задавао тешке ударце и односио победе над окупаторским и квислиншким снагама на свом маневарском подручју од планина Јастрепца до Кукавице.

Непријатељ је свим силама настојао да угуши ослободилачки покрет у овом делу Србије. У том циљу врховна четничка команда наредила је своме команданту за јужну Србију, мајору Ђурићу, да предузме офанзивне мере за уништење јединица Првог јужноморавског одреда. На основу оваквог наређења половином јула 1943. године на подручју Јабланице и Косанице сконцентрисани су топлички, јужноморавски, јабланички и косовски четнички корпуси, у укупној јачини од око 1.200 људи, са намером да нападну и униште јабланички батаљон Првог јужноморавског НОП одреда. Прозревши овакву намеру непријатеља, штаб Првог јужноморавског одреда наредио је да се Кукавички и Јастребачки батаљон пребаце на Радан планину, затраживши помоћ и од Расинског и Другог јужноморавског одреда. Истовремено, преко партијских организација на терену извршена је добровољна мобилизација бораца по селима Топлице и Јабланице, тако да се на Радану окупило око 650 партизанских бораца.

Не сачекавши напад непријатеља, партизанске снаге извршиле су 26. јула 1943. године препад на главнину четничких снага у селу Реткоцеру. Међу партизанским борцима у овом нападу учествовало је и око 50 бораца из Прекадина, Гојиновца, Шишмановца и других села крај Топлице, које је мобилисала и повела у борбу диверзантска група на челу са партијским теренским радником Љубинком Несторовићем - Озреном.

Тога дана, јуришајући на четничко утврђење у једној кући у Реткоцеру, као командир чете у Првом јужноморавском одреду, храбро је погинуо Радован Манић - Урош, један од првих партизанских бораца из Шишмановца.

Злочин бугарско-немачке казнена експедиције После борбе на Реткоцеру, партизанска диверзантска група са добровољно мобилисаним борцима из Прекадина и околних села учествовала је у првој половини августа 1943. године у вишедневним борбама Првог јужноморавског одреда против четника Драже Михајловића на Радану, а затим се поново вратила и наставила диверзантске акције и политички рад у долини Топлице.

Убрзо после повратка, једног дана почетком септембра исте године, група је у Прекадину сачекала у заседи и напала једно одељење бугарских војника, који су дошли у село да траже зидарске мајсторе за оправку њихове карауле у Бресничићу. Када су их партизани појурили испред ковачнице Богољуба Тасића у средишту села, Бугари су побегли преко Топлице у своје утврђење у Бресничићу. У одмазду за овај напад после сат - два у Прекадин је продрла казнена експедиција од неколико стотина бугарских војника из Прокупља. Становници Прекадина, Гојиновца и Шишмановца избегли су из својих кућа у околне шуме. У селима није остало скоро ни живе душе. Бугари су слободно улазили и пљачкали покућанство по напуштеним домовима.

Тога дана погинуо је у својој башти крај потока изнад села шездесетогодишњи Радован Стојчић, један од најоданијих сарадника партизана, сеоски одборник, честит човек и угледан домаћин у Прекадину. Видећи групу партизана у сеоским виноградима, он је пошао да их обавести о доласку непријатеља, али је наишао на бугарску заседу која га је на месту убила.

Неколико дана после овога догађаја, 8. септембра изјутра, чуло се да одоздо из правца Прокупља, преко Доње Топонице и Смрдана креће ка Прекадину један одред бугарске војске у јачини од једног батаљона. Међу њима је било и више Немаца. Сељаци су о томе одмах обавестили партизанску диверзантску групу, која тога јутра беше освանула у прекадинским виноградима. Чувши ту вест, партизани су се кроз сеоске воћњаке и кукурузе хитро пребацили у правцу Смрдана да тамо у заседи сачекају и нападну непријатеља. Међутим, дошавши до раскрснице код сеоске школе у Смрдану, Бугари и Немци не наставише пут ка Прекадину, већ се упутише узбрдо, ка селу Горњој Топоници. Повлачећи се да би заузели повољнији положај пред далеко бројнијим непријатељем, партизани се утврдише у заклону шуме на врху једне окомите литице изнад Горње Топонице, очекујући да непријатељ наиђе у село. У борби која је трајала читавога дана до пред залазак сунца партизани су насред села убили једног немачког официра. Озлојеђени тиме, бугарски и немачки војници су запалили већи број кућа у Топоници и неколико стараца и старица, који нису били способни да са својим млађим укућанима избегну пред наилазак непријатељске војске, живе побацали у пламен запаљених кућа.

Обрачун са народним издајницима

Поред оружаних акција против непријатеља, партизанска диверзантска група под руководством Љубинка Несторовића-Озрена свакодневно је мотрила и на кретање окупаторских шпијуна у селима крај Топлице, позивала их на сарадњу са Народноослободилачким покретом и строго кажњавала оне који су ишли по страни од већине становништва у овом делу Топлице и одржавали везу са окупатором, четницима и недићевцима.

У Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу било је само неколико таквих народних издајника. Међу њима у Прекадину су били на злом гласу Радосав Стојиљковић и његова жена Јагода. Њих двоје су често оптуживали четницима и Бугарима партизанске сараднике у селу, а с пролећа 1943. године предали су бугарској окупаторској команди у Прокупљу списак са именима људи из Прекадина који су били симпатизери и сарадници партизана. Са таквим списком Бугари су дошли у Прекадин и похватали двадесетак честитих људи, спровели их у Прокупље, где су их дуже време држали и батинали у затвору.

Радосава Стојиљковића су Бугари једнога дана у јуну 1943. године пронашли скривеног у плевњи крај његове куће. Приликом претреса у плевњи су му нашли и пушку, па не знајући да је он њихов пријатељ, већ верујући да су ухватили партизанског сарадника, спровели су га Немцима у Ниш, где је убрзо стрељан. Његова жена Јагода и даље је мрзела партизане и оптуживала њихове присталице у Прекадину. Читаво село је презирало ову жену. Сеоски одборници и остали сељаци захтевали су од партизана да је казне смрћу за њен издајнички рад. Партизани су испунили Прекадинчанима ову њихову жељу...

Августа 1943. године, једнога дана око подне, из шуме изнад села спустио се у Прекадин један од бораца из партизанске диверзантске групе и уском путањом кроз сеоске воћњаке упутио се ка Јагодиној кући, мада се тога дана у селу налазио један одред од око стотину недићеваца. Дошавши пред кућу коју је тражио, партизан је у кућном дворишту затекао у разговору неколико сеоских жена. Не знајући која је међу њима она коју је тражио, упитао их је:

— Која је од вас Јагода Стојиљковић?

— Ја сам, — одговорила је једна од окупљених жена, не сумњајући у његову намеру.

— Ти си жена издајник, ја сам дошао да извршим казну којом те је народни суд осудио, — кратко и строго јој је рекао непознати човек, истргао је револвер из појаса и на месту је убио, уз врисак осталих жена које се из страха разбежаше својим кућама. Чувши пуцањ на врху села, и престрављени недићевци, под чијом је заштитом Јагода тога дана дошла из Прокупља, где је пре краћег времена избегла од мржње и презира својих сељака, још истога дана побегоше из немирног Прекадина преко Топлице у правцу Прокупља.

Тога лета у Прекадину су се сељаци често жалили партизанима да се ноћу по селу дешавају крађе. Заједно са сељацима партизани су трагали за непознатим лоповима. По селу се све отвореније говорило да у крађама учествује и једна старија жена, Ана Огњановић, чија се кућа налазила у доњем делу Прекадина. Осетивши да село сумњиво гледа на њу, она је отишла у Прокупље и тамо у недићевској команди признала да се бавила крађом по селу и да су је на крађу, тобож, наговарали партизани. Неди-

ћевцима је то било довољно као „доказ" за пропаганду против партизана, па су је пустили да се врати кући. Чим се вратила у село, партизани су једне ноћи извели ову непоштену жену из куће и пошто им је признала коме је и шта по селу покрала стрељали је на сеоском путу испред њене куће. Сутрадан сељаци су са одобравањем поздравили овакав њихов поступак. Од тада се никада више нико у Прекадину није пожалио на крађу.

Једнога дана рано с јесени 1943. године у Прекадину је због издајничког рада стрељан и Стојан Златковић, који је раније, у јануару 1942. године изабран за одборника првог народноослободилачког одбора у селу, али који је после бугарско-четничке офанзиве престао да сарађује са НОП-ом и почео да одржава везу са четницима. Њега је његов син Јосиф често оптуживао партизанима да одлази у Доњу Коњушу и да се тамо састаје са четничким војводом Никoм Куштримовићем, као и да увек обавештава четнике кад партизани долазе у Прекадин. Мада се утврдила његова сарадња са четницима, касније се показало да га је син оптуживао партизанима колико због његове сарадње са четницима, толико и да би му се осветио што га отац није праведно оделио.

Због шпијунског рада и сарадње са четницима, на предлог Општинског народноослободилачког одбора партизанска команда места у Миљковици осудила је на смрт два Шишмановчанина, Душана Станковића и Јарга Ристића, онога који је 1929. године убио свога оца. Поред потајног непријатељског рада, њих двојица су ноћу вршили крађе по селу, па је и то био разлог да буду овако строго кажњени. Стрељани су крај прекадинског гробља.

Пре ових, с пролећа 1943. године, због сарадње са четницима, партизани су у Шишмановцу стрељали и Вукоја Мирковића.

Осим ових неколико народних издајника из ових села, од Народноослободилачког покрета осуђен је на смрт и стрељан Драгољуб Стаменковић из Прекадина. Он, у ствари, и није био присталица окупатора, већ познат као велика пијаница у селу, па се придружио партизанима, али је и тамо наставио са пијанчењем, те је због недисциплине осуђен на смрт.

Од успутног је значаја додати да се у Шишмановцу за време рата одиграло и неколико убистава не из политичких

разлога, већ из међусобне мржње и неслоге. Сва таква убиства десила су се у фамилији Мирковића, која је по традицији била позната због међусобних убистава. Из ове фамилије на необјашњен начин убијени су Живојин, Алекса и Ђока Мирковић, онај на кога се сумњало да је 1923. године заклао свога зета, Ђорђа Станковића, председника прекадинске општине.

Напад на Бугаре у Гојиновцу

Петог октобра 1943. године из правца Белољина и преко Доње Коњуше примећена је једна мања формација бугарске војске у покрету према Гојиновцу. Партизанска диверзантска група, која је те ноћи преконачила у воденици инжењера Петра Павићевића, који је као одани сарадник НОП-а у својој воденици изградио вешто скривену земуницу и у њу често скривао партијске раднике и мање групе партизана у случају наиласка непријатеља, сачекала је Бугаре на обали изнад Топлице код Гојиновца и присилила их да се врате назад. Избегавајући борбу увек када нису били у већем броју, Бугари су се повукли у Белољин и још истога дана са далеко већим снагама поново кренули у Гојиновац. Не остављајући их на миру, партизани су их поново сачекали пушчаном ватром. Читавога дана праштале су пушке около Гојиновца, Шишмановца и Прекадина. У сумрак дана, када су се партизани, уз помоћ мноштва избеглог народа, припремали да из прекадинске и шишмановачке шуме поново учине јуриш на непријатеља, тешко је рањен борац ове диверзантске групе Слободан Несторовић-Баја, те су остали борци обуставили борбу да би спасли и пренели рањеног друга у партизанску болницу на Радану.

То је била једна од последњих борби ове мале партизанске јединице, која је уз помоћ наоружаних месних илегалаца и осталих сељака увек заметала борбу када би непријатељ наишао у Прекадин, Гојиновац и Шишмановац. Овакве оружане акције и разне друге подухвате она је изводила на широком подручју од Прокупља до Куршумлије и само онда када се није налазила у близини Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, или када је по овим селима вршила мобилизацију бораца и на разним странама учествовала у борбама заједно са већим партизанским јединицама, непријатељ је могао мирно и без борбе да упада у ова села, да пљачка и злоставља народ.

Борци ове партизанске групе, која је на овом терену оперисала све до краја 1943. године, били су омиљени код

народа ових села. Сељаци су их поштовали и гостопримљиво дочекивали у својим кућама, а сеоска омладина се радовала сусретима са њима, када би они ноћу, враћајући се из својих акција, изненада наилазили на јесења сеоска посела.

Оснивање партијског актива у Шишмановцу и партијске ћелије у Прекадину

Упоредо са извођењем оружаних акција против окупатора и домаћих издајника, партијски радници били су и носиоци интензивног политичког живота у овим селима. Из редова многобројних присталица и сарадника НОП-а најоданији и најпровеjренији су припремани за учлањење у Партију, а од најактивнијих омладинаца формиране су прве организације СКОЈ-а у овим селима.

Под руководством Љубинка Несторовића, средином августа 1943. године у Шишмановцу је формиран нов партијски актив, у који су учлањени: Стојан Н. Стојиљковић, Тихомир Вељковић, напредне сеоске омладинке Љубинка Ђорђевић, Вукосава Вељковић и Милица Вељковић, а нешто касније у актив је учлањен и омладинац Ђорђе Денић, колар из горњег дела Шишмановца. За секретара актива изабран је Стојан Стојиљковић. Састанци актива најчешће су, одржавани у кући Љубисава Ђорђевића и на њима су углавном, прорађиване партијске директиве и пропагандни материјал НОП-а, који су доносили теренски партијски радници.

Љубинко Несторовић-Озрен

За дуже време осим партијских актива у Прекадину и Шишмановцу, у овим селима није било партијских организација. Тек у новембру 1943. године члан Среског комитета Партије Љубинко Несторовић формирао је у Прекадину основну партијску организацију, чији је секретар био Милинко Максимовић, а чланови: Богољуб Аранђеловић, Јосиф Златковић и борац из диверзантске групе на овом терену Светислав Петровић-Пики, прокупачки гимназијалац, који је с пролећа 1942. године заробљен као партизан и интерниран у Немачку, а годину дана касније са већом групом интернираца враћен на принудан рад у Борски рудник, одакле је успео да побегне и да се поново прикључи партизанима на Јастрепцу.

Састанци ове прве партијске ћелије у Прекадину обично су одржавани у кући Милинка Максимовића. На састанцима је прорађивана историја СКП(б), „Држање пред класним непријатељем“ и друга најосновнија марксистичка литература, а такође и напредна књижевна дела, као што су „Мати“ од Горкога, „Како се калио челик“ и друга.

Прва организација СКОЈ-а

У исто време када је образована партијска организација, под руководством члана Среског комитета СКОЈ-а и омладинског руководиоца на терену са десне стране Топлице Милорада Мијовића-Предрага у Прекадину је формирана и прва сеоска организација СКОЈ-а, у коју су били учлањени напредни сеоски омладинци: Борислав Аранђеловић, кројачки радник, Хранислав Стојковић, столарски радник, Александар Капетановић, ученик учитељске школе и земљорадник Милен Грујић.

Прекадински скојевци најчешће су се сакупљали у кројачкој радионици Борислава Аранђеловића. На својим састанцима они су проучавали сличну литературу коју су прорађивали и чланови партијске организације.

Чланови Партије и СКОЈ-а, уз помоћ партијских и омладинских радника на терену, били су иницијатори и организатори разних културних приредби у Прекадину и суседним селима. Заузимањем вредног и културно образованог омладинског руководиоца Милорада Мијовића, у Прекадину је крајем 1943. године од скојеваца и других напредних омладинаца и омладинки основано омладинско културно-уметничко друштво, које је често у пространијим сеоским кућама давало приредбе са народним песмама и играма, као и са краћим позоришним комадима или духовитим скечевима, у којима се обично изигравало руглу и подсмеху издајство четника и других окупаторских слугу.

Стварање првих организација АФЖ

Још од првих дана развоја устаничког покрета у Топлици већина прекадинских, шишмановачких и шишмановачких жена гајила је љубав према партизанима. У овим селима било је много млађих и старијих жена које су партизанске борце сматрале својом

браћом и синовима, радо их примале на исхрану и преноћиште, или су у својим кућама скривале и неговале партизанске рањенике. На сеоским поселима у дугим зимским ноћима жене су се окупљале и неуморно плеле чарапе, џемпере и другу топлу одећу за партизане.

Група жена — сарадница НОП-а и мајки палих бораца из Гојиновца. С лева на десно: Милунка Тодоровић, Јулка Јововић, Ратомирка Коковић, Роса Коковић, Драгосава Коковић и Велика Комадина.

Међу великим бројем таквих жена, најактивније сараднице Народноослободилачког покрета у Гојиновцу биле су: Ратомирка и Наталија Коковић, мајка и сестра погинулог првоборца Љубинка Коковића, Роса Коковић, мајка такође погинулог партизанског првоборца Јована Коковића, Јулка Јововић, мајка којој су два јединa сина, Александар и Борислав, погинули у ослободилачкој борби, Драгосава Коковић, омладинка Душанка Коковић, сестра погинулог Јована Коковића, Лепосава Ђорђевић, жена сеоског опанчара и партизанског сарадника Видосава Ђорђевића, Марија Тодоровић и друге.

У Прекадину су за најактивније сараднице НОП-а сматране жене: Милана и Стоја Максимовић, жене сеоских активиста Милинка и Радована Максимовића, које су у свако доба дана и ноћи отварале врата партизанима и примале их

у своје куће, и које су много пута преносиле до партизанских веза у околним селима поверљива писма партијских радника на терену Мушовића и Несторовића, затим Драгиња Милошевић, која је у својој кући скоро читаву годину дана неговала рањеног партизана Слободана Несторовића, а осим ових Народноослободилачки покрет свесрдно су помагале и Живка Николић, жена сеоског трговца Драгутина Николића, Лепосава Аранђеловић, жена одборника Светислава Аранђеловића, Десанка Златковић, Станија Цветковић и многе друге жене и омладинке из Прекадина.

Смиленка Станковић

У Шишмановцу су најоданије помагале устанички покрет: Смиленка Станковић, мајка партизанског првоборца Драгише Станковића, чију су топлу љубав уживали многи партизански борци, Рајна Ђорђевић и њене кћери Љубинка и Вукана, С311менија Ђорђевић, Јулијана Саковић, учитељица Милева Станковић, Сутка Станковић, Стевана Мирковић, Зорка Митровић и њена снаха Вучица, Иносава Вељковић, Цвета и Јагода Стојиљковић, омладинке Вукосава и Милица Вељковић и друге шишмановчанке жене и омладинке.

Иако је велики број жена у овим селима верно и одано помагао Народноослободилачки покрет, за дуже време у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу нису постојале организације Антифашистичког фронта жена, или какве друге организације напредних жена. Организованији рад на окупљању жена из ових села започет је тек у лето 1943. године, када је на теренски рад са женама у већем броју села с десне стране Топлице упућена омладинка Љубинка Ранђић из Горње Коњуше. Осим ње, на организовању жена у овим селима радиле су и друге партијске раднице на терену, а

нарочито прокупачка омладинка Радмила Дедијер, члан Окружног комитета КПЈ за Топлицу.

Под њиховим руководством, новембра 1943. године у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу формирани су први сеоски одбори Антифашистичког фронта жена. У Прекадину су за чланице оваквог одбора биле изабране: Стоја Максимовић, Малина Стаменковић, Нада Златковић, Ивка Китановић и Живка Николић. Међу напредним женама у Шишмановцу у први сеоски одбор АФЖ изабране су: учитељица Милева Станковић и сељанке Смиленка Станковић, Јагода Стојиљковић, Иносава Вељковић и Вучица Митровић, а у Гојиновцу Лепосава Ђорђевић, Јулка Јововић, Душанка Коковић, Ратомирка Коковић и Марија Тодоровић.

Поред организованог рада на сакупљању хране, изради одеће и друге помоћи за партизане, преко месних одбора АФЖ организовани су читалачки часови, одржавана разна предавања и други облици рада на образовању сеоских жена.

Упад четничког војводе Јулинца у Гојиновац Последњи значајан догађај у 1943. години на територији ових села одиграо се 19. децембра, када је у Гојиновац рано изјутра наишла једна четничка бригада, под командом неког војводе Јулинца. Четници су ишли од куће до куће, претресали и пљачкали. У воденици Петра Павићевића крај Топлице, између Гојиновца и Доње Коњуше, ухватили су воденичаре и партизанске сараднике Влајка Јововића и Живојина Маринковића, а горе у селу ухватили су Драгољуба и Живка Јововића, Владу Ђорђевића, Маринка Коковића и Симу Ђокића, трагајући по селу и за осталим присталицама НОП-а, али који су, срећом, успели да се посакривају у скривницама крај својих кућа, или да избегну из села пред наилазак четника.

Заробљене сељаке четници су потерали пред собом и одвели их у недалеко село Вичу, а одатле су их преко Топлице спроводили кроз села: Чунгулу, Барбатовац, Гргуре, Сибницу, Трбуње и Пребрезу, саслушавајући их успут и злостављајући их као партизанске присталице и сараднике. У ствари, четници су овога пута дошли у Гојиновац и похватали ове људе као таоце за сина познатог четничког пријатеља Симе Ристића из Концеља, кога су партизани као четника ухватили на мосту у Доњој Коњуши и уз обећање да више неће ићи са четницима пустили га кући. После девет дана и четници су пустили кућама седморицу заробљеника из Гојиновца.

1944.

Све ближе слободи После оваквих изненадних и подмуклих препада непријатеља, по Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу су се поново слободно кретали партијски и омладински теренски радници, развијајући интензиван политички и културни рад са народом. У зиму 1943/44. године у ова села често су долазиле и по неколико дана остајале на одмору разне партизанске јединице. Код становника Прекадина остала је у пријатном сећању успомена на Пету-озренску бригаду, која је, под командом Василија Ђуровића — Жаркија, јануара 1944. године скоро недељу дана логоровала распоређена по прекадинским кућама. Осим ње, те зиме у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу налазила се на одмору и Четврта јужноморавска бригада, а у пролазу су се на краћи одмор задржавале у овим селима и разне друге партизанске јединице.

Кад у селима није било партизана сељаци су се сами окупљали по својим кућама и крај топлих пећи до дубоко у ноћ препричавали своје трогодишње ратне невоље, радовали се све повољнијим вестима са савезничких фронтова и победама Народноослободилачке војске, нагађајући када ће се рат завршити. Симпатизери и сарадници НОП-а у Прекадину најчешће су се сакупљали у кући Петронија Милошевића у средишту села, где је јануара 1944. године пребачен из партизанске болнице на Радану и смештен на лечење Слободан Несторовић-Баја. Убрзо се по целом селу дознало да се овај рањени партизан налази у Прекадину, па су ноћу, када би сеоска ноћна стража приметила наилазак какве непријатељске војске, стражари најпре трчали да о томе обавесте кућу Петронија Милошевића и сељаци су, бежећи из села, често носили са собом на рукама и овог рањеног партизана.

Кућа Петронија Милошевића била је свратиште за партизане и партијске раднике са других терена, који су на пролазу кроз Прекадин свраћали да посете свог рањеног друга, а сељаци су се ту окупљали да чују новости са фронтова, које су доносили теренски партијски радници. У дворишту ове куће било је изграђено склониште у које су теренци скривали пропагандни материјал, партиску литературу и друга своја поверљива документа, а које је служило и као магацин за оружје, које је често преко Прекадина пребацивано са Радана, где су савезнички авиони падо-

бранима спуштали партизанима оружје, на Јастребац. Овакве склоништа било је по многим сеоским кућама, од којих су најчешће коришћена склоништа у кућама Светислава и Драгутина Аранђеловића у Прекадину, Смиленке Станковић и Радована Ђорђевића у Шишмановцу, као и скривница испод воденице Петра Павићевића у Гојиновцу.

Формирање реонског комитета КП са седиштем у Прекадину

Када непријатељ није долазио, у селима је владао мир. Људи су заборављали на ратне тешкоће и са вољом су радили своје кућне и пољске послове. Сеоски одборници су слободно по селима сакупљали жито и друге намирнице за исхрану ослободилачке војске, или су ишли од куће до куће и позивали људе на политичке конференције и друге јавне скупове у згради основне школе, или у некој од већих сеоских кућа. Чланови Партије и СКОЈ-а често су одржавали састанке ради решавања разних сеоских питања, или су на својим састанцима проучавали директиве партиског и скојевског руководства, као и партиску литературу ради свог идеолошко-политичког образовања. На њихову иницијативу по селима су формиране омладинске радне бригаде за обраду земље сиромашним породицама и породицама партизанских бораца. Сеоски обућари Тихомир Аранђеловић и Тихомир Маринковић оправљали су бесплатно партизанску обућу, а уројачници скојевца Борислава Аранђеловића у Прекадину шивена је сукнена одећа за партизане. На ноћним поселима крај сеоских огњишта девојке и жене такмичиле су се која ће више исплести чарапа, џемпера и друге топле одеће за партизанске борце.

Слободан Несторовић

Захваљујући једногодишњем интензивном политичком раду теренских партијских радника, у првом реду Михаила Мушовића и Љубинка Несторовића, слично расположење за сарадњу са НОП-ом владало је и у већини других села крај десне стране Топлице-Смрдану, Доњој и Горњој Топоници, Губетину, Белој Води, Миљковици и Доњој и Горњој Коњуши. Због тога више није било потребе за већим бројем партијских радника на овом терену, па је одлуком Окружног комитета КПЈ лесковачко-топличког округа, у првим данима јануара 1944. године са овог терена повучен и пребачен на партијски рад на терену Јабланице Михаило Мушовић. Убрзо после њега, марта 1944. године повучен је са овога терена и Љубинко Несторовић, који је најпре упућен на теренски партијски рад у Јабланици, а почетком маја исте године постављен за политичког комесара 17. бригаде 24. српске дивизије.

После одласка Мушовића и Несторовића, као чланови Пасјачког среског комитета КП, на теренски рад у селима крај Топлице упућени су Мика Биговић и Живорад Петровић-Брица, дотадашњи партијски радници у лесковачком крају. За кратко време и њих двојица су стекли симпатије код народа ових села.

Под руководством теренских партијских радника током 1943. и почетком 1944. године створен је велики број партијских организација у многим селима Топлице. Ради лакшег руковођења таквим организацијама приступило се формирању најпре општинских а касније и реонских партијских комитета за поједина ужа подручја. Један од општинских комитета на територији с десне стране Топлице формиран је још августа 1943. године за подручје од села Ћуковца до Виче, које је обухватало и села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац. Први секретар овога комитета био је Љубинко Несторовић, члан Пасјачког среског комитета КП, а чланови комитета били су: Богољуб Аранђеловић, Милинко Максимовић и Вукашин Ранчић, сви из Прекадина.

Марта 1944. године на овом подручју образован је реонски комитет КП, са седиштем у Прекадину. Први секретар овога комитета био је Аксентије Илић из Берилља, који је убрзо повучен у војску, а на његово место за секретара комитета постављен је Лазар Томановић, такође родом из села Берилља. Чланови комитета били су: Милинко и Радован Максимовић из Прекадина и Светислав Петровић-Пики из Прокупља. Реонски комитет је руководио сеоским партијским организацијама, које су, поред осталих села, тада постојале и у Прекадину и Шишмановцу. Партијском орга-

низацијом у Прекадину руководио је Светислав Петровић, а њени чланови били су: Богољуб Аранђеловић, Јосиф Златковић и Витомир Ракић из Прокупља, секретар реонског комитета СКОЈ-а, који је обухватао исту територију као и реонски комитет Партије. Партијску организацију у Шишмановцу сачињавали су: Стојан Н. Стојиљковић, као секретар, а Љубинка Ђорђевић, Милица и Вукосава Вељковић и Ђорђе Денић, као чланови.

Борба са четницима у гојиновачким и шишмановачким виноградима Озлојеђен због непокорности ових села, непријатељ није био равнодушан, већ је и даље са јаким снагама, опрезно и лукаво, упадао у Прекадин, Гојиновац и Шишмановац, блокирао села, пљачкао, палио куће и злостављао становништво. Те четврте ратне године на ова села са најжешћим бесом беху се окомили четници Драже Михајловића, који су, бежећи пред надирањем крупних јединица Народноослободилачке војске из Босне у Србију, пребегли у Топлицу и по њој злостављали партизанска села.

Од јануара до августа 1944. године на територији и у ближој околини Прекадина, Гојиновца и Шишмановца често је долазило до сукоба између партизанских и четничких снага. Ево неколико значајнијих борби у овом крају и непријатељских злочина, о којима се и данас прича у овим селима.

На дан 23. јануара 1944. године, у виноградима на брду између Гојиновца и Шишмановца вођена је борба између једног батаљона Друге јужноморавске бригаде, под командом Максима Ђуровића, и Миљковачке команде места, на једној и четничких одреда Боже Ивановића и капетана Ђурковића на другој страни. У борби која је вођена скоро читавога дана партизани су успели да пребаце непријатеља преко Топлице, изгубивши три друга, док су сутрадан сељаци на бојишту нашли седам мртвих четника. Један од тројице партизана погинулих у тој борби био је и Александар Јовановић, напредни омладинац из Гојиновца, борац партизанске команде места у Миљковици, кога су четници убили у шишмановачкој шуми, када је, јашећи на коњу, преносио поверљиву поруку између партизанских штабова.

Обарање бугарског авиона у Шишмановцу Једнога дана у марту исте године Четврта јужноморавска бригада водила је на истом месту борбу са удруженим снагама Немаца, Бугара и недићеваца у јачини од око две хиљаде војника.

На непријатељској страни учествовала је и авијација, која је извиђала и митраљирала партизанске положаје. На страни партизана погинуо је само један борац, а сељаци су видели да је непријатељ изнео из борбе и протерао кроз Гојиновац ка Белољину неколико кола са својим мртвим и рањеним војницима.

У току борбе партизани су пушкомитраљезом оборили један бугарски авион, који се у пламену срушио на брду изнад шишмановачких кућа. Том приликом, док је бугарска стража чувала оборени авион, преко оближњих њива појавила се са преслицом у рукама четрдесетогодишња Олга Ристић из Шишмановца. Идући неким својим послом, она се све више приближавала месту на коме је догоревао срушени непријатељски авион, а бугарски стражари, из страха, учинивши им се да им се она приближава са пушком у руци, убише ову недужну сељанку.

Паљење партизанских кућа у Гојиновцу и Шишмановцу На дан 31. марта 1944. године у Гојиновац је упао један батаљон бугарских војника, са неколико Немаца-гестаповаца. Међу њима, преобученог у бугарску униформу, сељаци су препознали злогласног окупаторског агента Живојина Камперелића из Прокупља, сина полицијског писара Александра Камперелића, кога су партизани, приликом напада на Прокупље, 9. октобра 1941. године, ухватили и стрељали.

Овом приликом окупаторски војници запалили су у Гојиновцу кућу старог партизанског сарадника Драгољуба Косовића, као и кућу Влајка и Јулке Јововић, пошто су претходно кундацима поразбијали све ствари у њиховој кући. Агент Камперелић ухватио је старицу Јулку и зверски је мучио, стављајући јој под пазухе наелектрисану жицу, да би проказала где се налази земуница у воденици Петра Пашићевића, за коју је непријатељ дознао, али није могао да је пронађе. Ова храбра жена издржала је мучење, не одавши ову тајну, иако је знала да се испод воденичне турбине налази велико озидано склониште, које је служило за складирање партизанског жита, а често су се у њега скривали и теренски партијски радници, када би се у случају изненадног наиласка какве непријатељске војске затекли у воденици.

Почетком априла 1944. године, наишла је једнога дана из правца Горње Коњуше у Шишмановац једна већа колона бугарских војника, који се у селу нису задржали дуже

од једног часа и за то кратко време запалили су кућу сиромашног сељака Благоја Манића, оца погинулог партизанског првоборца из овога села Радована Манића-Уроша. Бугари су, свакако, од некога били обавештени које су куће у Шишмановцу биле партизанске, па су у горњем делу села запалили стару и одавно напуштену кућу браће Несторовић, коју су суседи, после одласка непријатељске војске, угасили и сачували је од пожара. Идући наниже селом, Бугари су истога дана опљачкали сву крупну и ситну стоку, као и кућну имовину партизанским сарадницима Љубомиру Трајковићу, Смиленки Станковић и Николи Стојиљковићу.

Кадгод би каква непријатељска војска наишла у Гојиновац да пљачка по селу и злоставља становнике најчешће је међу сеоским кућама тражила познату партизанску кућу Драгољуба Коковића. Тако су и једнога дана у априлу 1944. године Бугари и Немци дошли у Гојиновац и запалили амбар и сточну шталу овом познатом партизанском сараднику, а на излазу из села запалили су крај Топлице воденицу партизанског пријатеља инжењера Петра Павићевића и из ње отерали око 8.000 килограма пшенице.

Један немио догађај Када су долазили у Прекадин теренски партиски радници су често свраћали и у кућу једнога од најсиромашнијих људу у селу — Јосифа Златковића, човека тридесетих година и од детињства хромог у једну ногу. Он их је увек радо дочекивао, чинио им многе корисне услуге, па су га они, као оданог сарадника, новембра 1943. године примили за члана сеоске партиске организације. Међутим, многи људи у селу сумњиво су гледали на овог човека, нису били сигурни у његово поштење, па су у поверењу саветовали партиским радницима на терену да се клоне његовог друштва.

Тридесетог априла 1944. године кроз Прекадин се чула вест да је у току ноћи неко из заседе пуцао и ранио у руку сеоског поткивача Богољуба Тасића, једног од најимућнијих домаћина у селу и човека који је само материјално помагао Народноослободилачки покрет. Својим најближим пријатељима Богољуб је поверио да је препознао људе који су те ноћи покушали да га убију, али да из страха нема смелости да их прокаже партизанима. Дознавши за ово, теренски радници Мика Биговић, Светислав Петровић, Лазар Томановић и Аксентије Илић позову Богољуба Тасића у кућу Петронија Милошевића, захтевајући да им открије људе који су из заседе пуцали на њега.

Описујући им овај свој доживљај, Богољуб је рекао да је иза ограде своје куће, одакле су на њега пуцали, препознао Јосифа Златковића и његовог брата од стрица Сибина Златковића. Читаво село било је изненађено када се чуло да је у припремању овог атентата учествовао и Милинко Максимовић, један од најистакнутијих сарадника НОП-а из Прекадина. Сва тројица су одмах ухваћени и спроведени у команду подручја, која се тада налазила у селу Вујанову у Јабланици. На саслушању се утврдило да су се Јосиф и Сибин Златковић одлучили да убију Богољуба Тасића зато што их је он ухватио да су му крали жито, па су страховали да их због те крађе не оптужи партизанима, као и да су њих двојица обманули Милинка Максимовића да су им, тобож, партизани наредили да убију Богољуба, па им је он, поверовавши им, дао своју пушку да изврше атентат на сеоског поткивача.

Због овог атентата Јосиф и Сибин Златковић су осуђени смртном казном. Међутим, стрељан је само Јосиф, а Сибин је успео да побегне. Побегавши са стрељања он је отишао у четнике, па је пред ослобођење земље заробљен од јединица НОВ негде у околини Шапца и пуштен кући, где су га органи безбедности ухватили и стрељали у Прокупљу.

Топови туку Гојиновац и Прекадин Догодило се то 16. маја 1944. године... Под топлим пролећним сунцем, по њивама и ливадама крај Топлице расуло се мноштво чобана и копача кукуруза. Њихови погледи свакога тренутка били су са неповерењем и страхом уперени ка цркви у недалеком селу Концељу, крај које је већ неколико дана логоровала нека немачка тенковска јединица, па се с времена на време отуда чула бука мотора, што је код сељака изазивало радосну наду и прижељкивање да ће се окупаторска војска подићи и наставити пут.

Тек што беше превалило подне, а у кућу Петронија Милошевића у Прекадину дотрчаше два младића из Гојиновца и јавише да се у Топлици, испод куће Вукоја Тодоровића, купају три немачка војника. Дошли су на мотоциклу — рекоше ови омладинци — и уперили пушкомитраљез ка обали.

У Петронијевој кући налазили су се у том тренутку теренски партиски радници Мика Биговић и Светислав Петровић-Пики. Тих дана у склоништу испод Петронијевог салаша била је смештена већа количина енглеских војнич-

ких униформи, цокула, машингевера и муниције, што је овде било дотерано са Радана, па се очекивала веза да овај ратни материјал буде пребачен на Јастребац.

На вест коју донесоше два гојиновачка омладинца, Мика Биговић и Светислав Петровић дохватише из скривнице по један машингевер са по једним резервним шаржером муниције и кроз врбаке и сеоске баште крај Топлице потрчаше да нападну ове немачке војнике. Међутим, док њих двојица стигоше Немци се већ спремаху да се врате у свој логор у Конџељу, па када се из густих врбака с друге стране реке на њих осуше као осице рески рафали из машингевера они брзо поседаше на мотоцикл и муњевито одјурише у свој логор.

Чувши пуцњаву крај реке, сељаци се узбунише. Навикли на овакве доживљаје и страхујући да ће се нешто велико зло десити, чобани потераше стоку са паше, а радници оставише пољске радове и све живо стаде газити Топлицу и бежати у шуме изнад Прекадина и Шишмановца. У селима остадоше само изнемогли старци и старице. Пре него што су отворили ватру на Немце, Мика Биговић и Светислав Петровић су саветовали сељацима да беже из села. Истовремено, по једном од сељака упутили су поруку свом другу Слободану Несторовићу, који је као рањеник лежао у кући Петронија Милошевића, да појаше коња и да се повуче у шуму изнад Горње Топонице, где су и њих двојица намеравали да одступе после напада. Међутим, док је Петронијев син отрчао у ливаде да доведе коња, људи из суседних кућа, бежећи из села, понесоше на рукама и рањеног партизана.

Светислав Петровић

Не потраје дуго, а отуда са конџељског брда, уз заглушујући фијук и тутњаву, у гојиновачке и прекадинске куће стадоше ударати топовска ђулад из немачких тенкова. После сваке гранате тупо је одјекивао тресак срушених сеоских кућа, над којима се високо извијао сури облак земљане прашине. Једна граната директним поготком удари у школску зграду у подножју брда испод цркве, из које, срећом, ђаци са учитељем већ беху избегли. С времена на време по која топовска граната прелетала је уз панични фијук изнад сеоских кућа и уз заглушујућу експлозију ударала високо у брда изнад села, где је народ избегао испред ове несреће.

Када се утиша топовска канонада, од моста на Топлици испод Гојиновца забрујаше тенкови. У опустела села наиђе немачка казнена експедиција. Пред сутон дана, попут боје залазећег сунца, над Гојиновцем се уздиже пламен запаљених кућа. У свом бесу немачки војници зађоше по селу и без милости стадоше убијати и бацати у ватру изнемогле старце и жене, који не беху способни да са својим млађим укућанима избегну из села.

Том приликом, као жртве фашистичког терора, убијени су у Гојиновцу од ове немачке казнене експедиције: Милован, Ружа и Зорка Комадина, Милан и Станка Коковић, Дончa Ђокић, Миле, Јана, Николета и Јелена Станковић.

Од топовских граната са конџељског брда у Гојиновцу су тада порушене или оштећене куће: Вукоја Тодоровића, Ристе Ђорђевића, Радована Нешовића, Маринка Коковића, Витка Станковића и Војислава Вранића, а у Прекадину су од топова оштећене куће Лазара Максимовића, опанчара Видосава Ђорђевића и обућара Тихомира Маринковића. Дошавши да казне село због напада на своја три војника, Немци су у Гојиновцу упалили кућу Петра Тодоровића, Милана Коковића, Милована Комадине, Светислава Комадине, Божидара Комадине, Милосава Коковића и Тадије Коковића.

Навикли на ратне патње и невоље, Гојиновчани и Прекадинчани нису много јадиковали над овим злочином окупатора. Гледајући одозго из шуме како им горе домови, они су храбро подносили и ову своју жртву, па, чак, и збијали шале над овом својом невољом, жалећи само што двојици партизана није пошло за руком да убију три окупаторска војника крај Топлице.

Дуго се касније надалеко причало о овом догађају, који је партизанским селима Гојиновцу и Прекадину нанео тешку жртву, али који им је донео још већи углед у читавој Топлици.

Масовни одлазак омладине у борбу Под утицајем партиских и скојевских руководилца на овом терену, као и под утицајем разних партизанских јединица које су долазиле у ова села, међу омладином Прекадина, Гојиновца и Шишмановца све више је расло одушевљење и спремност за учешће у оружаној борби против окупатора и домаћих издајника.

Док су 1941. године из ових села ступили у Топлички партизански одред само Љубинко Коковић и Јован Коковић из Гојиновца, из Шишмановца Радован Манић, Љубинко, Даринка и Слободан Несторовић, Мирослав Станковић, Драгиша Станковић, Ранко Трајковић и Добрица Стојиљковић, а из Прекадина само абаџиски радник Милан Поповић, у 1942. години из ових села придружили су се партизанима само Душан Илић и Милета Стаменковић, обојица из Прекадина. Током следеће, 1943. године, у партизанске јединице добровољно су ступили: Властимир Аранђеловић, Вукоје Стојановић, Зарије Игњатовић, Радован Максимовић, Војислав Илић, Милен Грујић из Прекадина, омладинка Стамена Стојиљковић и Лука Станковић из Шишмановца, а из Гојиновца Александар Јововић, Мирослав Тодоровић и Драган Нешовић.

Најмасовнији покрет међу омладином и старијим људима из ових села за одлазак у борбу био је у мају 1944. године, када је почетком месеца већи број омладинаца ступио у 17. бригаду 24. српске дивизије, на чијем су челу били ранији партиски радници на овом терену, Михаило Мушовић, као командант и Љубинко Несторовић, као политички комесар бригаде.

У то време, преко општинских и сеоских народноослободилачких одбора, спровођена је добровољна мобилизација бораца широм Топлице. Такав задатак био је постављен и Општинском одбору у Прекадину. Спроводећи ову директиву, Одбор је одржао састанак са свим сеоским одборницима у кући Љубисава Ђокића у Гојиновцу, на коме је одлучено да се за сва три села израде спискови свих војних обвезника и других способних омладинаца, као и да се по селима одрже конференције на којима ће се народу изложити војно-политичка ситуација и значај добровољне мобилизације бораца. Дан мобилизације био је одређен за 28. мај 1944. године, а зборно место свих војних обвезника било је одређено код водне пумпе у средишту Прекадина.

Тога дана, на позив Партије, добровољно се пријавило 32 борца из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, као и око

15 бораца из суседног села Доње Коњуше, која је тада била у саставу Прекадинског општинског народноослободилачког одбора. Сви пријављени борци распоређени су у 17. бригаду, 24. српске дивизије.

Том приликом у НОВ су ступили: Аранђеловић Борисав, Вуксановић Драгољуб, Милошевић Јордан, Милошевић Миодраг, Игњатовић Спасоје, Лазаревић Стојан, Стаменковић Бранислав, Капетановић Александар, Стојковић Хранислав, Јанковић Витомир, Маринковић Милан, Ранчић Вукашин, Киковић Стојан, Максимовић Вукомир, Игњатовић Александар, Јоцић Драга, Милошевић Драга, Ранчић Александар, Илић Крстомир, Златковић Бранислав и Китановић Вукоје — из Прекадина, Станковић Милош, Јанићијевић Радисав, Јанићијевић Милинко, Јанићијевић Крстивоје и Крстић Радосав — из Шишмановца и Тодоровић Драгољуб, Ђокић Милоје, Комадина Момир, Јововић Хранислав, Ђокић Боривоје и Ђокић Милутин — из Гојиновца.

Од старијих људи маја 1944. године ступио је у Народноослободилачку војску и Добросав Коковић из Гојиновца, коме је јединац син, Јован Коковић, погинуо 21. марта 1944. године, као политички комесар чете у Другој јужноморавској бригади, у борби ове бригаде са Кесеровићем четницима на Белом Камену.

По директиви Партије, почетком маја 1944. године повучен је са партиског рада на терену у реону Прекадина Светислав Петровић — Пики, као и Драгиша Станковић, члан Партије и један од најактивнијих позадинских радника из Шишмановца, који су постављени најпре за политичке комесаре чета, а убрзо за комесаре батаљона у 17. бригади.

У борбу против окупатора и домаћих издајника више се није ишло кришом, као у првим данима устанка. Сада су читава села, свечано и са песмом, испраћала здраве сеоске младиће у партизанске бригаде. Окупаторска команда у Прокупљу била је већ одавно начисто у непокорност ових села. Бугарски и недићевски стражари хапсили су на улазу у град свакога сељака из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца ко би се усудио да каквим послом сиђе у Прокупље.

Тако су једном недићевци ухапсили Милована Комадину из Гојиновца у тренутку када је дошао у прокупачку пошту да подигне новчану упутницу. Још горе је прошао Стојан Стојиљковић из Шишмановца, човек педесетих година, кога су недићевци ухапсили у Прокупљу када је јед-

нога дана дошао да преда своју бербу дувана откупној станици. Верујући да су ухватили партизанског активисту, недићевци су га предали Немцима, који су га отерали у Ниш, где су га држали у затвору више од три месеца и где су га гестаповци страховито мучили, тако да овај стари Шишмановчанин и данас носи телесне последице од овог мучења.

Непријатељ је у свакој прилици настојао да се освети људима из ових села. Једнога дана у јуну 1944. године у Гојиновац је упала једна већа група немачких војника, који су у селу ухватили Тадију Коковића и Драгољуба Нешовића и спровели их у Лесковац. Тадија је, срећом, успео да побегне, а Драгољуб Нешовић је више од пола године држан у затвору.

Злочин четничког војводе Калабића До последњих дана своје моћи непријатељ је злим очима гледао на партизанска села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац, упадао је у њих и злостављао свакога ко би му до руку допао. Ни дању ни ноћу народ није био спокојан и без страха да однекуд неће изненада налетети каква непријатељска војска и починити какво зло дело.

Ево још једног гнусног непријатељског злочина у овим селима.

Почетком августа 1944. године, за време Седме непријатељске офанзиве, у Гојиновац, Шишмановац и Прекадин наишао је једнога дана злогласни четнички војвода Калабић, са неколико хиљада четника из западне Србије. По свом обичају, четници су се грубо понашали, бесно су улазили, претресали и пљачкали сеоске куће, псовали и наређивали сеоским домаћицама да им кољу пилиће и месе пите и погаче за ручак, а сами су улазили у кућне подруме и точили вино и ракију.

Тих дана у Гојиновцу је била вршидба пшенице. Крај вршалице четници су изненада затекли већи број сељака, међу којима су ухватили Вукоја Тодоровића, чији је син Мирослав тада био у партизанима, и Бошка Каличанина из истога села. У Шишмановцу су Калабићеви четници ухватили сеоског одборника Милутина Станковића и омладинца Милића Вукића, а у Прекадину су пронашли и ухватили старог Лазара Максимовића, Душана Илића и Милана Ђокића — чувара поља, човека ситнога раста, црног циганског лица и без једне руке, који је у Прекадину најчешће стражарчио по сеоском путу и будио село када би наишла каква непријатељска војска и који је увек био на услузи партизанима и теренским радницима када би долазили у Прекадин.

Четници су дошли у ова села са намером да похватају и да се коначно обрачунају са свим партизанским сарадницима. Међутим, осим ове седморице нису никога више пронашли, јер су се остали сељаци вешто посакривали пред наилазак четника, или су утекли у сеоске шуме.

Један од ухваћених, Вукоје Тодоровић, прича о овом догађају:

— Четници су нас преко Блаца отерали у Брус и Александровац, а одатле у село Куклин, преко Западне Мораве. У том селу, повезане конопцима, затворили су нас у један свињац заједно са свињама и по селу су позивали народ „да види људождере из Топлице". Сељаци су нас сажаљевали, а окорели четнички симпатизери улазили су код нас у свињац, псовали нам „мајку комунистичку", пљували нас и тукли моткама.

Спроводећи их у правцу Равне Горе свом врховном вођи Дражи Михајловићу, четници су заробљенике из Гојиновца, Шишмановца и Прекадина дотерали у село Богдању код Трстеника и тамо их затворили у један мрачан и влажан подрум, позивајући опет народ да их гледа као какве ретке и опаке дивље звери. У том селу, 16. августа 1944. године, четници су стрељали старог Лазара Максимовића из Прекадина и омладинца Милића Вукића из Шишмановца, док су остале заробљенике и даље држали у ропству и у Трстенику их распоредили да служе по пекарницама, касапницама и кафанама које су пекле хлеб, клале стоку и спремале храну за четнике.

У то време дивизије Народноослободилачке војске, под командом Коче Поповића и Пека Дапчевића наступале су из Босне у Србију, па су петорица преживелих заробљеника из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца искористили расуло у четничким редовима и после месец дана проведених у ропству и лутању по непознатим крајевима побегли својим кућама, где су их укућани изненађено и радосно дочекали, верујући до тада да су их четници побили.

Последњи злочин обесних Бугара У тим данима, када су Калабићеви четници заробили и отерали седморицу сарадника НОП-а из Гојиновца, Прекадина и Шишмановца, и обесни Бугари су починили још један злочин из мржње према о-

вим напредним селима. Из своје карауле у Белољину они су једног дана испалили у правцу брда које дели Гојиновац од Шишмановца десетак граната из минобацача, од којих је једна пала и експлодирала у Гојиновцу, недалеко од места на коме се у том тренутку обављала вршидба пшенице. Од парчади експлодиране гранате рањена је у обе ноге Јулка Јововић, средовечна сељанка, која је због своје безграничне љубави према партизанима много пропатила од свих непријатељских војски. Поред жалости за погибијом своја два сина, ова старица и данас носи на свом телу тешке последице од рана задобивених од бугарског минобацача.

Коначно ослобођење од фашистичке окупације Бомбардовање Гојиновца бугарским минобацачима из Белољина био је последњи злочин окупаторске војске у овим селима. После скоро четири године, проведених у сарадњи са Народноослободилачким покретом и даноноћном страху од непријатеља, приближавао се дан жељно очекиване слободе. Из дана у дан са фронтова су стизале све радосније вести о победама савезника и Народноослободилачке војске Југославије над фашистичким силама. Под командом Коче Поповића и Пека Дапчевића, јединице Друге и Пете дивизије НОВЈ надирале су из Босне у Србију и преко Копаоника и Јастрепца продрле и у Топлицу, где су 28. августа 1944. године сломиле у Куршумлији отпор бугарског гарнизона, ослободиле град и незадрживо наставиле надирање долином Топлице ка Прокупљу и Нишу. Пред њиховим налетом бугарска окупаторска војска напуштала је своја утврђења дуж пруге Куршумлија — Прокупље и у паничном страху преко ноћи одступала у правцу Прокупља и Ниша. У четничким и другим квислиншким формацијама наступило је опште расуло и одступање са окупаторском војском, из страха од заслужене казне за четворогодишњу сарадњу са окупатором и безбројне злочине почињене над народом.

У таквој ситуацији села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац, заједно са околним селима у овом делу Топлице, почетком септембра 1944. године коначно су ослобођена од фашистичке окупације. Увиђајући свој потпуни слом, непријатељ је без већег отпора одступао из Топлице, тако да у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу тих дана није вођена борба за ослобођење ових села и није могуће одредити баш тачан датум њиховог ослобођења.

Становници Прекадина, Гојиновца и Шишмановца радосно су дочекали ослобођење. Људи су се грлили и љубили од радости, честитајући један другоме слободу. Када је 4. септембра 1944. године ослобођено Прокупље, скоро читаво становништво ових села сишло је у град на велики народни митинг који је приређен у част ослобођења Топлице.

Састанак представника НОВЈ и бугарске команде у Прекадину Из првих слободних дана значајно је забележити један догађај који се одиграо у Прекадину. Наиме, учествујући скоро до пред крај Другог светског рата на страни фашистичких сила, Бугарска је тек 9. септембра 1944. године објавила рат Немачкој и прешла на страну савезника. Под руководством бугарске Комунистичке партије и Отачественог фронта, бугарска војска је упућена да пружи помоћ Народноослободилачкој војсци Југославије у коначном протеривању немачких фашистичких трупа.

У својој офанзивној акцији ка Косову, где су после повлачења из Грчке биле сконцентрисане веће немачке снаге, бугарске трупе су пролазиле кроз Топлицу, али овога пута као пријатељска, савезничка војска. Мада су још била у свежем сећању безбројна недела која је починила бугарска окупаторска војска, народ Топлице је поздрављао бугарске војнике на њиховом пролазу друмом од Прокупља ка Куршумлији.

Тих дана, негде око 10. септембра 1944. године, у кући Михаила Игњатовића у Прекадину, одржан је једнодневни састанак групе виших официра Народноослободилачке војске Југославије, на челу са генералима Кочом Поповићем и Пеком Дапчевићем, са представницима неке више команде бугарске војске. Какав је то био састанак и о чему се на њему говорило — у селу се није знало, али се претпостављало да је на њему разрађиван тактички план заједничког дејства за уништење остатака немачких трупа на Косову.

Општа мобилизација војних обвезника Одмах после ослобођења Општински народноослободилачки одбор извршио је у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу општу мобилизацију свих преосталих војних обвезника, који до тада нису били добровољно ступили у оружану борбу. Још око стотину бораца из ових села било је тада мобилисано и упућено у разне оружане формације НОП-а.

Док је у то време Топлица била ослобођена, у многим другим крајевима земље још су вођене борбе за протеривање Немаца и уништење разних квислиншких формација. У тим завршним операцијама за ослобођење земље партизанска села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац дала су нове жртве. Са разних фронтова стизале су тужне вести о погибији бораца из ових села, Читава села оплакивала су њихову смрт, а њихови родитељи одлазили су на далека бојишта, проналазили њихова тела, доносили их и сахрањивали их у њихова родна села.

Обнављање Прекадинске општине Ослобођењем од фашистичке окупације, започет је у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу интензиван друштвено-политички живот, чији су носиоци били активисти НОП-а из времена рата. Већ у првим данима после ослобођења, под руководством Окружног и Среског одбора Народног фронта, обављени су у овим селима слободни избори месних одбора Народног фронта. У погледу учвршћења народне власти, новембра 1944. године села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац су поново обједињена у једно општинско подручје, које је носило званичан назив: Народноослободилачки одбор општине Прекадин. За првог председника изабран је Миодраг Коковић из Гојиновца, а убрзо после њега за председника је изабран стари одборник из времена рата, Светислав Аранђеловић из Прекадина.

Чланови првог Општинског народноослободилачког одбора били су: Богољуб Аранђеловић, Љубомир Ранчић, Милутин Стојановић, Сима Милошевић, Борисав Игњатовић, Стојан Ристић, Вучко Николић, Властимир Илић, Драга Јоцић и Душан Грујић — из Прекадина, Видосав Ђорђевић, Љубисав Ђокић, Божа Комадина, Миодраг Коковић, Тадија Коковић и Радован Нешовић — из Гојиновца и Милутин Станковић, Тихомир Вељковић, Сима Јаћимовић, Владимир Вељковић, Бранко Митровић и Васиљко Јовановић из Шишмановца.

Када су новембра 1944. године изабрани Срески и Окружни народноослободилачки одбори, за чланове Среског одбора из ових села изабрани су: Стојан Стојиљковић из Шишмановца, Вукашин Ранчић, Богољуб Аранђеловић и Душан Стојановић из Прекадина, а за чланове Окружног одбора изабран је инжењер Петар Павићевић из Гојиновца.

Живот се постепено нормализовао. Вредне и умешне руке сељака Прекадина, Гојиновца и Шишмановца прионуле су да обнове своја ратом опустошена села. Са плодних њива и ливада крај Топлице орила се слободна партизанска песма. Није више било страха да ће однекуд наићи и починити зло каква непријатељска војска. Од некадашњег страха и борбе против окупаторског терора остала је само прича, која ће вечно живети, прича о тешком али славном партизанском добу, у коме су топличка села Прекадин, Гојиновац и Шишмановац — према својим скромним снагама — часно испунила свој дуг отаџбини.

Нека и ова скромна књига послужи да се та дивна прича сачува од заборава!

III ДЕО

ПРИЛОЗИ УЗ ХРОНИКУ

ДОКУМЕНТА ИЗ ИСТОРИЈАТА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ПРЕКАДИНУ

БИОГРАФИЈЕ УЧИТЕЉА

КАЛИЧАНИН ПАВЛЕ

Рођен 28. јуна 1866. године у селу Штављу код Сјенице, од оца Петра, свештеника и мајке Милице. По завршетку учитељске школе и богословије у Београду службовао је као учитељ и свештеник у селу Крчимиру код Ниша, а затим у топличким селима Драгуши и Горњој Топоници. Када је 1909. године саграђена школа у Прекадину постављен је за првог учитеља у њој, а истовремено и за сеоског свештеника. На учитељској дужности био је до 1914. године, а после Првог светског рата био је више година свештеник у гојиновачкој цркви, обављајући истовремено свештеничку дужност и у концељској и крушевичкој парохији.

Као учитељ и свештеник Павле Каличанин је уживао добар углед и поштовање код народа. Умро је 1936. године и сахрањен на гојиновачком гробљу.

НЕСТОРОВИЋ ВАСИЛИЈЕ

Рођен 1888. године у Сремским Карловцима, од оца Тодора и мајке Катарине, земљорадника. Пред избијање Првог светског рата, априла 1914. године пребегао је из Аустроугарске у Србију, где је од Министарства просвете постављен маја исте године за учитеља у Прекадину. У Првом светском рату учествовао је као добровољац у српској војсци, а после повратка са Солунског фронта вратио се на учитељску дужност у Прекадин, где је остао до 14. марта 1923. године, када је премештен за учитеља у село Обровац у Војводини.

У годинама уочи Другог светског рата живео је као пензионер у Прокупљу, где је као сарадник НОП-а 1941. године изабран за члана првог Градског народноослободилачког одбора. Трећег марта 1942. године ухватили су га четници Косте Пећанца у Малој Плани и истога дана стрељали га у суседном селу Дреновцу. После погибије пренет је и сахрањен на гојиновачко-шишмановачком гробљу.

КОНСТАНТИНОВИЋ БРАНИСЛАВ

Рођен 18. априла 1900. године у Житном Потоку, од оца Зарија, свештеника и мајке Марије. Учитељску школу завршио је 1922. године у Суботици. Као учитељ био је на служби у Прекадину од 14. марта до 17. јула 1923. године, када је премештен у село Пуковац у Добричком срезу.

Данас живи у Нишкој Бањи као пензионер.

КОШУТИЋ ЉУБОМИР

Рођен 27. септембра 1901. године у Књажевцу, од оца Драгољуба, среског начелника и мајке Јелене. Учитељску школу завршио у Ужицу, 1921. године. На дужности учитеља у Прекадину провео је од 30. јуна 1923. до 30. октобра 1924. године, када је његова жена Лепосава премештена из Белољина за учитељицу у Прекадину, а он за учитеља у Концељу, где и данас живи као пензионер.

КОШУТИЋ ЛЕПОСАВА

Рођена 18. јануара 1902. године у Зајечару, од оца Душана, зидарског радника и мајке Косаре. Учитељску школу завршила 1922. године у Неготину. Као учитељица била је на служби у Прекадину од 30. октобра 1924. до 31. августа 1925. године.

Умрла 1945. године.

ПАВЛОВИЋ МИХАИЛО

Рођен 1. априла 1904. године, од оца Илије и мајке Насте, земљорадника. Учитељску школу завршио 1925. године у Алексинцу. За учитеља у Прекадину постављен 1. јула 1926. и на тој дужности провео до 10. новембра 1929. године.

После пензионисања живи у Београду.

ИЛИЋ РОКСАНДА

Рођена 1905. године у Трстенику. Учитељску школу завршила 1926. године у Београду. У Прекадинској школи била на служби у школској 1928/29. години.

Умрла 1943. године.

СТАНКОВИЋ ДРАГУТИН

Рођен 28. децембра 1907. године у Шишмановцу, од оца Благоја и мајке Стојке, земљорадника. Основну школу завршио у Прекадину, а учитељску школу 1929. године у Прилепу. У Прекадину био на служби као учитељ од 4. фебруара 1931. до 2. маја 1935. године.

Умро 25. децембра 1939. године и сахрањен у шишмановачко-гојиновачком гробљу.

СТАНКОВИЋ МИЛЕВА

Рођена 20. септембра 1908. године у топличком селу Бресничићу, од оца Милоша Ракића и мајке Марије, земљорадника. Учитељску школу завршила у Прилепу, 1929. године.

Као учитељица два пута је била на служби у Прекадинској школи, најпре од 22. децембра 1931. до 1. септембра 1935. године, а касније од 28. октобра 1944. до 12. марта 1948. године.

Данас је на учитељској служби у селу Доњој Коњуши.

ДОМАНОВИЋ ДРАГОМИР

Рођен 20. јануара 1895. године у Горњим Јаружицама, Среза крагујевачког, од оца Илије и мајке Јане, земљорадника. Три разреда учитељске школе завршио у Неготину, а учитељски испит положио у Волосу у Грчкој. Као учитељ био је на служби у Прекадину од маја до септембра 1935. године.

Данас као пензионер живи у Лапову.

БОЈОВИЋ МИЛАН

Рођен 1. јануара 1907. године у Горњој Коњуши, од оца Николе и мајке Грозде, земљорадника. Основну школу учио у Прекадину, четири разреда гимназије у Чачку, а 1927. године завршио је учитељску школу у Алексинцу. Прво учитељско место било му је у Пласници у Пореч-

ком срезу, а касније је више година био учитељ у топличком селу Сварчи. На учитељској служби у Прекадинској школи био је од септембра 1935. до 1941. године. Као поручник бивше југословенске војске заробљен је априла 1941. године код Куманова и интерниран у Немачку.

После ослобођења земље није се вратио из заробљеништва, већ се иселио у Канаду, где и данас живи.

МИЛИЋ ПРОКА

Рођен 4. јула 1904. године у Прокупљу. Отац му је по занимању био ужар. Учитељску школу завршио је у Алексинцу 1926. године. За учитеља у Прекадину постављен је августа 1935. године и на тој дужности остао је до априла 1937. године, када је премештен у Куршумлијску Бању.

Данас живи у Прокупљу, као наставник певања у основној школи „Ратко Павловић-Ћићко".

ВУЧКОВИЋ СТЕВАН

Рођен 1902. године у Прокупљу, од оца Милоја и мајке Дане. Основну школу и четири разреда гимназије завршио је у Прокупљу, а 1922. године завршио је учитељску школу у Вршцу. Као учитељ на служби у Прекадину био је од маја 1937. до новембра 1942. године.

Данас је учитељ у Панчевачком риту код Београда.

КЉАЈИЋ ЂЕКА

Рођен 12. јуна 1909. године у Иванграду у Црној Гори, од оца Радомира и мајке Станке, земљорадника. Учитељску школу завршио у Иванграду, 1929. године. После капитулације земље, априла 1941. године, прешао је из Београда у Прокупље, а 1942. године постављен је за учитеља у Прекадину, где је остао до 1945. године, када је премештен у Белољин.

Од 1951. године је са службом као учитељ основне школе у Куршумлији.

ВУКСАНОВИЋ БРАНИСЛАВ

Рођен 15. септембра 1919. године у Прекадину, од оца Огњана и мајке Стане. После основне школе завршио је

пет разреда гимназије у Београду, где је завршио и учитељску школу, 1942. године.

За учитеља Основне школе у Прекадину постављен је 1. октобра 1942. године и на служби у овој школи био је само годину дана, а затим је премештен у Прокупље. Од 1944. до 1947. године био је учитељ у селу Растовници, а од тада па до 1961. године био је на дужности управника дечјег дома, повереника за просвету НО Јастребачког среза и управитеља Основне школе у Блацу.

Данас је учитељ Основне школе „Вожд Карађорђе" у Нишу.

ОБРАДОВИЋ ЈОКСИМ

Рођен 12. августа 1905. године у селу Бастаху, код Иванграда у Црној Гори, од оца Милоша и мајке Маре, земљорадника. После завршетка четири разреда гимназије у Иванграду, у истом месту учио је учитељску школу, коју је завршио у Алексинцу, 1927. године. За учитеља основне школе у Прекадину постављен је 1. септембра 1941. године, а децембра исте године премештен је за учитеља основне школе у Концељу.

Од 1956. године живи као учитељ основне школе у селу Тулару.

СТОЈИЉКОВИЋ ВИДОСАВ

Рођен 13. јануара 1926. године у Шишмановцу, од оца Николе и мајке Цвете, земљорадника. Учитељску школу завршио је 1947. године у Београду. У Прекадинској основној школи био је учитељ само у школској 1950/51. години.

Од 1951. године налази се на служби учитеља основне школе у Белољину.

СТОЈИЉКОВИЋ ЈЕЛИЦА

Рођена 4. марта 1927. године у Старој Пазови од оца Петра и мајке Анке. Учитељску школу завршила је 1948. године у Београду. У Прекадину је била учитељица школске 1950/51. године.

Од 1951. године је учитељица основне школе у Белољину.

ПОПОВИЋ ДРАГОСЛАВ

Рођен 3. септембра 1925. године у Алексинцу, од оца Станимира и мајке Анке. Учитељску школу завршио 1946. године у Алексинцу.

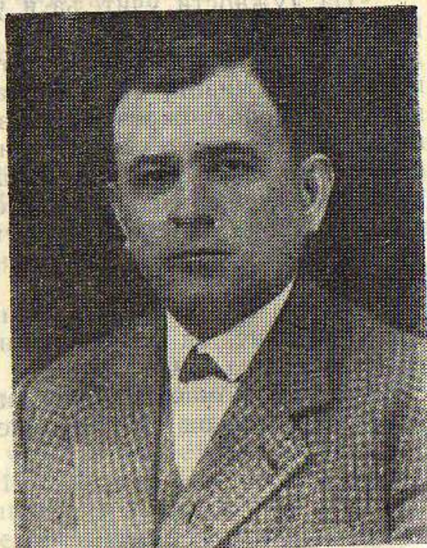
На дужности учитеља и управитеља основне школе у Прекадину налази се од 1951. године. Својим савесним радом на службеној дужности, активним учешћем у друштвено-политичком животу села Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, а посебно пожртвованим залагањем за изградњу нове школске зграде, стекао је велики углед и поштовање код становника ових села. Као такав, на општинским изборима 1959. године изабран је за одборника Општинског већа Народног одбора општине Прокупље.

ПОПОВИЋ НАТАЛИЈА

Рођена 23. јуна 1928. године у селу Доњој Дубници код Приштине, од оца Марка и мајке Кате. Учитељску школу је завршила 1947. године у Крагујевцу.

Са службом као учитељица основне школе у Прекадину налази се од 1951. године.

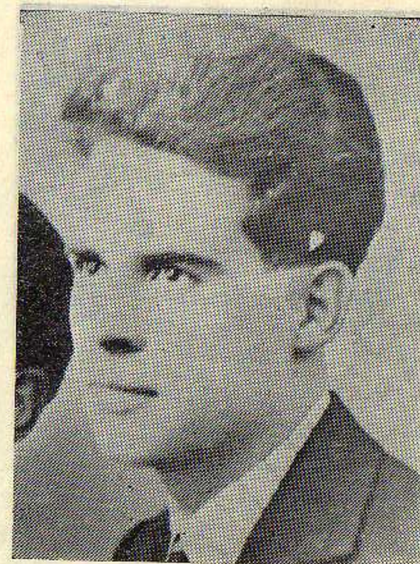

Каличанин Павле

Несторовић Василије

Константиновић Бранислав

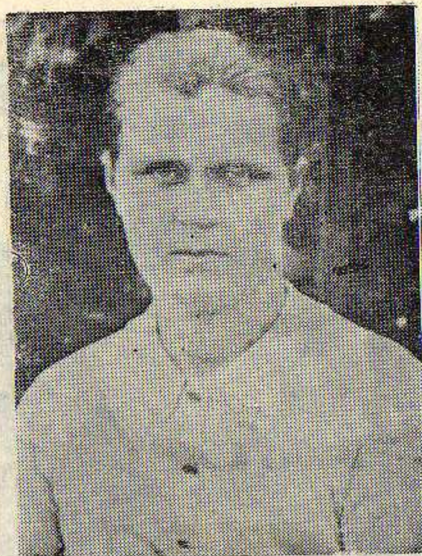

Кошутић Љубомир

Кошутић Лепосава

Павловић Михаило

Илић Роксанда

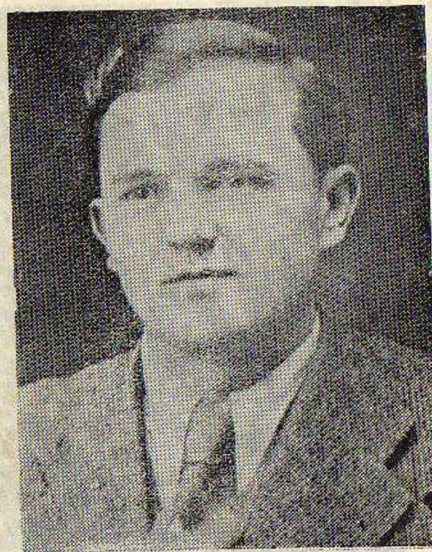

Станковић Драгутин

Станковић Милева

Домановић Драгомир

Бојовић Милан

Милић Прока

Вучковић Стеван

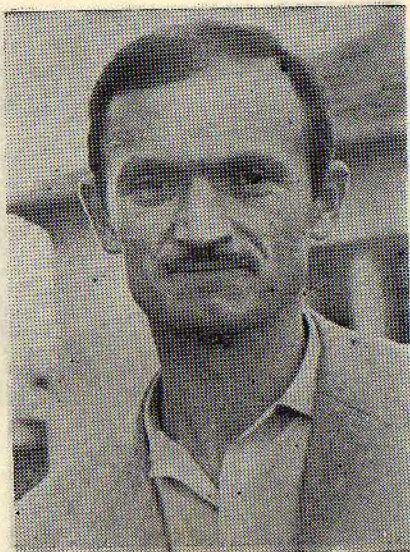
Кљајић Ђека

Вуксановић Бранислав

Обрадовић Јоксим

Стојиљковић Видосав

Стојиљковић Јелица

Поповић Драгослав

Поповић Наталија

Група учитеља Прекадинске основне школе на прослави 50-годишњице школе, 29. новембра 1959. године

С лева на десно: Видосав Стојиљковић, Бранислав Вуксановић, Љубомир Кошутић, Драгослав Поповић, Прока Милић, Наталија Поповић, Милева Станковић и Стеван Вучковић.*

* Међу биографијама и фотографијама учитеља Основне школе у Прекадини, од 1909. до 1961. године, недостају биографије и фотографије учитеља: Стојана Живковића, Живојина Михајловића, Бранка Павловића и Радојке Павловић. Аутор није успео да прибави биографске податке и фотографије ових учитеља.

Изводи из записника са седница школског одбора Прекадинске школе

Од оснивања основне школе у Прекадину до данас сачувано је врло мало значајнијих докумената. Најстарија школска архива вероватно да је уништена за време Првог светског рата, а скоро једини и најзначајнији документ из година између првог и другог светског рата претставља књига записника са седница школског одбора, вођена од прве седнице, одржане 31. јануара 1919. до седнице школског одбора одржане 2. септембра 1928. године. Да ли су овакве књиге вођене и касније и зашто нису сачуване — није могло бити утврђено, као што се није могло утврдити ни где је нестала остала школска архива, које је, свакако, било. Једино се може претпостављати да су важнији документи из историјата школе чувани у архиви прекадинске општине и да су уништени 1941. године, када су припадници месних десетина Прекадина, Гојиновца и Шишмановца, а касније и партизани спалили целокупну општинску архиву.

Користећи се овим скоро јединим сачуваним документом, на следећим страницама цитираћемо дословно или поједине значајније детаље из књиге записника са седница школског одбора, одржаних у означеном међувремену.

Записник

са I седнице Школског одбора школе Прекадинске, одржане 31. јануара 1919. године у Прекадину.

Присутни:

Председник школског одбора: Ђорђе Станковић,
Одборници школског одбора: Данило Стевић, Тодор Златковић и Сава Коматина.

Пословођа: Василије Несторовић, учитељ (управитељ школе)

I

Управитељ школе, пословођа школ. одбора, Василије Несторовић, поздравља чланове одбора, изражавајући велику радост, што је и ова српска школа поново процветала и што ће после трогодишњег робовања да се поново чује слободна српска реч и српска песма, која се победнички ори широм целог српства, још и више: кроз целу Југославију, нашу нову домовину, односно стару, али обновљену и увеличану.

Али, да би се ова српска реч и српска песма чула и код наше омладине - наше деце, потребно је да се ова школа — коју је непријатељ за време окупације тако варварски упропастио — што пре поправи, тако да се ни трага не остави непријатељског рушења, те да рад у школи што пре отпочне.

„Надам се да ће одбор и хтети и умети да се одазове своме позиву, те ће испунити оно што му родољубље и српски понос налажу, а то је да ће у што краћем року поправити школску зграду, набавити учила и остало што је школи потребно, као и то да ће овдашњег учитеља у свему усрдно помоћи, јер — деца Ваша у Вас су упрла своје очи".

Одазивајући се овоме, школски одбор решава: да се у име поправке школске зграде и то у прво време само оправке учионице и канцеларије, почне прикупљати добровољни прилог од овдашњих грађана, апелујући на грађанску и човечанску дужност — с тим, да прикупљање отпочне 3. фебруара т. г. и исто да врше овдашњи учитељ, школски благајник и по један одборник.

Ови добровољни прилози уводиће се у оверен списак, за који ће бити на првом месту одговорни скупљачи, затим и цео школски одбор.

Када се види исход прилога, школски одбор предузеће одмах оправку зграде.

II

Према наређењу среске власти среза Прокупачког, управитељ школе предлаже да се поднесе процена штете, коју је непријатељ нанео овој школи.

Према овоме, одбор процењује и то:

1. Сама школска зграда оштећена је према садашњој вредности у материјалу са . . . . 5.000 дин.
2. Школска ограда 2.500 „
3. 14 великих скамлија · · · . . . . 2.800 „
4. 4 столице · · · 100 „
5. 1 школ. табла · 200 „
6. 2 фуруне са чунцима · · · . . . . 400 „
7. Школски штембиљ са прибором · · · · · · 50 „
8. школски прозивник и друго . . . . 500 „

Свега 11.550 дин.

Ова процена је према садашњој вредности.

III

Упис деце у школу.

Да се изврши 5. и 6. фебруара т. г.

31. јануара 1919. године

Прекадин

Пословођа школ. одбора
Василије Несторовић, уч. с.р.

Председник школског одбора:
Ђ. Станковић, с. р.

Чланови школског одбора:
Тодор Златковић с. р.
Данило Стевић с р.
Сава Коматина, с. р.

Записник

пете редовне седнице месног одбора школе Прекадинске, одржане 3. априла 1923. године у канцеларији школе

Присутни: председник школ. одбора: Јосиф Стаменковић
чланови: Сава Коматина, благајник
Таса Тасић
Лазар Мирковић

Пословођа-учитељ, Бранислав З. Константиновић

I

Председник школ. одбора извештава одбор да је досадашњи учитељ ове школе г. Василије Несторовић, одлуком Мин. просвете премештен одавде, а на његово место постављен г. Бранислав З. Константиновић, учитељ из Доброг Дола, ср. косаничког и истовремено тражи од одбора да се инвентар школе прегледа и по њему предаду све ствари новопостављеном управитељу ове школе на чување.

Саслушавши горње . . .

Одбор тражи од председника школ. одбора да се но-

вопостављени г. Константиновић одмах уведе у дужност и о томе известити надзорника косаничког.

Одбор са новопостављеним управитељем одмах приступи прегледу инвентара и пописивању нађених ствари по инвентару у школској згради.

II

Управитељ предлаже одбору да се на сваки начин гледа да се што пре подигне једна зграда са два одељења, као и један кочак и кокошарник. Истовремено предлаже да се покуша код народа са добровољним прилогом, да се покупи новац за ту зграду.

Одбор по овоме решава ...

Да се упита Спасоје Миљковић да ли хоће да прода његову зграду и ако хоће да се погоди та зграда и узме, као и да се премести и намести у школској авлији.

III

Управитељ тражи од одбора да се купи гас и једна лампа за учитељев стан.

Одбор прима к знању и ...

Решава да се узме једна канта гаса код овд. бакалина и купи једна лампа.

Са овим је завршен рад одбора.

Пословођа-управитељ,
Бранислав Константиновић, с.р.

Председник школ. одбора,
Јосиф Стаменковић, с.р.
Чланови:
Сава Коматина, благајник, с.р.
Таса Тасић, с.р.
Лазар Мирковић, с.р.

Записник

X састанак редовне седнице месног школског одбора школе Прекадинске, одржане на дан 24|VI 1923 год.

На седници су били присутни ови чланови школског одбора:

Председник школског одбора Мијаило Стаменковић, чланови: Таса Тасић, Милутин Нешовић, благајник школског одбора, Сава Комадина отсутан је ради својих приватних послова.

I

Председник школског одбора узима први реч и изјављује: да је новопостављени наставник г. Љубомир Кошутић дошао из војске и јавио се на дужност 19. ов. м. Председник саопштава члановима школског одбора да предају дотичном наставнику ствари школске по инвентару од бр. 1 до бр. 39.

Одбор одлучи:

Да школски благајник преда поменуте ствари по инвентару од бр. 1 до бр. 39.

Решено је да се фуруна, по инвентару бр. 6, која се налази код Лазара Денића, бив. служитеља из Шишмановца, као ислужена расходује, а да се место ове набаве још две фуруне са потребним чунковима за канцеларију и стан учитеља, да се купи 20 табака деловодног протокола, 1 и по рис писаће боље хартије, 100 комада званичних коверата, 20 табака за школски дневник, 50 табака упијаће боље хартије.

II

Председник школског одбора изјављује члановима школског одбора да за сада нема ништа да се решава, позива новопостављеног наставника да прими школске ствари по инвентару од бр. 1 до бр. 39.

Према горњем примио сам исправне школске ствари по инвентару од бр. 1 — 39, као и целу школску архиву.

Пословођа-учитељ
Љуб. Д. Кошутић, с.р.

Председник школ. одбора,
М. Стаменковић, с. р.

Чланови:
Таса Тасић, с. р.
Милутин Нешовић

Записник

II редовне седнице месног одбора школе Прекадинске, одржане 20. октобра 1924. год. у канцеларији Прекадинске основне школе.

На седници су били присутни сви чланови школског одбора: Мијаило Стаменковић, председник школског одбора, и чланови: Сава Коматина, Љубисав Ђорђевић, Таса Тасић и Милутин Нешовић.

I

Председник школског одбора извештава одбор да је до садањи учитељ ове школе, г. Љубомир Кошутић, одлуком г. Мин. просвете, О. Н. број 51.726. премештен одавде, а на његово место постављена је госпођа Лепосава Кошутићка, учитељица из Белољина, ср. косаничког и истовремено тражи од одбора да се инвентар школе прегледа и по њему предаду све ствари новопостављеној учитељици ове школе на чување.

По овоме одбор решава. . .

Да се новопостављена наставница г-ђа Кошутићка одмах уведе у дужност и о томе известити надзорника среза косаничког.

II

Управитељ тражи од одбора да се купи једна канта гаса и једна већа лампа за учитељев стан.

Одбор по овоме решава. . .

Да се овде узме једна канта гаса, а у Прокупљу купити једну већу лампу.

III

Председник школског одбора изјављује члановима школског одбора да за сада нема ништа важно да се решава, позива новопостављеног наставника да прими школске ствари по инвентару од броја 1 до 39.

Према горњем примила сам све ствари по инвентару у исправном стању, заједно са целом архивом школском.

Пословођа - учитељица,
Лепосава Кошутић

Председник школ. одбора,
М. Стаменковић

Чланови:
Таса Тасић
Љубисав Ђорђевић
Милутин Нешовић

Записник

IV редовне седнице месног одбора школе Прекадинске, одржане 28. августа 1925. год. у школској згради

Присутни: Председник школ. одбора Мијаило Стаменковић

Чланови: Таса Тасић
Љубисав Ђорђевић
Милутин Нешовић.
Пословођа: Стојан Живковић

I

Председник школ. одбора извештава да је за новог учитеља Прекадинске школе постављен Стојан Живковић, О. Н. бр. 45512 од 11. ов. м.

Према томе да прими још данас дужност.

Данас 28. августа 1925. год. примио сам дужност од месног одбора школе Прекадинске и све ствари по инвентару од бр. 2 до 39, изузев бр. 24 и 27.

По инвентару нема у згради: 1 астал црвени, ђубровник и отирач за ноге.

Затим је примљено и 8 кгр. гаса.

Према горњем примио сам ствари по инвентару у исправном стању заједно са целом архивом школском.

Пословођа,
Стојан Живковић

Председник шк. одбора
М. Стаменковић

Чланови:
Таса Тасић
Љубисав Ђорђевић
Милутин Нешовић

Записник

Петог редовног састанка месног школског одбора Прекадинске школе, одржаног 29. августа 1926. године.

Присутни: Милутин Нешовић
Тодор Златковић
Алекса Стојановић
Лазар Денић

I

Подпредседник школског одбора, г. Милутин Нешовић, отвара седницу и саопштава да је за учитеља у школи Прекадинској постављен г. Михаило И. Павловић.

Пошто је упознат са овим постављењем, одбор је предао дужност г. Михаилу Павловићу.

Пословођа,
Мих. Павловић

За председника, члан
Милутин Нешовић

Чланови:
Алекса Стојановић
Тодор Златковић
Лазар Денић

Записник

Једанаестог редовног састанка месног школског одбора у Прекадину, одржаног 10. марта 1927. године.

Присутни: Јосиф Аранђеловић, председник, чланови: Таса Младеновић, Сава Коковић, Таса Тасић.

Управитељ школе објаснио је члановима одбора зашто је сазвата седница. Сазвата је због тога да се на њој реши питање прављења стана за учитеља, према буџету који је донесен на прошлој седници. Управитељ је потсетио чланове на дато обећање на седници од 5. септембра 1926. године. На тој седници чланови су заједно са председником обећали да ће подићи стан и тако створити могућност да се отвори друго одељење. Зато сада тражи од одбора да испуни обећање. Јер, да није било тог обећања управитељ не би извршио упис ђака у I разред, јер је имао довољан број деце по Закону о народним школама. Зато је предложио да се почне рад око прављења стана.

Чланови школског одбора једногласно примају предлог. Но, овоме предлогу успротивио се је председник школског одбора. Он је изјавио пред одбором да неће помагати шко-

лу док у њој ради г. Михаило Павловић. Разлог за ово навео је како је рад ван школе г. Павловића штетан по интересе ове околине. Шта више навео је да је г. Павловић крив због појединих случајева што се туку грађани међусобно. „Због овога сам г. Павловића и оптужио г. Надзорнику и г. Министру“, казао је председник. „Ми смо многе отерали, па ћемо и вас“, казао је он. На крају захтевао је да стан подижу г. Спасоје Миљковић и управитељ.

После овога узео је реч г. Павловић и затражио је који конкретан пример на коме би се могло доказати да је његов рад ван школе штетан. Председник на ово није могао да да никакав одговор. Тиме што председник није могао да ни један свој навод потврди доказима, била је дата довољна сатисфакција г. Павловићу пред одбором.

Када је г. Павловић запитао председника како је могуће да буде премештен кад нема никаквих кривица а уз то је и по чл. 35. Закона о народним школама добио место, добио је одговор да може по оној народној: „Двојица без душе, трећи без главе“. На ово је г. Павловић нарочито истакао да председник докаже своје наводе, па и са заклетвом, али да то буду људи од карактера.

Пошто председник није могао ништа да докаже, напустио је седницу, а одмах за њим разишли су се и чланови.

У току говора г. Таса Младеновић предложио је да се за школу ради без обзира на личности. Сава Коковић је предложио да ако председник не хтедне да ради за школу да сви чланови поднесу оставке да не би одговарали пред народом.

Приликом свих предлога и питања председник је остао упоран, мада за то није имао разлога да стан треба да подигну г. Спасоје Миљковић и г. Павловић. Откуда то да приватна лица дижу школске зграде, председник није објаснио.

На овај начин седница је закључена без икаквог решења, јер председник није хтео да донесе никакво решење.

Пословођа-управитељ Председник шк. одбора
Михајло Павловић, с. р.

Чланови:

Записник

са XIV седнице месног школског одбора у Прекадину, одржане 4 децембра 1927. године у згради основне школе у Прекадину.

Били су присутни:
Председник, Јосиф Аранђеловић
Пословођа, Живојин Михајловић, учитељ

Чланови: Сава Коковић,
Таса Тасић
Таса Младеновић

I

Пословођа саопштава одбору да овај одбор није изабран према уредби г. Министра Просвете, О.Н. Бр. 28038 од 2. V 1927. године, те према томе мора се изабрати нов одбор и конституисати се према поменутој уредби.

Одбор одлучује . . .

Док се не буде изабрао нов одбор према поменутој уредби, садањи одбор има право доносити одлуке које ће бити пуноважне до конституисања новог одбора.

II

Пословођа чита акт школског надзорника, којим се препоручује да одбор пошаље предрачун за 1928. год. најкасније до краја новембра ове год.

Одбор одлучује . . .

Да се састави предрачун за рачунску 1928. год.

III

Пословођа износи одбору предрачун ове школе за 1928. год.

Одбор одлучује . . .

Позиција бр. 1 одобрава се у дин. 5.000, поз. бр. 2 одобрава се у дин. 4.000, поз. бр. 3 — 1.200 дин., поз. бр. 4 — 800 дин., поз. бр. 5 — 10.000 дин., поз. бр. 6 — 350 дин., поз. бр. 7 — 600 дин., поз. бр. 8 — 500 дин., поз. бр. 9 — 500 дин., поз. бр. 10 — 150 дин., поз. бр. 11 — 1.500 дин., поз. бр. 12 — 863 дин., поз. бр. 13 — 300 дин., поз. бр. 14 — 480 дин., поз. бр. 15 — 200 дин., поз. бр. 16 — 840 дин., поз бр. 17 — 600 дин. Свега 27.683 динара.

За овим је седница закључена.

Пословођа, Живојин Михајловић	Председник шк. одбора Јосиф Аранђеловић Чланови: Таса Тасић Сава Коковић Таса Младеновић

Изводи значајнијих детаља са осталих седница школског одбора:

После прве седнице школског одбора, одржане 31. I 1919. године, из записника са једне од следећих седница види се да је међу становницима Прекадина, Гојиновца и Шишмановца сакупљено на име добровољних прилога за оправку школске зграде 2.643 динара.

* *
*

На седници школског одбора од 30. I 1927. године одлучено је да се крај школске зграде изгради стан за учитеља. Предвиђена је сума од 40.000 динара. Међутим, на следећој седници, одржаној 1. II 1927. ова сума је смањена на свега 15.000 динара. Ово смањење предложио је председник школског одбора Јосиф Аранђеловић, „јер је народ сиромашан“. Одбор се сагласио са овим смањењем, осим учитеља Михаила Павловића.

Записник
I. седнице школ. одбора школе Прекадинске, одржане 31. јануара 1919 год. у Прекадину.

Присутни:
председник шк. одбора Ђорђе Станковић,
одборници " " Данило Стевић, Тодор Златковић, и Сава Коматина,
пословођа, Василије Несторовић учитељ (управитељ школе)

I

Управитељ школе, пословођа школ. одбора, Василије Несторовић, извештава чланове одбора, [illegible]

Факсимил записника са седнице школског одбора Основне школе у Прекадину, одржане 31. јануара 1919. године

На седници школског одбора од 17. априла 1927. године донета је одлука да се упути молба Обласној скупштини Косовске области за помоћ од 50.000 динара за изградњу учитељског стана. Не постоји документ из кога би се могло утврдити да ли је ова молба била усвојена.

* *
*

Седница школског одбора заказана за 10. март 1928. годчне није одржана зато што није дошла већина чланова. Из истог разлога није одржана ни седница сазвана за 22. април исте године. Ни на једну од ових седница нису дошли благајници школског одбора Таса Младеновић из Шишмановца и Сава Коматина из Гојиновца, „избегавајући да поднесу рачуне“.

* *
*

На седницу заказану за 1. јун 1928. године дошао је и школски надзорник из Прокупља, Тихомир Ивљанин, али ни тада седница није одржана, због одсуства благајника. Одлучено је да се благајници „саслушају и казне“.

* *
*

На седници од 2. септембра 1928. године предложено је да се мајсторима изда израда стана за учитеља. Изабран је режиски одбор за изградњу, у који су ушли: Драга Станковић из Гојиновца, Вукосав Петровић из Шишмановца и Коста Киковић из Прекадина. За изградњу учитељског стана издато је и решење општине Прекадинске, бр. 1.342 од 15. VII 1928., које је одобрио поглавар Среза прокупачког, под р. бр. 18.247 од 18. VII 1928. године.

Ученици Прекадинске основне школе са учитељем Василијем Несторовићем, школске 1921. године

Снимак из 1923. године — Учитељ Бранислав Константиновић

Списак војних обвезника мобилисаних 1941. године

На дан напада фашистичке Немачке на Југославију, 6. априла 1941. године, у разним јединицама бивше југословенске војске затекли су се мобилисани следећи војни обвезници из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца:

ИЗ ПРЕКАДИНА:

1. Анђелковић Чедомир
2. Аранђеловић Богољуб
3. Аранђеловић Светислав
4. Аранђеловић Драгутин
5. Бојовић Милан, учитељ
6. Вуксановић Комњен
7. Грујић Влајко
8. Златковић Методије
9. Игњатовић Михаило
10. Игњатовић Милан
11. Јаћимовић Новица
12. Јоцић Драга
13. Каличанин Добросав
14. Лазаревић Михаило
15. Милошевић Владимир
16. Милошевић Петроније
17. Ристић Стаменко
18. Стаменковић Драгољуб
19. Стаменковић Богосав
20. Стаменковић Сибин
21. Стаменковић Влајко
22. Стаменковић Јанићије
23. Стојановић Владимир
24. Стојчић Љубисав
25. Тасић Богољуб
26. Филиповић Душан
27. Филиповић Љубомир
28. Филиповић Милан
29. Цветковић Цветко

ИЗ ГОЈИНОВЦА:

1. Ђорђевић Петар
2. Коковић Миодраг
3. Коковић Драгољуб

4. Коковић Милоје
5. Коковић Милосав
6. Комадина Вујадин
7. Нешовић Миодраг

ИЗ ШИШМАНОВЦА:

1. Бојовић Милинко
2. Вељковић Владимир
3. Вељковић Тихомир
4. Ђорђевић Радован
5. Јаћимовић Сибин
6. Каличанин Ратко
7. Младеновић Јордан
8. Саковић Влајко
9. Саковић Милоје
10. Саковић Светислав
11. Станковић Мирослав
12. Станковић Ратомир
13. Станковић Миодраг
14. Стојиљковић Живојин

Ратни војни заробљеници

У краткотрајном отпору бивше југословенске војске против напада Немачке на Југославију заробљени су и интернирани у заробљеничке логоре:

Анђелковић Чедомир, Бојовић Милан, Бојовић Милинко, Грујић Влајко, Ђорђевић Петар, Златковић Методије, Игњатовић Милан, Јаћимовић Новица, Комадина Драган, питомац Војне академије из Гојиновца, Коковић Милосав, Ристић Стаменко, Саковић Милоје, Саковић Светислав, Стаменковић Јанићије, Стаменковић Тихомир, Стојиљковић Живојин, Филиповић Душан, Филиповић Љубомир и Филиповић Милан.

Умрли у заробљеништву

Игњатовић Милан и Филиповић Милан.

Остали у иностранству

Бојовић Милан, Бојовић Милинко, Ђорђевић Петар, Саковић Милоје и Саковић Светислав.

Пребегли из земље

Као сарадници окупатора пребегли су пред ослобођење Југославије у друге земље:

Станковић Страшимир из Шишмановца, припадник недићевске пољске страже, пребегао у Аустралију, где је касније погинуо у саобраћајној несрећи.

Мирковић Војислав из Шишмановца, полицијски писар и срески начелник за време окупације у Књажевцу, пребегао у Грчку а касније у Аустралију.

Учесници у оружаним формацијама Народноослободилачког покрета

У разним оружаним формацијама Народноослободилачког покрета од 1941. до 1945. године, не рачунајући учешће у илегалним месним десетинама од новембра 1941. до марта 1942. године, учествовало је укупно 136 бораца из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца.

Сви учесници од 1941., 1942. и већим делом од 1943. године били су борци Топличког народноослободилачког партизанског одреда, док су учесници од 1944. године у већини били борци 17. бригаде 24. српске дивизије, Четврте црногорске пролетерске бригаде и позадинских партизанских команди места у Топлици.

По годинама ступања у оружану борбу од 1941. до 1945. године у оружаним формацијама Народноослободилачког покрета учествовали су:

1941.

1. Коковић Драгољуба Љубинко
2. Коковић Добросава Јован
3. Манић Благоја Радован
4. Несторовић Василија Љубинко
5. Несторовић Василија Даринка
6. Несторовић Василија Слободан
7. Станковић Алексе Драгиша
8. Стојиљковић Николе Добрица
9. Трајковић Љубомира Ранко
10. Поповић Радована Милан

1942.

1. Илић Станка Душан
2. Стаменковић Стаменка Милета

1943.

1. Аранђеловић Милана Властимир
2. Грујић Ћире Милен

3. Ђорђевић Живана Василије
4. Игњатовић Михаила Зарије
5. Илић Станка Војислав
6. Јововић Влајка Александар
7. Максимовић Лазара Радован
8. Милић Вукић
9. Нешовић Радована Драган
10. Станковић Ристе Лука
11. Стојиљковић Николе Стојан
12. Стојиљковић Николе Стамена
13. Стојановић Милутина Вукоје
14. Тодоровић Вукоја Мирослав

1944.

1. Алексић Живка Бранислав
2. Аранђеловић Светислава Борислав
3. Аранђеловић Светислава Александар
4. Аранђеловић Милтена Тихомир
5. Бојовић М. Милан
6. Вељковић Михаила Добрица
7. Вељковић Јанка Стојан
8. Вељковић Влајка Ранко
9. Вуксановић Огњана Драгољуб
10. Грујић Петра Милан
11. Денић Танаска Ђорђе
12. Ђокић Милана Стојан
13. Ђокић Љубисава Милутин
14. Ђокић Љубисава Радисав
15. Ђокић Љубисава Миле
16. Ђокић Љубисава Бора
17. Ђорђевић Војислава Владимир
18. Ђорђевић Милована Љубомир
19. Златановић Радојко
20. Златковић Стратимира Бранислав
21. Златковић Тодора Миодраг
22. Златковић Душана Александар
23. Игњатовић Драгутина Александар
24. Игњатовић Михаила Витомир
25. Игњатовић Драгутина Борислав
26. Илић Алексе Крстомир
27. Илић Алексе Димитрије
28. Јанићијевић Ђорђа Крстивоје
29. Јанићијевић Милана Радисав

30. Јанићијевић Димитрија Милинко
31. Јанковић Николе Витомир
32. Јанковић Николе Радослав
33. Јаћимовић Јована Сибин
34. Јововић Влајка Борислав
35. Јововић Живка Хранислав
36. Јововић Живка Бранислав
37. Јовановић Димитрија Петар
38. Јоцић Лазара Драга
39. Јоцић Лазара Сава
40. Капетановић Мијалка Александар
41. Капетановић Мијалка Вукоје
42. Капетановић Мијалка Петар
43. Киковић Косте Стојан
44. Киковић Косте Миодраг
45. Китановић Светозара Спасоје
46. Коковић Милосава Војислав
47. Коковић Маринка Момчило
48. Коковић Милинка Мирослав
49. Комадина Божидара Момир
50. Комадина Божидара Милорад
51. Комадина Светислава Раде
52. Лазаревић Алексе Стојан
53. Лазаревић Алексе Предраг
54. Лазаревић Михаила Миодраг
55. Манић Јанићија Сибин
56. Манић Јанићија Сретко
57. Максимовић Влајка Вукомир
58. Маринковић Младена Милан
59. Маринковић Младена Тихомир
60. Милошевић Петронија Јордан
61. Милић Милорада Божидар
62. Милошевић Милована Миодраг
63. Милошевић Симе Драга
64. Милошевић Симе Видосав
65. Милошевић Симе Милоје
66. Мирковић Живојина Богољуб
67. Мирковић Алексе Љубинко
68. Мирковић Вукоја Чедомир
69. Младеновић Стојана Миладин
70. Младеновић Николе Вукоје
71. Младеновић Тасе Јордан
72. Младеновић Петра Милан

73. Нешовић Милинка Милан
74. Нешовић Радована Светислав
75. Никић Трифуна Милош
76. Николић Јордана Љубомир
77. Николић Стоичка Вучко
78. Николић Алексе Миливоје
79. Радојичић Глише Драгољуб
80. Ранчић Љубомира Вукашин
81. Ранчић Љубомира Александар
82. Ранчић Јосифа Љубисав
83. Ристић Ђорђа Драгољуб
84. Ристић Ђорђа Драгиша
85. Ристић Ранђела Стојан
86. Стаменковић Јосифа Бранислав
87. Стаменковић Стојмена Сибин
88. Стаменковић Стојмена Богосав
89. Стаменковић Тасе Милинко
90. Станковић Ристе Вукоје
91. Станковић Милутина Богољуб
92. Станковић Живка Добривоје
93. Станковић Драге Стеван
94. Станковић Мила Боривоје
95. Станковић Драге Милан
96. Стевић Данила Љубисав
97. Стојановић Милутина Видосав
98. Стојановић Живка Борисав
99. Стојановић Чедомира Љубисав
100. Стојиљковић Стојана Душан
101. Стојиљковић Ранђела Ђорђе
102. Стојиљковић Станка Вукосав
103. Стојковић Милисава Хранислав
104. Стојчић Радована Стојан
105. Стојчић Милана Љубомир
106. Тасић Тасе Богољуб
107. Тодоровић Светислава Драгољуб
108. Тодоровић Светислава Николета
109. Филиповић Вукмира Светислав
110. Цветковић Глигорија Цветко

Ратни војни инвалиди

1. Бојовић М. Милан
2. Ђокић Милоје
3. Ђокић Милутин

4. Јанићијевић Милинко
5. Капетановић Вукоје

*

Носиоци „Партизанске споменице 1941“

1. Аранђеловић Светислав
2. Јововић Јулка
3. Ковић Драгољуб
4. Несторовић Љубинко
5. Несторовић Слободан
6. Станковић Драгиша

Снимак после консултативног састанка о рукопису хронике „Три добра села“.

На слици су учесници НОП-а из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца: Богољуб Аранђеловић, Слободан Несторовић, Светислав Петровић, Светислав Аранђеловић (други, трећи, четврти и пети с лева), Драгољуб Ковић, Вукоје Капетановић (први и четврти с десна) и Добросав Ковић (у доњем реду први с десна).

Снимио Љубинко Несторовић

БИОГРАФИЈЕ ПАЛИХ БОРАЦА

Током Народноослободилачке борбе 1941. — 1945. године, у партизанским одредима и јединицама Народноослободилачке војске погинула су укупно 24 борца родом из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца. У истом времену 17 становника ових села изгубило је животе код својих кућа као жртве фашистичког терора од разних непријатељских војски.

Хронолошки, по датумима погибије, за слободу свога народа положили су своје животе ови родољуби из Прекадина, Гојиновца и Шишмановца:

ЈАЋИМОВИЋ РАТКО

Рођен 14. X 1914. године у Шишмановцу, од оца Јована и мајке Јелице, земљорадника. Основну школу завршио у Прекадину, а касније био на служби у Београду у саобраћајној полицији.

После капитулације земље, априла 1941. године, Ратко Јаћимовић се вратио у своје родно село, где је од првих дана био симпатизер Народноослободилачког покрета. Као борац илегалне месне десетине Шишмановца погинуо је 16. фебруара 1942. године у борби за ослобођење Куршумлије, приликом напада на кућу Косте Пећанца. Убио га је из немачког машингевера Костин син Милан Пећанац, пружајући отпор из куће коју су блокирали партизани. После погибије пренет је у своје село и сахрањен на гојиновачко-шишмановачком гробљу.

Ратко Јаћимовић је био прва жртва села Шишмановца, Прекадина и Гојиновца у Народноослободилачкој борби.

КОКОВИЋ ЉУБИНКО

Међу напредном школском омладином села Прекадина, Гојиновца и Шишмановца у предратном периоду, а касније међу учесницима НОП-а из ових села, највише се истицао

и уживао велики углед код својих другова и старијих сељака Љубинко Коковић, син Драгољуба и Ратомирке Коковић из Гојиновца.

Рођен је 28. IX 1914. године у Гојиновцу. По завршетку основне школе 1924. године пошао је у гимназију у Врању, а следеће године уписао се у други разред гимназије у Прокупљу. Матурирао је у Нишу 1935. године, а после завршетка гимназије студирао је Правни факултет у Београду, где се прикључио напредном студентском покрету и учествовао у многим демонстрацијама београдских студената против монархистичке диктатуре у старој Југославији.

После априлског слома земље 1941. године Љубинко Коковић се враћа у свој родни Гојиновац, где постаје један од најактивнијих организатора устаничког покрета у Топлици против фашистичке окупације. Убро после окупације био је један од учесника на тајном састанку веће групе напредних топличких студената, одржаном крајем априла 1941. године на брду Боровњаку крај Прокупља, на коме је донета одлука о прикупљању оружја и развијању интензивног политичког рада напредних студената са народом.

Јула 1941. године Љубинко Коковић је учлањен у Комунистичку партију Југославије, а августа исте године, на позив партиског руководства за Топлицу, ступио је у Топлички партизански одред. Са партизанским именом „Вујадин“ био је омиљен међу борцима и учествовао је у многим борбама против окупатора и домаћих издајника, све до 2. марта 1942. године, када је као политички комесар Видовачке партизанске чете погинуо у борби са четницима Машана Ђуровића код села Губетина.

После погибије тело Љубинка Коковића пренето је и у присуству мноштва народа из Гојиновца, Шишмановца, Прекадина и околних села сахрањено на гојиновачком гробљу.

СТОЈИЉКОВИЋ ДОБРИЦА

Рођен 15. априла 1925. године у Шишмановцу, од оца Николе и мајке Цвете. Основну школу завршио је у свом селу, а касније, као напредан сеоски омладинац, новембра 1941. године добровољно је ступио у Топлички партизански одред, где је распоређен као борац Видовачке чете. Другови су га крстили партизанским именом „Југовић“. Као добар омладинац и храбар борац примљен је у чланство СКОЈ-а.

На дан 13. априла 1942. године Видовачка партизанска чета нашла се у обручу од неколико хиљада Бугара и четника код села Ргаје. Том приликом, у пробоју непријатељског обруча, изгинуо је већи број партизана, међу којима је храбром смрћу погинуо и Добрица Стојиљковић.

Сахрањен је на сеоском шишмановачко-гојиновачком гробљу.

ТРАЈКОВИЋ РАНКО

Рођен 10. IX 1911. године у Шишмановцу. По завршетку основне школе у свом селу изучавао је опанчарски занат, а после одслужења војног рока био је на служби у Београду.

Ранко Трајковић био је један од првих сарадника НОП-а у Шишмановцу. До почетка јануара 1942. године био је припадник и један од најодважнијих бораца месне десетине у саставу Прекадинске чете, а затим се прикључио партизанима, међу којима је био познат по партизанском имену „Оца".

Приликом трагичне борбе Видовачке партизанске чете против Бугара и Пећанчевих четника код села Ргаје, 13. априла 1942. године, Ранко Трајковић је заробљен и спроведен у штаб злогласног четничког војводе Вукоја Пећанца у Белољин Од четничког преког суда осуђен је на смрт и 17. априла исте године стрељан је са још неколико заробљених партизана крај моста на Топлици између Гојиновца и Доње Коњуше. Том приликом на стрељање је изведен и његов отац, Љубомир Трајковић, који је успео да утекне са стрелишта.

НЕСТОРОВИЋ ДАРИНКА

Даринка Несторовић, кћер некадашњег учитеља Прекадинске основне школе Василија Несторовића, рођена је 1920. године у Шишмановцу. Највећи део живота провела је у Прокупљу, где је 1939. године завршила гимназију, а исте године уписала се на Медицински факултет у Београду.

Још као ученица припадала је већој групи напредних ученика Прокупачке гимназије, а касније као студенткиња укључила се у напредни студентски покрет и 1939. године примљена је у СКОЈ. После капитулације земље вратила се својој кући у Прокупље, где је узела видно учешће у припремама прокупачке школске и радничке омладине за оружани устанак против окупатора. Крајем 1941. године изабрана је за члана, а убрзо затим за секретара месног комитета СКОЈ-а у Прокупљу. Њена активност нарочито се огледала у одржавању теоретских часова са средњошколском и радничком омладином, на окупљању градских омладинки и жена за израду вунене одеће и обуће за партизанске борце, као и на прикупљању новчаних прилога, санитетског материјала и друге помоћи за НОП.

Дознавши за њен илегалан рад, бугарска окупаторска команда у Прокупљу упутила је јануара 1942. године неколико својих војника и недићеваца да је ухапсе, али, захваљујући присебности, Даринка је у последњем тренутку успела да утекне и да се прикључи Топличком партизанском одреду на Јастрепцу, где је добила партизанско име „Љупче". Својим друже љубљем и храброшћу била је омиљена међу јастребачким партизанима. Априла 1942. године учлањена је у КПЈ.

Почетком августа 1942. године, команда квислиншке Српске државне страже, са око 5.000 војника, предузела је офанзивну акцију, под називом „Аћимовићева офанзива", са циљем да уништи партизански одред на Јастрепцу. Том приликом непријатељу је пошло за руком да на дан 13. августа открије на Малом Јастрепцу земуницу, у којој је била скривена група од 11 рањених и болесних партизана, међу којима се налазила и Даринка Несторовић, партијски руководиоц Малојастребачке партизанске чете. Опкољени од мноштва непријатељских војника, осморо бораца из ове групе, одбивши да се предају живи у руке непријатељу, извршило је самоубиство. На овај начин завршила је свој живот и прокупачка омладинка, родом из Шишмановца, Даринка Несторовић. Ликујући над овим злочином, непријатељ је тела мртвих партизана пренео у Прокупље и изложио их на градском тргу, а затим их је закопао крај градског гробља. После ослобођења, 1946. године, посмртни остаци осморо храбро погинулих јастребачких партизана пренети су и свечано сахрањени у спомен костурницу палих бораца у Прокупљу.

МАНИЋ РАДОВАН

Син сиромашних родитеља, Радован Манић рођен је 1916. године у Шишмановцу. Од најранијег детињства служио је код имућних сељака, а после одслужења војног рока ступио је у жандармериску службу, коју је напустио

одмах после капитулације земље и вратио се у своје родно село, одакле је августа 1941. године ступио у Топлички партизански одред на Пасјачи. Учествовао је у нападу партизана за ослобођење Прокупља, 9. октобра 1941., у борби за ослобођење Блаца, 5. децембра 1941., Куршумлије, 16. фебруара 1942. и у многим другим борбама широм Топлице, истичући се увек храброшћу, војничким искуством и другарством. С пролећа 1942. године учлањен је у КПЈ.

Као командир чете у Првом јужно-моравском одреду, Радован Манић је храбро погинуо 26. јула 1943. године у селу Реткоцеру у Горњој Јабланици, јуришајући на једно четничко утврђење. Вест о његовој погибији дубоко је ожалостила партизанске борце у Топлици, међу којима је Радован Манић, познат као партизан „Урош", био омиљен друг и саборац. Из тешке борбе другови нису могли да изнесу његово тело, тако да се ни данас не зна гроб овог храброг партизанског борца.

ЈОВОВИЋ АЛЕКСАНДАР

Рођен у Гојиновцу, 8. августа 1924. године, у породици сеоског воденичара Влајка Јововића, Александар Јововић је као ковачки радник, међу првим сеоским омладинцима у свом селу почео да сарађује са партизанима. Као члан СКОЈ-а чинио је велике услуге партијским радницима на терену, који су му поверавали многе и озбиљне задатке.

Крајем 1943. године Александар Јововић је ступио у Миљковачку команду места и као борац ове јединице погинуо је 23. јануара 1944. године у борби са четницима Драже Михајловића у шуми изнад Шишмановца, када је, јашећи на коњу, преносио поверљиву пошту између партизанских штабова. После погибије родитељи су га сахранили на гојиновачком гробљу.

КОКОВИЋ ЈОВАН

Осим Љубинка Коковића, из ове фамилије, која се у већини истицала сарадњом са НОП-ом, на страни устаничког покрета погинуо је и Јован Коковић, син Добросава и Росе Коковић. Рођен 1. марта 1917. године у Гојиновцу. Јован је по завршетку основне школе у свом селу изучио два разреда гимназије у Прокупљу, а затим железничко-индустриску школу у Нишу. Касније, као радник нишке железничке радионице, под утицајем партијске организације у

истом предузећу, приступио је напредном радничком покрету. После пропасти земље вратио се својој кући. Крајем 1941. године ступио је у Топлички партизански одред, у коме је, као борац Видовачке чете, заробљен 2. марта 1942. године у борби са четницима код села Губетина и спроведен у четнички штаб у Куршумлији, где је после батинања пуштен кући. После оздрављења поново је отишао у партизане и као политички комесар чете у II јужно-моравској бригади тешко је рањен у борби са четницима Драже Михајловића на положају Белог Камена, 19. марта 1944. године. Неколико дана касније подлегао је ранама у партизанској болници у Магашу. Тело му је пренето и сахрањено у родном Гојиновцу.

МАРИНКОВИЋ МИЛАН

Рођен 23. маја 1915. године у Прекадину. По занимању је био обућарски радник. Још од првих дана развоја устанка у Топлици сарађивао је са НОП-ом и био је један од најодважнијих бораца месне илегалне десетине у Прекадину, све до марта 1942. године, кад су под непријатељским притиском овакве јединице расформиране у Прекадину, Гојиновцу и Шишмановцу.

У мају 1944. године, са већом групом родољуба из Прекадина, Милан Маринковић је ступио у 17. бригаду 24. српске дивизије. Погинуо је као нишанџија на минобацачу у борби са Немцима и Бугарима код села Дрводеља у Горњој Јабланици, 24. јула 1944. године. После погибије тело му је пренето и сахрањено у прекадинском гробљу.

МИЛОШЕВИЋ МИОДРАГ

Рођен 15. марта 1923. године у Прекадину. После завршетка основне школе изучавао је столарски занат.

Као напредан омладинац сарађивао је са НОП-ом од 1941. године, а касније, маја 1944. године, ступио је у 17. бригаду 24. српске дивизије. Као борац пратеће чете штаба бригаде погинуо је 24. јула 1944. године у борби са четницима и Бугарима код села Врапче у Јабланици.

Месец дана после погибије тело му је пренето и сахрањено у родном Прекадину.

ТОДОРОВИЋ ДРАГОЉУБ

Рођен 25. децембра 1920. године у Гојиновцу, од оца Светислава и мајке Милунке. Основну школу завршио је у Прекадину.

Помагао НОП од 1941. године. Маја 1944. ступио у 17. бригаду 24. српске дивизије, у којој је као борац прве чете, првог батаљона, погинуо у борби са Бугарима и четницима на планини Кукавици, 2. августа 1944. Погинуо је као члан СКОЈ-а. После погибије тело му је пренето и сахрањено на гојиновачком гробљу.

ВУКИЋ МИЛИЋ

Рођен јануара 1927. године у селу Бресници. Од 1937. године живео у Шишмановцу, где му се мајка преудала. По занимању је био ковачки радник.

У партизански одред ступио је септембра 1943. године. Касније је прекомандован у 17. бригаду 24. српске дивизије, а затим у IV црногорску пролетерску бригаду. Као борац ове бригаде заробљен је од четника Драже Михајловића, спроведен у Трстеник, где је 16. августа 1944. стрељан у селу Богдањи. После погибије тело му је пренето у Шишмановац и сахрањено на сеоском гробљу.

МАКСИМОВИЋ РАДОВАН

Рођен 13. маја 1916. године у Прекадину, син Лазара и Јане Максимовић. До 1941. године био је општински службеник у Прекадину, а после окупације живео је код своје куће и био један од најоданијих присталица и најактивнијих сарадника НОП-а у свом селу. Од новембра 1941. до марта 1942. године био је борац илегалне месне десетине, са којом је учествовао у борби за ослобођење Блаца, Куршумлије, као и у више других борби против окупатора и четника. У 1942. и 1943. години илегално је радио у свом селу за интересе НОП-а, због чега је прогањан и хапшен од непријатеља. Новембра 1942. године изабран је за одборника месног народноослободилачког одбора у Прекадину, а с јесени 1943. године учлањен је у Партију. Крајем те године ступио је у месну команду места у Миљковици, а фебруара 1944. прекомандован је за политичког комесара чете у IV српској бригади, у којој је као политички комесар батаљона погинуо у борби са четницима и Немцима у селу Враћешници у Шумадији, 6. септембра 1944. године. Окупатор је његово тело пренео у Крагујевац и јавно га изложио на градском тргу, а после ослобођења земље посмртни остаци Радована Максимовића-Ралета пренети су и сахрањени у Прекадину.

ИГЊАТОВИЋ ВИТОМИР

Рођен 29. августа 1925. године у Прекадину, од мајке Десанке и оца Михаила, једног од најоданијих симпатизера и сарадника НОП-а у селу. После завршетка основне школе изучавао је кројачки занат.

Августа 1944. године ступио је у среску команду места у Ргаји, из које је убрзо прекомандован у IV црногорску пролетерску бригаду. Као борац ове бригаде погинуо је 10. септембра 1944. у борби против Немаца и четника приликом ослобођења Крушевца. У бригади је учлањен у СКОЈ. После погибије тело му је пренето и сахрањено у Прекадину.

ЈОВОВИЋ БОРИСАВ

Млађи син Влајка и Јулке Јововић из Гојиновца, брат погинулог Александра Јововића. Рођен је 27. октобра 1927. године. У Народноослободилачку војску ступио је почетком септембра 1944. године, као борац IV црногорске пролетерске бригаде.

Погинуо је у борби са четницима и Немцима у селу Церову код Крушевца, 12. септембра 1944. године. Као напредан омладинац још пре ступања у бригаду учлањен је у организацију СКОЈ-а у свом селу.

После погибије родитељи су тело свог другог погинулог сина пренели и сахранили га крај брата у гојиновачком гробљу.

АЛЕКСИЋ БРАНКО

Рођен 13. новембра 1923. године у Прекадину, од оца Живојина и мајке Радојке. Основну школу завршио у свом селу. По занимању је био зидарски радник.

Као напредан омладинац сарађивао је са НОП-ом од 1941. године. У Народноослободилачку војску ступио је почетком септембра 1944. године и распоређен у IV црногорску пролетерску бригаду.

Погинуо је 10. октобра 1944. године у борби против четника на положају села Ратаја код Крушевца.

После погибије пренет је и сахрањен у Прекадину.

МИРКОВИЋ БОГОЉУБ

Рођен 9. новембра 1927. године у Шишмановцу од оца Живојина и мајке Стеване. По завршетку основне школе у свом селу учио је гимназију у Прокупљу.

У Народноослободилачку војску ступио је септембра 1944. године. најпре у 17. бригаду 24. српске дивизије, а убрзо је прекомандован у IV црногорску пролетерску бригаду.

Погинуо је неутврђеног датума у новембру 1944. године од Немаца у селу Врби код Краљева.

Место где је сахрањен није пронађено, тако да му посмртни остаци нису пренети.

СТОЈИЉКОВИЋ ВУКОСАВ

Рођен 10. јуна 1927. године у Шишмановцу од оца Станка и мајке Параскеве.

У Народноослободилачку војску ступио маја 1944. године.

Погинуо као борац IV црногорске пролетерске бригаде у борби са Немцима приликом ослобођења Краљева. Погинуо као члан СКОЈ-а. После погибије тело му је пренето и сахрањено у Шишмановцу.

ЈАНКОВИЋ ВИТОМИР

Рођен 15. децембра 1923. године у Прекадину. По занимању је био поткивачки радник.

За време окупације припадао је групи најнапреднијих омладинаца у свом селу, све до маја 1944. године када је ступио у 17. бригаду 24. српске дивизије, у којој је био интендант II батаљона.

Набављајући храну за своју јединицу по косаничким селима, пао је са коња у селу Баћоглави и од задобијених повреда убрзо умро.

Пред одлазак у војску, јула 1944. године учлањен је у организацију СКОЈ-а у своме селу.

После смрти пренет је и сахрањен у Прекадину.

ИЛИЋ ДУШАН

Рођен 27. јануара 1927. године у Прекадину. У раном детињству остао је без родитеља, па је као дечак служио код богатих сељака у Прекадину и другим селима.

У лето 1942. године ступио је у Топлички партизански одред на Пасјачи, а с јесени 1943. године прекомандован је у Прву јужно-моравску бригаду. Као борац ове бригаде заробљен је од усташа јануара 1944. године приликом прелаза бригаде преко Дрине код Вишеграда.

После заробљавања интерниран је у концентрациони логор на Бањици, одакле је приликом савезничког бомбардовања Београда успео да утекне и да се прикључи Првој крајишкој бригади. Као члан Партије и заменик команданта батаљона погинуо је првих дана после ослобођења земље, 11. маја 1945. године, код села Велики Зденци за време чишћења терена од остатака усташких банди.

Годину дана после погибије његови посмртни остаци пренети су и сахрањени у Прекадину.

СТАНКОВИЋ СТЕВАН

Рођен 1919. године у Гојиновцу, од оца Драге и мајке Николете. Основну школу завршио у Прекадину.

За време окупације живео је дуже време у Београду, одакле је октобра 1944. године ступио у Прву пролетерску бригаду. Погинуо је крајем истога месеца у борби са Немцима на Сремском фронту.

ЈАНИЋИЈЕВИЋ РАДИСАВ

Син Милана и Стеване Јанићијевић, рођен 25. октобра 1922. године у Шишмановцу.

Погинуо децембра 1944. године у борби са Немцима на Сремском фронту. После погибије пренет и сахрањен у Шишмановцу.

СТАНКОВИЋ БОРИВОЈЕ

Рођен 1. децембра 1917. године у Гојиновцу, од оца Мила и мајке Јане. После завршетка основне школе у Прекадину изучио је три разреда гимназије у Прокупљу.

После ослобођења Београда, октобра 1944. године ступио је у Прву крајишку бригаду.

Погинуо јануара 1945. године у борби против Немаца на Сремском фронту код Шида.

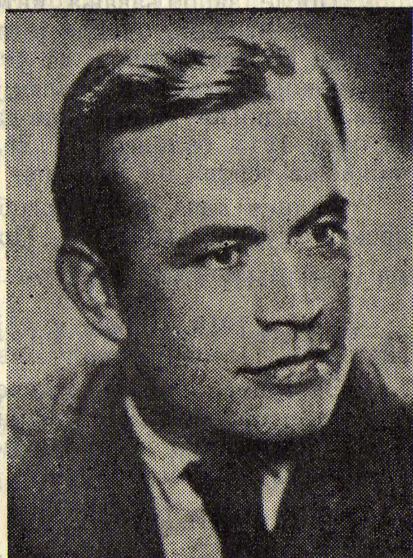
КОМАДИНА РАДЕ

Рођен 14. маја 1927. године у Гојиновцу, од оца Светислава и мајке Велике.

Септембра 1944. године ступио у IV црногорску пролетерску бригаду.

Априла 1945. године у борби са Немцима у Босни рањен је и пренет у војну болницу у Нишу, где је убрзо подлегао ранама.

Јаћимовић Ратко

Коковић Љубинко

Стојиљковић Добрица

Трајковић Ранко

Несторовић Даринка

Манић Радован

Коковић Јован

Јововић Александар

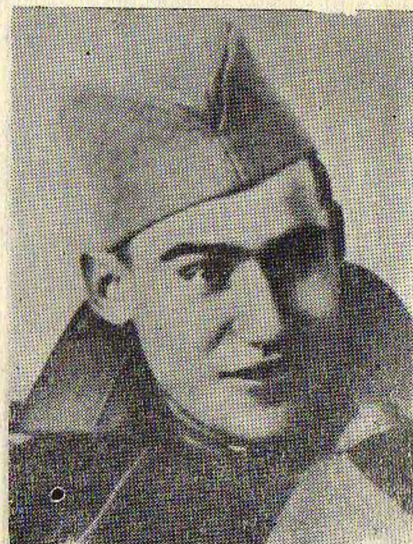
Маринковић Милан

Милошевић Миодраг

Тодоровић Драгољуб

Максимовић Радован

Игњатовић Зарије

Јововић Борислав

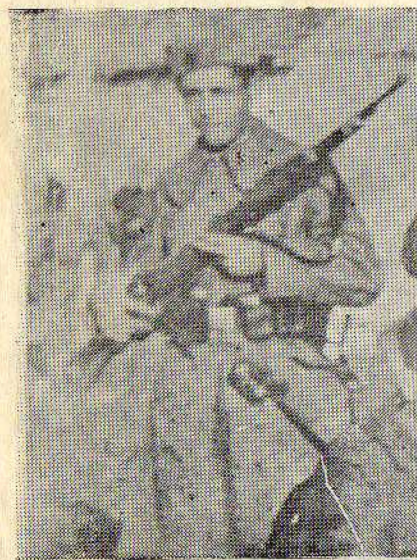
Алексић Бранко

Мирковић Богољуб

Стојиљковић Вукосав

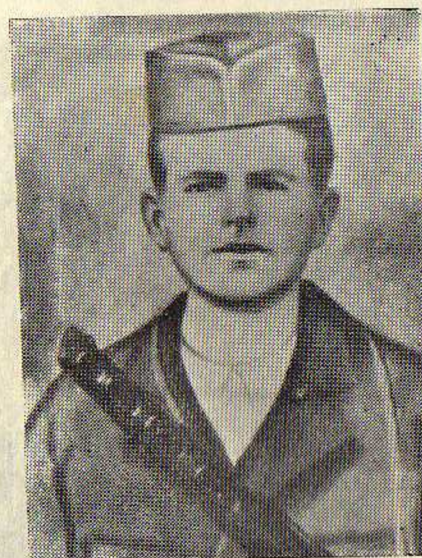

Јанковић Витомир

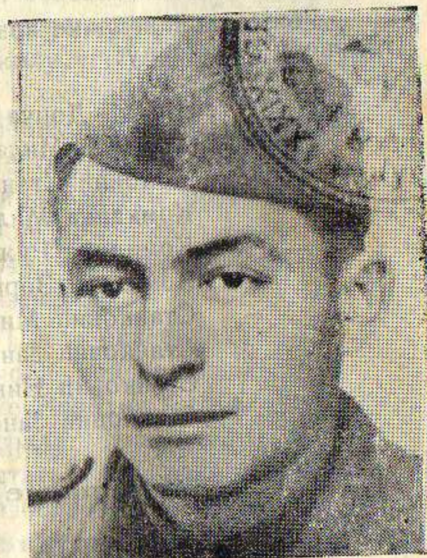

Илић Душан

Станковић Стеван

Јанићијевић Радисав

Станковић Боривоје

Комадина Раде

Стаменковић Милета

Жртве фашистичког терора

РАДОЈИЧИЋ РАДЕ — из Прекадина, умро 6. јуна 1942. године од последица батинања од четника, марта 1942. године.

ИГЊАТОВИЋ СИБИН — из Прекадина, убијен од Бугара у ливадама код села Дреновца, априла 1943. године.

СТОЈЧИЋ РАДОВАН — из Прекадина, убијен од Бугара, септембра 1943. године.

ПОПОВИЋ ИЛИЈА — из Прекадина, умро од последица батинања од четника, марта 1942. године.

МАКСИМОВИЋ ЛАЗАР — из Прекадина, стрељан од четника 16. августа 1944. године у селу Богдањи, код Трстеника.

БОЈОВИЋ МИЛИВОЈЕ — из Шишмановца, умро од последица мучења у интернацији.

РИСТИЋ ОЛГА — из Шишмановца, убијена од Бугара, марта 1944. године.

Убијени од немачке казнене експедиције, 16. маја 1944. године у Гојиновцу:

Ђокић Донча
Коковић Милан
Коковић Станка
Комадина Милован
Комадина Ружа
Комадина Зорка
Станковић Миле
Станковић Јана
Станковић Николета
Станковић Јана.

Умрли после ослобођења

СТАМЕНКОВИЋ МИЛЕТА

Рођен 25. децембра 1921. године у Прекадину, од оца Стаменка и мајке Даринке. После завршетка основне школе изучио је потковичарски занат.

Још од првих дана устаничког покрета у Топлици истакао се као један од најватренијих симпатизера покрета међу напредним омладинцима у Прекадину. Пред крај 1942. године ступио је у Топлички партизански одред, у коме је убрзо, са партизанским именом „Прекадинац", стекао углед као врло храбар борац. Као такав постављен је за командира чете у батаљону „Ратко Павловић", а касније у Првом јужноморавском одреду. Током 1944. године и до ослобођења земље био је у 17. бригади 24. српске дивизије, најпре као командир чете, а затим као командант првог батаљона.

После ослобођења земље био је на дужности заменика команданта окружне Народне милиције у Лесковцу, где је 22. августа 1945. године погинуо несрећним случајем.

ВЕЉКОВИЋ ДОБРИЦА

Рођен 1. новембра 1927. године у Шишмановцу, од оца Михаила и мајке Зоре. Завршивши основну школу, уписао се у нижу пољопривредну школу у Прокупљу, где га је и окупација затекла, као ученика другог разреда. После окупације напустио је школовање и вратио се у своје родно село, одакле се 1944. године придружио партизанима.

После ослобођења земље био је припадник падобранске Народне милиције у Београду. Приликом гоњења остатака четничких банди разболео се на плућима, од чега је умро јула 1946. године и сахрањен у Београду.

СТАНКОВИЋ ДРАГИША

Име Драгише Станковића спада у ред најзаслужнијих родољуба и бораца села Прекадина, Гојиновца и Шишмановца у Народноослободилачкој борби.

Рођен је 30. децембра 1921. године у Шишмановцу, од оца Алексе, трагично погинулог шумара и мајке Смиленке, једне од оних многобројних жена Шишмановца, Гојиновца и Прекадина које су свим срцем волеле и помагале борбу партизана.

После завршетка основне школе Драгиша Станковић је похађао гимназију у Прокупљу, у којој је као ученик виших разреда припадао групи напредних ђака због чега је 1940. године искључен на једну школску годину из Прокупачке гимназије.

Окупација земље затекла га је као ученика седмог разреда гимназије, али је као напредан омладинац убрзо напустио школовање и новембра 1941. године ступио је у Топлички партизански одред. Марта 1942. године упућен је на позадински политички рад у Шишмановцу и околним селима, где је одиграо значајну улогу на очувању морала и поверења становника ових села у победу Народноослободилачког покрета и као такав пружао је драгоцену помоћ партијским радницима на терену.

Маја 1944. године, по директиви Партије, Драгиша Станковић је повучен са терена и постављен за политичког комесара батаљона у 17. бригади, 24. српске дивизије, а после ослобођења земље био је на разним руководећим дужностима као официр ЈНА у Крагујевцу и Београду.

У чину мајора ЈНА Драгиша Станковић је, после дуже и неизлечиве болести, умро 13. јуна 1955. године у Београду, где је и сахрањен.

Регистар значајнијих имена

* Бројеви у заградама означавају странице на којима се одговарајућа имена помињу.

Садржај:

Страна

III део: Прилози уз хронику

Страна